УЖ
УКРАЇНСЬКИЙ ЖУРНАЛ
3|2018
ЦІНА 30 КЧ

Тема: шостий президент

Невизначені та без довіри
Про підробки на лідерів
Терористичний сюрреалізм

9 771802 586009 03

Наш читачу!

› До президентських виборів в Україні ще багато часу, однак кампанія, фактично, розпочалася. Про це свідчать і передвиборчі опитування громадської думки, яких стає все більше. А з ними — і несподіванок. В одному з останніх опитувань Петро Порошенко поступився не лише Юлії Тимошенко, але і Святославові Вакарчуку — популярному лідерові «Океану Ельзи», рейтинги якого майже однакові з результатами нинішнього президента Петра Порошенка. У рамках кампанії ці опитування коментують і ними маніпулюють, часто забуваючи про щось таке, як похибку репрезентативності й не лише.

Незважаючи на падіння популярності президента, політологи надалі переконані, що головна боротьба відбудеться між ним і Юлією Тимошенко. Саме тому ми вирішили приділити в цьому номері більшу увагу Петрові Порошенку і Юлії Тимошенко, водночас не забуваючи про т.зв. «третього кандидата» — мрію багатьох українських виборців.

Наразі також невідомо, хто з «нових лідерів» насправді має намір спробувати себе у виборчих перегонах. Одним із найбільш обговорюваних претендентів є Святослав Вакарчук. Якщо прихильники Вакарчука підкреслюють його принциповість, ввічливість, освіту, то його противникам заважає факт, що в нього немає команди, фінансування та політичного досвіду. На даний момент він, імовірніше, видається кандидатурою віртуальною.

Зрештою, багато хто розмірковує про те, чи можуть претендувати на найвищі політичні посади люди, які не мають за плечима політичного досвіду. Чи зможуть вони успішно виконати обов'язки у разі перемоги? Тим більше, що в Україні інститут президента це частина потужної виконавчої влади.

Пошуки нових лідерів тривають різними способами. На каналі ICTV розпочато нове ток-шоу «Нові лідери». За задумом авторів, шоу стимулюватиме появу нових молодих політиків, громадських діячів. Але хоча до наглядової ради програми входять поважні інституції, серед них є і представник Сергія Льовочкіна.

Отже, 2019 рік обіцяє бути цікавим. І не забуваймо, що після президентських виборів нас чекають ще парламентські.

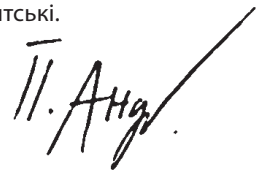

Фото обкладинка:
Петро Андрусечко

ЗМІСТ

ЖУРНАЛ

6 **Ленка Віх**
Держава без політики й контексту

Багато чеських коментаторів усе ще заспокоюють себе думкою, мовляв, у нас все-таки не так погано, як в Угорщині чи Польщі. У нас же не вбивають журналістів, як у Словаччині. Не помічаючи, що саме в Чехії проходить ліквідація життєво важливих інституцій. Роками.

ГОСТІ

8 **Володимир Фесенко:**
«В історичному контексті президентство Порошенка не буде виглядати провальним. У порівняльному контексті позитиви будуть переважати»

Щодо президентства Порошенка — дійсно, тут були проблемні, критичні моменти його президентства, зауважень дуже багато. Але все ж таки йому вдалося вберегти державу, адже ризики були величезні.

ТЕМА: ШОСТИЙ ПРЕЗИДЕНТ

11 **Тетяна Козак**
Невизначені та без довіри

14 **Ірина Соломко**
Президент втраченої віри

17 **Володимир Цибулько**
Чотири маркери — НАТО, ЄС, Мова, Церква!

18 **Мілан Леліч**
Церква «по-новому»

Чим ближче до часу «Х», коли Константинополь може видати томос про автокефалію, а це може статися вже до кінця липня, тим активнішими ставатимуть російські та проросійські сили, які візьмуть питання «захисту канонічного православ'я» собі на знамена.

„Український журнал"
www.ukrzurnal.eu
Інформаційний культурно-політичний місячник для українців у Чехії, Польщі та Словаччині
№ 3 (121), 2018, рік тринадцятий
Видано у Празі
Подано до друку 30 квітня 2017
Видає: РУТА, e-mail: ukrzur@seznam.cz
Редколегія:
Петро Андрусечко (головний редактор)
Прага – Ленка Віх (керівник проекту), Богдан Копчак, Михайло Самусь, Валентина Люля, Інна Біланин, Богдан Зілинський, Рене Кочік, Яна Леонтієва
Варшава – Ростислав Крамар, Петро Тима, Анна Коженьовська-Бігун, Ярослав Присташ
Пряшів – Олесь Мушинка
Київ – Богдана Матіяш, Роман Кабачій, Ірина Забіяка
Львів – Анастасія Левкова, Богдан Бачинський, Володимир Бєглов
Познань – Катерина Шестакова

Коректор: Надія Іздрик
Художнє оформлення та верстка: Ондра Гулеш
Дистрибютор: CZ Press spol. s.r.o.

Часопис видається за фінансового сприяння Міністерства культури ЧР

За достовірність викладених фактів відповідає автор статті.
Редакція залишає за собою право не у всьому погоджуватися з думками і поглядами авторів, скорочувати матеріали і виправляти мову.
Рукописи не повертаються.

Реєстрація: MK ČR E 16026
ISSN 1802-5862

www.ukrzurnal.eu

21 Петро Андрусечко
Тимошенко — рішуче зіткнення?

23 Влад Красінський
Альтернативний президент. Хто може скласти конкуренцію Порошенку і Тимошенко на виборах

МІЖ ІНШИМ

27 Георгій Тихий
Про підробки на лідерів

27 Антін Борковський
Втома від влади породжує її вакуум

З КРАЮ

29 Мілан Леліч
«Терористичний сюрреалізм»: як Савченко й Рубан планували влаштувати найкривавіший теракт в історії України

33 Анастасія Магазова
Реінтеграція Донбасу: узаконений гібридний мир?

Постійна інформаційна пропаганда робить свою справу — формує в жителів окупованого Донбасу образ України як ворожої держави. Якщо Росія й виведе свою техніку та залишить окуповані території, це автоматично не поверне свідомість мешканцям так званих «ЛНР» і «ДНР», які прожили чотири роки в умовах окупації. Видається, що в процесі повернення та реінтеграції Донбасу це — найскладніше завдання для української влади.

37 Тетяна Безрук
Вибори в Криму — особиста втіха для Путіна

КУЛЬТРЕВЮ

40 Даркфолк-дует Casa Ukrania:
«Ми самі шануємо музику, яка не обмежується лише собою»

43 авторська колонка
Ярина Цимбал,
«Євро», «совок» і «гіпюрова Неля»

44 Ірина Плехова
Поява нового контексту:
Porto Franko feat.
Івано-Франківськ vs Станіслав
на сучасній мапі

47 Настасія Євдокимова
Віра в українське кіно міцнішає

49 музика

50 рецензії та анотації

УЖ У МЕРЕЖІ FACEBOOK!

„Український журнал" доступний в мережі Facebook, де для всіх охочих відкрито простір для дискусій та коментарів стосовно актуальних та архівних номерів нашого часопису.

Держава без політики й контексту

ЛЕНКА ВІХ, ПРАГА

Уже понад півроку Чехією править уряд без довіри. У принципі, іноді таке трапляється, подібна ситуація передбачена й у чеській Конституції: політикам дається час і можливість створити якомога життєздатнішу коаліцію. Коаліцію, що своєю чергою сформує уряд, який отримає довіру парламенту. Але творці чеської Конституції писали її, сподіваючись на добру волю політиків, які розуміють, що саме є в інтересах країни. Оскільки Чехія все ще є парламентською країною, то в її інтересах — уряд із довірою парламенту і його треба сформувати якнайшвидше, бо уряд без довіри не повинен би, фактично, здійснювати ні глибокі зміни, ні якісь інші швидкі рухи.

Довіра нікому не потрібна

Але сподівання й логіка авторів Конституції не врахували, — і врахувати за своєю суттю не могли, — що довіра парламенту не потрібна ні переможцеві виборів, ні, що набагато гірше, президенту республіки.

Так сталося, що на парламентських виборах 2017 року найбільше голосів набрала партія словацько-чеського олігарха Андрея Бабіша ANO. У парламент виборці обрали наступних вісім партій, створити коаліцію з якими Бабішу ніяк не вдається. Передусім тому, що ті партії, які ще можна назвати демократичними, не мають бажання бруднити собі руки з популістським рухом ANO, а із самим Бабішем, який притягається до кримінальної відповідальності, — і поготів. Ці партії відчувають величезну загрозу своїм рейтингам, які вони можуть остаточно занапастити, увійшовши в таку коаліцію. А рух ANO їм ніяк не допомагає ще й тим, що будучи приватною партією олігарха, він не уявляє себе без свого голови. Створити коаліцію без руху ANO теж не виходить — чисто математично.

Наразі все ще тривають переговори із соціал-демократами (ČSSD), які опинилися в дуже складній ситуації. Якщо не увійдуть у коаліцію з ANO, то на чергових виборах їхні результати можуть коливатися на межі проходження в парламент — це, між іншим, наслідок їхньої 4-річної коаліції із тим же рухом ANO, якому вдалося скинути всю відповідальність за негаразди саме на соціал-демократів, а самому вийти на передвиборчу боротьбу білим і пухнастим. Якщо соціал-демократи в коаліцію увійдуть, то є величезна вірогідність того, що Бабіш ними повторно скористається, і колись одна з двох найсильніших політичних партій у Чехії остаточно розпадеться.

Вбивча комбінація

Є в Бабіша ще одна можливість, до якої його, між іншим, схиляє президент Мілош Земан, а саме — сформу-

ФОТО: ТОМАШ ВІХ

вати коаліцію з двома антидемократичними партіями: «Свобода і пряма демократія» (SPD) та комуністами (KSČM). Комбінація для Чехії абсолютно вбивча. Прем'єр, який притягається до кримінальної відповідальності, партія SPD, яку навіть дехто з міністрів в уряді Бабіша називає фашистами, і — нереформовані проросійські комуністи. Якби така коаліція сформувалася — це було б уперше з листопада 1989 року, коли комуністи увійшли би до уряду. І це точно вперше, коли до цього закликає президент. Сам Бабіш наразі такої комбінації уникає. Хай там що, але в нього є певні амбіції на європейському політичному полі і, здається, що він все-таки не хотів би стати персоною нон-грата в Європі, як президент Земан.

Треба сказати, що президент у цій коаліціаді грає дуже деструктивну роль. Адже саме він мав би в такому випадку діяти. І якби хотів бути конструктивним, не давав би можливість формувати уряд Бабішу, навіть якщо той переміг у виборах. Бо вже із самого початку було ясно, що Бабіш не та фігура, яка зможе консолідувати політичне поле. Президент мав можливість домовитися з партією ANO про іншу кандидатуру або дати Бабішу лише одну спробу. Але після першого разу, коли Бабішу не вдалося отримати довіру парламенту, Земан повторно доручив Бабішу сформувати уряд. І така ситуація ще може тривати місяцями, а цей час і зміни, які проводить уряд у демісії, для Чехії можуть виявитися нищівними.

Токсичність Центральної Європи

У кожному разі, здається, Бабіш почувається комфортно. Уже півроку править країною без довіри парламенту, але поводиться так, ніби довіра в нього була. Не вагається проводити чистки за власними потребами і бажаннями.

Багато чеських коментаторів усе ще заспокоюють себе думкою, мовляв, у нас все-таки не так погано, як в Угорщині чи Польщі. У нас же не вбивають журналістів, як у Словаччині. Не помічаючи, що саме в Чехії проходить ліквідація життєво важливих інституцій. Роками. І хоча журналістів не вбивають, але ЗМІ під таким тиском, що цілком вільними їх назвати дуже складно.

Дехто бачить порятунок у зміні Конституції, а саме у її уточнені, оскільки вже роками спостерігаємо за тим, як президенти й політики тлумачать Конституцію по-своєму, захищаючись тим, що в ній відсутні «точні вказівки». Але фахівці сумніваються, що зміна й уточнення Конституції допоможе подолати політичний цинізм і «захистити нас перед нами самими», як каже правник Ян Кисела.

«Конституція — це текст, але також контекст», — сказав у одному інтерв'ю юрист Їржі Пржібань. А Чехія дедалі більше віддаляється від європейського контексту. І це провина не лише самого Бабіша чи Земана, вони обоє є наслідком поведінки післяреволюційних урядів і політиків, які з огляду на власні меркантильні інтереси відмовлялися творити контекст і виборця призвичаїли до деталей — деталей споживацтва. Дійшло до ситуації, коли переможець виборів наважується ідентифікувати свою персону з урядом та навіть із державою. Догралися. Знищили, як знову каже Їржі Пржібань, політику й запропонували замість неї економіку. Відповідальність за всі негаразди без вагання покладали на ЄС і Брюссель, який їм, наразі вустами журналістів і коментаторів, відповідає: «Не подобається? Можете ЄС покинути. Це не СССР». І це не дивує. Центральна Європа виявилася вельми токсичним матеріалом.

Володимир Фесенко: «В історичному контексті президентство Порошенка не буде виглядати провальним. У порівняльному контексті позитиви будуть переважати»

СПІЛКУВАВСЯ ПЕТРО АНДРУСЕЧКО, КИЇВ

Пане Володимире, чи є, на вашу думку, шанс у президента Петра Порошенка перемогти на майбутніх виборах або, як мінімум, потрапити до другого туру?

Щодо другого туру виборів, я думаю, шанси залишаються. Розриви між декількома претендентами на вихід у другий тур — у межах статистичної похибки.

Порошенко — досвідчений політик, у якого є команда досвідчених політтехнологів, є фінансові й адміністративні можливості. Тому в порівнянні з деякими іншими кандидатами на реальних виборах, а не в соціологічних змаганнях, він зможе надолужити.

Хоча, знову ж таки, зараз для нього проблема в тому, що є тенденція зниження рейтингів. Накопичення негативу, різних скандальних ситуацій, критичних чинників спрацьовують проти нього. Якщо ця тенденція продовжиться, ось тоді для нього виникне проблема. Але на сьогодні він залишається серед реальних претендентів на вихід до другого туру.

Ось, наприклад, в Анатолія Гриценка в міжвиборчий період високі рейтинги. Як тільки доходить до виборів, результат набагато менший. Тому що починаються реальні змагання, а Гриценко — чесна людина. Якраз його принциповість, зокрема й до грошей, спрацьовує проти нього. Крім того, у нього немає реальної команди. Тобто відсутність команди, відсутність достатніх грошей, ефективного електорального менеджменту призводить до того, що Гриценко регулярно програє вибори — парламентські і президентські. Так було у 2010 році, й у 2012 він був у списку об'єднаної опозиції, потім на виборах 2014 року ця ситуація повторилась. У цьому його серйозний мінус.

А як виглядає ситуація щодо ймовірних нових кандидатів?

Щодо Зеленського й Вакарчука — ми ще не знаємо, чи будуть вони балотуватися. Про Вакарчука — остаточно сказати не можна; Зеленський, думаю, що, імовірніше, буде. Але цей проект розрахований на парламентські вибори. Я поки що не робив би остаточних висновків.

Ситуація ще буде змінюватися. Значна частина виборців узагалі не визначилися, за кого голосувати. Рейтинги коливаються.

За даними різних опитувань, ситуація також дуже сильно відрізняється. За опитуванням КМІСу в лютому, на другому місці — Ляшко. Причому із суттєвим відривом від Порошенка і зростанням рейтингу, порівнюючи з минулим роком. А за опитуванням соцгрупи «Рейтинг» у квітні, він не потрапляє до другого туру, програє іншим кандидатам. Це пов'язано з розбіжностями виборців, крім того, думаю, відбуваються коливання настроїв. Так що за вихід у другий тур, скоріше за все, з Юлією Тимошенко буде змагатися ще 5-6 кандидатів.

Такі дії, наприклад, як піднятття питання автокефалії, чи справді можуть Порошенку допомогти?

Насправді він буде використовувати не тільки це питання. Чи може питання релігійне, створення автокефальної православної церкви йому допомогти чи ні, залежить від того, чи буде вона створена. Чи буде підтримка з боку Вселенського Патріарха. Якщо так, тоді зможе допомогти; хоча не думаю, що це сильно допоможе. Але, ймовірно, Порошенко працюватиме над певним кумулятивним ефектом. Буде використовуватися також і інструмент, пов'язаний із європейською та, особливо, євроатлантичною інтеграцією.

Інша річ, що для цього планувалося проведення всеукраїнського референдуму. А от зараз ситуація трохи ускладнюється, тому що є рішення Конституційного суду, яке, на мою думку, абсолютно логічне, щодо неконституційності дій закону про всеукраїнський референдум.

Я не знаю, чи встигнуть ухвалити новий закон про референдум, яким він буде, та це може зламати стратегію Порошенка. Але будуть використовувати декілька тем, а не якусь одну. На одній релігійній темі важко буде виграти вибори.

Шанс вийти в другий тур Порошенко ще має. А от виграти вибори йому буде дуже й дуже непросто.

Про президентство Петра Порошенка багато хто говорить критично. Але як можна оцінити його президентство на тлі попередніх президентів?

Я б не казав, що це було провальне президентство. Я думаю, що оцінювати його ми будемо з певної історичної відстані. Коли ми зможемо оцінити все в ширшому контексті — історичному, політичному.

Наведу один показовий приклад — дуже критично оцінювали президентство Кучми. Але зараз багато хто

ФОТО: ПЕТРО АНДРУСЕЧКО

інакше його оцінює. Це стосується на той момент вирішення проблеми Криму, тому що ризики з Кримом були декілька разів, зокрема в 1994 році, деякі інші проблеми були. Навіть політика багатовекторності, яку багато критикували, але вона, у принципі, мінімізувала різноманітні ризики, зокрема в стосунках з Росією. Реформи були за Кучми: початок аграрної реформи зокрема, також початок реформ, які сприяли малому підприємству. Для чого я про це кажу — тому що це проявилося в порівнянні.

Щодо президентства Порошенка — дійсно, тут були проблемні, критичні моменти його президентства, зауважень дуже багато. Але все ж таки йому вдалося вберегти державу, адже ризики були величезні.

Вдалося відвоювати частину окупованих територій, вдалося, хай із певними проблемами, але просунути далі курс на європейську, євроатлантичну інтеграцію. Вдалося забезпечити певну стабільність у дуже складний період. Підтримка реформ. Хай є проблеми з їх просуванням, деякі реформи деформовані, але країна не стояла на місці, вона рухалася. Також те, що Порошенко, Яценюк, Гройсман ризикнули піти на непопулярні рішення — це теж важливий момент.

Я думаю, в історичному контексті це президентство не буде виглядати якимось провальним, негативним. На мій погляд, імовірніше, що позитиви будуть переважати негативи. Саме в порівняльному контексті.

В українців помітна велика потреба в нових політичних лідерах. Ви думаєте, вони можуть з'явитися до виборів?

Дійсно, зараз це одна з ключових проблем. Узагалі, українська політика схильна до парадоксів. Питання нових лідерів — це теж парадокс. Справді, є очевидний попит на нових політиків. Це на тлі недовіри до нинішніх політичних лідерів. Саме розчарування теперішніми політичними лідерами — як у владі, так і в опозиції — і спровокувало попит на нових.

За різними опитуваннями, не менше 60%, близько двох третин українських громадян хотіли би бачити нових політиків. Але далі починаються парадокси. Перше, попит є, а пропозицій нема. Коли запитують, кого саме люди бачать новими лідерами, то виявляється, що менше 20% можуть когось назвати. Називають дуже неоднозначні персоналії — ту ж Савченко. Іноді новими вважають тих, хто не був раніше у владі, але які насправді не такі вже й нові. Тому що вони не пропонують нічого принципово нового. Ну, критикують, не були у владі. Ось і все. Вони не можуть запропонувати якусь нову політичну якість.

Наприклад, дехто новим бачить Рабіновича. Людина, яка в українській політиці, бізнесі ще з 90-х років, але у владі не був, тому дехто і сприймає його як нового лідера.

Ці два парадокси — немає достатньої пропозиції й очевидних нових лідерів, які були б дієвою альтернативою для нинішніх керівників, опозиційних лідерів, таких більшість виборців поки що не бачить. Парадокс у тому, що іноді новими вважають політиків, які вже давно є в українській політиці, які не є альтернативними.

Третій парадокс. Я зараз разом із багатьма громадськими активістами беру участь у проекті «Нові лідери». Усі про це говорять — є можливість, телевізійний майданчик, щоби себе проявити, а в результаті — багато хто ставиться скептично, не довіряє.

Що мене особливо засмучує й викликає подив: є нові позапарламентські політики, лідери «Демальянсу», партія «Сила людей», які не були в парламенті, які хочуть прорватися, які скаржаться, що їх не пускають на телебачення. Так от вам шанс, скористайтеся. Вони не користаються. Принаймні поки що. Можливо, ситуація зміниться.

Я думаю, так чи інакше оцей тренд буде просуватися й далі, пошук нових буде відбуватися, але реальні нові лідери, саме лідери, а не політики, я думаю, вони будуть проявлятися або у виконавчій владі — саме там можуть з'явитися нові зірки, або в громадському русі чи серед регіональних еліт. З досвіду — там теж можуть проявитися такі нові талановиті політики. Думаю, якщо попит є, значить, поступово виникатиме і пропозиція.

ТЕМА:

шостий президент

ФОТО: ПЕТРО АНДРУСЕЧКО

Невизначені та без довіри

ТЕТЯНА КОЗАК, КИЇВ

Поки експерти очікують рекордну кількість кандидатів у президенти, багато українців ще не визначилися, кого вони будуть підтримувати та чи підуть голосувати взагалі.

Залишився ще рік до виборів, але президентська та парламентська кампанії вже почалися. На цих виборах українців, скоріш за все, очікує рекордна кількість кандидатів. Наразі вже нарахували 19, але нові кандидати з'являться влітку та восени.

За попередніми замірами настроїв виборців, головними суперниками у президентській гонці стануть чинний президент Петро Порошенко та лідерка «Батьківщини» Юлія Тимошенко. Оскільки рейтинг Порошенка стрімко падає, Юлія Володимирівна починає випереджати свого конкурента.

Якби парламентські вибори відбулися у грудні 2017 року, то найбільший відсоток отримала би партія «Батьківщина» (11%), слідом іде «Блок Петра Порошенка "Солідарність"» (9%), 9% також має політсила Вадима Рабіновича «За життя». П'ятивідсотковий бар'єр долають: «Громадянська позиція» Анатолія Гриценка (7%), «Самопоміч» (7%), «Опозиційний блок» (6%), Радикальна партія Олега Ляшка (6%). Про це свідчать результати опитування від Фонду «Демократичні ініціативи» ім. Ілька Кучеріва разом із соцслужбою Центру Разумкова.

Якби президентські вибори відбулися у грудні 2017 року, найбільшу кількість голосів отримали б Юлія Тимошенко (12%) та Петро Порошенко (10%).

«Ставки Порошенко в грі дуже високі — можна втратити всю владу в березні 2019-го, а можна спробувати зачепитися», — вважає Сергій Лещенко, нардеп від БПП. Тому він вважає, що саме Порошенку вигідна ситуація з достроковими виборами.

Але заяви про можливість дострокових виборів у парламенті лунають останні декілька років від різних політиків. Та сам Порошенко регулярно запевняє, що Верховну Раду не розпускатиме. Одна з останніх заяв була зроблена під час його прес-конференції 28 лютого.

«Я повністю задоволений темпами, які були продемонстровані на минулій сесії щодо співпраці президента, коаліції, парламенту та уряду. Велика кількість реформ була прийнята», — наголосив тоді голова держави.

Ще у червні 2017 року 48% українців були за такий сценарій дострокових виборів.

На початок 2018 року значна частина виборців зізналася, що ще не визначилися, за кого голосувати. За даними національного дослідження від Міжнародного Республіканського Інституту США (IRI) — це 40% українців.

У суспільстві, згідно з дослідженням Центру Разумкова, є запит на зміну виборчої системи. Найкращою для виборів у ВР вважають пропорційну систему з відкритими списками 34,5% громадян. За змішану систему виступають 17,2% опитаних, за суто мажоритарну систему — 16,1%.

Інший кандидат

За даними Фонду «Демократичні ініціативи», 65% виборців готові проголосувати, але аж 21% українців вказали, що взагалі не збираються йти на вибори. 14% або ще не визначилися, або відмовилися відповідати. Це означає, що на цій стадії «гру в перегонах за перемогою» може перехопити будь-хто.

«Якби сьогодні були президентські вибори, переміг би "інший кандидат"», — каже Ірина Бекешкіна, директор Фонду «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва.

«Причина — розчарування в сьогоднішніх політичних елітах. Таке буває часто, коли суспільство надає великий кредит довіри якомусь конкретному політику, у нашому випадку — президенту. За цим завжди настає великий відсоток розчарування», — пояснює Бекешкіна. За результатами дослідження, 67% виборців погоджуються, що Україні необхідні нові політичні лідери.

«Це безпрецедентна історія, коли не просто велика кількість, а абсолютна більшість населення України не хоче вибирати серед тих політиків, які сьогодні є», — заявив під час свого виступу у Києво-Могилянській Академії Святослав Вакарчук, лідер гурту «Океан Ельзи». Саме його частина українців бачить тим самим новим лідером. Його кандидатура несподівано з'явилась у рейтингу кандидатів у президенти, попри те, що він відкрито не заявляє про свої президентські амбіції. Співаку, який у 2017 році був запрошений до Стенфордського університету на навчання та виступи з відкритими лекціями про Україну, за останніми замірами, віддають від 6% до 9% голосів.

Ще одне нове обличчя — шоумен Володимир Зеленський та його партія «Слуга народу», однойменна з назвою серіалу, де Зеленський грає головну роль — колишнього вчителя історії Василя Голобородька, який став чесним президентом. За оцінками соціологів, у разі парламентських виборів Зеленський набирає 4%.

Але однаково жоден із кандидатів, як свідчить опитування Фонду «Демократичні ініціативи», не обійшовся без негативного балансу довіри. Навіть Вакарчук та Зеленський, хоча вони мають найменший показник недовіри: –5% та –11% відповідно. Більш за все

українці не довіряють Арсенію Яценюку, колишньому прем'єр-міністру (–81%), а також міністру МВД Арсену Авакову, голові РНБО Олександру Турчинову та голові ГПУ Юрію Луценку — вони всі мають по –75%. У президента Петра Порошенка наразі –60%.

Верховна Рада має найнижчу довіру серед українців. Серед лідерів недовіри також уряд, президент та політичні партії. Найбільшу довіру на сьогодні в Україні мають волонтерські організації та ЗСУ, трохи менше — церква.

Політика? Нецікаво!

Українське суспільство взагалі не схильне цікавитися політикою. Про відсутність зацікавлення заявили 60% респондентів опитування «Центру Разумкова». 33% опитаних сказали, що «скоріше цікавляться».

Не розуміє політичних процесів в Україні майже половина людей (43%), а трохи більше третини (36%) мають проблеми з розумінням того, що відбувається на українській політичній арені. Більше половини (56%) не читали програми партій, а майже третина (29%) має проблеми з визначенням своєї політичної позиції. Водночас більшість громадян вважає, що цікавитися політикою потрібно — так відповіли 72% опитаних.

«Характер розвитку відносин між владою і суспільством уже не в перший раз у новітній історії України засвідчив один і той самий феномен: період суспільного ентузіазму, активної, навіть жертовної участі в політичних процесах, високих суспільних очікувань змінюється розчаруванням, розпачем і апатією, які загрожують переходом в агресію», — констатують експерти Центру Разумкова.

Лише третина громадян вважають, що їхня особиста участь потрібна для того, щоб ситуація в країні змінилася на краще. 47% такої потреби не відчувають. Люди майже не звертаються до органів влади, щоб довести власні погляди та інтереси.

Наразі найнижчий показник політичної активності та зацікавленості — в української молоді. Про це свідчить всеукраїнське опитування, що здійснене Центром «Нова Європа» та Фондом ім. Фрідріха Еберта разом із соціологічною компанією Gfk Ukraine.

«Незважаючи на те, що молодь була активним учасником трьох українських революцій в сучасній історії (Революція на граніті 1990 року, Помаранчева революція 2004 року і Революція Гідності 2013–2014 років), слід зазначити, що молоді українці є найбільш електорально пасивною групою в Україні, що підтверджується значним зниженням явки на парламентських виборах 2014 року, порівняно з виборами 2012 року, серед осіб віком 18–29 років», — йдеться у тексті дослідження.

Ця тенденція збігається з глобальною — за даними ООН, кожне наступне покоління рідше бере участь у виборах. Українська молодь відрізняється тим, що майже не намагається стати частиною політичного процесу. Тільки 4% опитуваних сказали, що готові йти у політику. Тільки для чверті молодих українців дуже важливо та скоріше важливо брати участь у громадянських ініціативах. А переважна більшість молодих людей (92%) не займалися волонтерською діяльністю протягом останнього року.

З усіх способів висловлення своєї політичної позиції українській молоді найбільш притаманний «консьюмеристський активізм», тобто висловлення позиції через економічну дію або бездіяльність, хоча й цей спосіб має небагато прихильників.

На думку молодих людей, в Україні демократія є хорошою формою правління, хоча водночас вони підтримують тезу щодо необхідності «сильної руки» для керівництва Україною. Це також збігається зі зниженням підтримки демократії серед молоді у багатьох країнах світу.

Але молоді українці — схильні до традиційності та нетолерантні. Як показує опитування, вони готові виправдати корупцію, аборти та несплату податків, але не гомосексуальність. Абсолютна більшість (86%) — за традиційні сімейні цінності та вважають, що задля щастя необхідно мати родину та дітей.

Локальний оптимізм

Переважна більшість громадян відчувають, що в цілому Україна рухається в неправильному напрямку. Однак на регіональному рівні діяльність влади схвалює більше людей. Такі дані наводить четверте всеукраїнське дослідження, проведене Центром аналізу та соціологічних досліджень Міжнародного республіканського інституту.

Наприклад, у місті Вінниця 65% відсотків респондентів вважають, що їхнє місто рухається в правильному напрямку, тоді як 57% песимістично налаштовані щодо вектора розвитку України в цілому. Найвищий показник негативної оцінки розвитку України на національному рівні — у мешканців Херсона та Полтави, понад 80%. Але щодо місцевого розвитку — відсоток незадоволення там трохи менший, 76% та 67% відповідно.

«Значно вищий рівень оптимізму на місцевому рівні свідчить про те, що реформи децентралізації створюють громадянам більше можливостей і вони задоволені їхніми місцевими органами влади, — вважає регіональний директор Інституту Євразії Стівен Нікс. — Це важливий сигнал для уряду, що децентралізація повинна тривати і дає підстави сподіватися, що позитивні наслідки цих реформ, зрештою, будуть відфільтровані до національного рівня».

Також поступово у громадян зростає оптимізм щодо стану економіки, хоча залишається доволі високим рівень занепокоєння у зв'язку з існуванням загальнонаціональних викликів, таких, як корупція. На особистісному рівні найважливішими проблемами люди вважають низький рівень зарплат та пенсій (52%), підвищення цін на основні товари, інфляцію (51%), підвищення тарифів на комунальні послуги (50%).

Незадоволених розвитком країни та міст багато на Сході України. Хоча й там ситуація змінюється. Вперше за багато років у цих регіонах спостерігають плюралізм у політиці.

«Ці регіони, можливо, найбільше постраждали від конфлікту на Сході України. Їхня економіка зазнала значних втрат. Ці регіони сильно покладалися на російські ринки. Їм потрібно пристосовуватися, тому, думаю, стосовно того, що відбувається в країні, в цих регіонах є більший негатив, ніж, можливо, на Заході України чи в інших частинах країни», — вважає експертка Міжнародного республіканського інституту США Кейті ЛаРок.

Також опитування серед молоді від Центру «Нова Європа» виявило, що локальна та регіональна ідентичності є сильнішими за національну.

73% опитуваних молодих людей повною мірою бачать себе як мешканці свого міста, 69% — як жителі свого регіону й лише 66% — як громадяни України. Водночас, визначаючи свою національність, молодь України практично одностайна: 95% опитаних вважають себе українцями, 2% — росіянами. Українська мова є переважною мовою спілкування молоді. Ані на Сході, ані на Заході молодь не вважає мову спілкування перешкодою для національного єднання.

ФОТО: УКРАЇНСЬКИЙ ЖУРНАЛ

Запит на зміну

У суспільстві, згідно з дослідженням Центру Разумкова, є запит на зміну виборчої системи. Найкращою для виборів у ВР вважають пропорційну систему з відкритими списками 34,5% громадян. За змішану систему виступають 17,2% опитаних, за суто мажоритарну систему — 16,1%.

«У ставленні громадян до виборчих систем досить чітко проглядається прагнення до персоніфікації вибору, підтримання безпосереднього зв'язку між виборцем та депутатом. Громадяни демонструють вищий рівень несприйняття "продажу голосів" на виборах, що свідчить про зростання усвідомлення власної ролі та відповідальності у виборчих процесах», — йдеться у коментарі експертів до даних дослідження.

Зміну виборчого законодавства Порошенко пообіцяв ще під час своєї передвиборчої кампанії у 2014 році. Народні депутати прописали цю реформу в коаліційній угоді парламенту. Але досі зміни до закону про вибори не були внесені, хоча новий виборчий кодекс уже пройшов перше голосування у парламенті та перебуває на доопрацюванні. Наразі розглядають майже 5 тисяч правок до законопроекту. А також депутати, які виступають проти реформи, зареєстрували законопроект про повний перехід на мажоритарну систему, а також ще один законопроект — за відкриті регіональні списки з преференціями. Все це, звісно, гальмуватиме реформу виборчої системи.

Наразі розглядають майже 5 тисяч правок до законопроекту. А також депутати, які виступають проти реформи, зареєстрували законопроект про повний перехід на мажоритарну систему, а також ще один законопроект — за відкриті регіональні списки з преференціями. Все це, звісно, гальмуватиме реформу виборчої системи.

Частину виборців узагалі залишають за бортом виборчого процесу. Мова йде про переселенців з Донбасу та Криму, які становлять 4% виборців. Законопроект №6240, який дозволяє тимчасово змінити виборчу адресу, щоб проголосувати на виборах, уже рік, як «загубився» у Верховній Раді.

Політологи зазначають, що рік перед виборами визначатиметься щораз більшим популізмом, а політичні сили керуватимуться логікою передвиборчого процесу. Й це буде негативно позначатися на реформах, які й без того гальмуються.

Експерти також попереджають, що одним з інструментів майбутніх виборів стане війна соціологій.

«Штаби кандидатів зрозуміли, що маніпуляція соціологіями може давати доволі непогані результати. Дуже часто виборці орієнтуються саме на топ–3 кандидатів. Тому кандидати всіляко намагатимуться потрапляти саме у ці шорт-листи», — розповів під час прес-брифінгу Микола Давидюк, директор аналітичного центру «Політика».

Та остаточний результат виборів усе ж таки буде залежати від того, чи зможуть українці дотиснути владу, щоби змінити виборчу систему. Якщо ні, то шанс якісно змінити політикум цього разу буде втрачений, а до влади знову прийдуть ті, хто зможе купити місця у списках та роздати «гречку» у містах. Реальні потреби виборців та країни залишаться осторонь.

Президент втраченої віри

ІРИНА СОЛОМКО, КИЇВ

1 грудня 2013 року. Початок Революції Гідності. Самісінькій центр Києва. Сотні тисяч людей зібралися на Всеукраїнське віче. Вони прийшли, бо напередодні влада жорстоко, до крові, розігнала студентський Євромайдан.

Невелика кількість протестувальників, яких навіть опозиція згодом назве «провокаторами», захоплює трактор та вирушає на вулицю Банкову, аби захопити Адміністрацію президента. Міліція застосовує проти них шумові гранати та сльозогінний газ, але потужна техніка допомагає розсувати огорожу, за якою ховаються бійці Внутрішніх військ.

У цей момент Петро Порошенко, який тоді був лише одним з багатьох опозиціонерів, разом зі своїм сином та кількома помічниками пробирається у вир подій, видирається на трактор та намагається його зупинити. Незважаючи на палку промову, Порошенка скидають з техніки та штурм продовжується. Проте ці 10-15 хвилин дозволили протестувальникам з Майдану добігти до Банкової, аби завадити планам провокаторів.

Відео, на якому Порошенко один на один намагається зупинити оскаженілий натовп, одразу облітає усі телеканали та набирає тисячі лайків на Facebook. Як наслідок, політик-аутсайдер, який максимально досяжною метою для себе влітку 2013-го вбачав крісло очільника Києва, починає свій тріумфальний шлях до найвищої посади у державі.

Проте Порошенко-президент не зміг пройти головне випробування та вбити дракона у собі та у владі.

Політична синусоїда

Амбітний Петро Порошенко, який вже на кінець 1990-х заявив про себе як про успішного бізнесмена, в той же час починає будувати своє політичне майбутнє. У своїх політичних уподобаннях він не був занадто вибагливим та принциповим. У 1998-му він стає членом одіозної СДПУ(о), коли її очолив Віктор Медведчук. Під прапорами СДПУ(о) Порошенко одинадцятим номером у списку йде на парламентські вибори. Проте здобуває крісло, отримавши перемогу як мажоритарник.

У 2000-му створює партію «Солідарність», яка за кілька місяців увійшла до складу Партії регіонального відродження України (вже наприкінці 2001-го перейменована в Партію регіонів). Такий зв'язок не завадив Петрові Порошенку та «Солідарності» у грудні 2001-го увійти до блоку Ющенка «Наша Україна», а майбутньому президенту — очолити виборчий штаб. Разом з «Нашою Україною» він знову проходить у Верховну Раду та продовжує підтримувати Віктора Ющенка вже в президентських перегонах проти Віктора Януковича.

Після Помаранчевої революції Порошенко планував зайняти посаду прем'єр-міністра. Однак тоді уряд очолила Юлія Тимошенко, а Петро Олексійович отримав пост секретаря РНБО. Пізніше він говорив, що це стало найбільшою помилкою у його кар'єрі. У вересні 2005 року тодішній голова Секретаріату президента Олександр Зінченко звинуватив Порошенка у корупції. За інформацією колишніх союзників, амбітний Порошенко намагався створити в РНБО свій тіньовий Кабмін. Тож після публічного скандалу він змушений був залишити посаду секретаря РНБО. Проти Порошенка була навіть порушена кримінальна справа, але факти корупції не були підтверджені в суді, і справу закрили.

Перечекавши скандал, у 2007-му Порошенко розпочинає своє чергове повернення у велику політику, очоливши Раду Національного банку України. За два роки парламент призначає його на посаду міністра закордонних справ. Проте і в цьому кріслі Петро Порошенко протримався недовго. Вже у березні 2010-го до влади приходить Янукович і звільняє Порошенка та всіх інших міністрів Ющенка із займаних посад.

Період спаду триває недовго. В березні 2012-го, незважаючи на «помаранчеве» минуле та родинні зв'язки з президентом Ющенком (Віктор Ющенко — хрещений батько обох доньок Порошенка), Віктор Янукович призначає Петра Олексійовича міністром економічного розвитку та торгівлі України. Альянс протримався майже дев'ять місяців, та в грудні Янукович звільняє Порошенка. Офіційна причина — депутатський мандат, який Порошенко здобуває на парламентських виборах. Проте неофіційно чутки про його звільнення з посади міністра точилися не один місяць. Тому мандат для Порошенка став, по суті, можливістю піти з посади, зберігши лице.

Чергова зміна позиції на політичній шахівниці відправляє Порошенка в глибокі аутсайдери. У парламенті він — пересічний депутат та член Комітету з питань євроінтеграції.

Чергове повернення на політичний олімп улітку 2013-го Порошенко почав планувати в обхід Грушевського, через Хрещатик, заявивши про свої амбіції брати участь у виборах міського голови Києва. Тоді мерський рейтинг Порошенка був 7%, він програвав обидвом конкурентам — Віталію Кличку (31,3%) та Олександру Попову (20,3%).

Президентська зірка Порошенка почала рости буремного 1 грудня 2013 року. Тоді на Банковій він сильно ризикував, у тому числі й життям, зупиняючи трактор та натовп провокаторів, проте цей ризик врешті-решт був виправданий. За перший місяць Євромайдану президентський рейтинг Порошенка зріс із практично нульового до 10,3%.

Президент-імітатор

Політологи та аналітики переконані: на початку свого правління для українського суспільства і для політикуму Порошенко був політиком «національної згоди» і сподівань на швидке вирішення всіх проблем, у тому числі і війни. «Дипломатичний, не радикальний Порошенко сприймався як підхожий інструмент для втримання легітимності всього політико-економічного конструкта», — переконаний політтехнолог Олексій Голобуцький.

Марія Золкіна, політична аналітикиня Фонду Демократичних ініціатив імені Ілька Кучеріва вважає, що на початку каденції, попри кризові фактори (зовнішня агресія, відцентрові тенденції, несприйняття Євромайдану в деяких регіонах України) Петро Порошенко мав усі можливості для того, щоб стати фігурою об'єднання.

Він зміг вдало дистанціюватися від «трійки» умовних політичних лідерів сцени Майдану, але при цьому залишитися частиною цієї політичної еліти, що прийшла до влади після Революції Гідності.

У підсумку він став переможцем виборчих перегонів у всіх регіонах України. Навіть у Донецькій та Луганській областях, де вибори відбулися лише частково, він отримав майже третину голосів. «Тобто, попри все був шанс використати свій імідж відносно нейтрального та прийнятного для всіх політика, в тому числі і для певної консолідації суспільства», — пояснює Золкіна.

Голобуцький переконаний, що таке реноме — політик-інструмент вирішення задач — Порошенко-президент має і сьогодні. Проте тепер це цілком конкретні прагматичні завдання: домовленості з НАТО, угоди з ЄС, вирішення на судовому, економічному, політичному рівні проблеми газопостачання, стабілізація економіки, пошук інвесторів, військове забезпечення суверенітету, боротьба з терористичними загрозами. Ця риторика, фактично, унікальна в політичному середовищі. Адже решта політичних лідерів України — Юлія Тимошенко, Олег Ляшко, Юрій Бойко — не змінили базових, загальних, достатньо розмитих, значною мірою популістських месиджів.

То який він, Порошенко-президент? Голобуцький погоджується: для «реформатора» (а саме на це був запит та кредит довіри від суспільства після Революції Гідності) Порошенко недостатньо радикальний. В той же

ФОТО: ПЕТРО АНДРУСЕЧКО

час голова держави показує себе доволі ефективним «реорганізатором».

Політтехнолог визнає, що за майже чотири роки президентства Порошенка не відбулося жодних голосних процесів, масштабних ліквідацій, глобальних чи травматичних змін. Натомість упродовж 4-х років помалу реорганізовувались окремі складники державного управління, базові засади та деякі принципи управління. Це відбувалося без конфліктів та масових арештів.

«Головне, що збережено державу, до того ж унітарну. Є позитивні зрушення у сфері економіки. Зросла обороноздатність. Значно зросла енергетична незалежність. І таких моментів можна набрати достатньо. Тобто щонайменше програму-мінімум для президента держави у таких складних обставинах виконано», — переконаний Голобуцький.

У той же час політичний журналіст та оглядач впливового тижневика «Дзеркало тижня» Сергій Рахманін називає Порошенка президентом-імітатором. Адже всі його напівреформаторські дії пов'язані або із тиском ззовні, або з власними прагматичними інтересами. Наприклад, зміни в оборонно-промисловому комплексі дозволили напряму збагачуватися йому та його бізнес-партнерам. «Жодне зрушення, що може поставити під загрозу його владу, або не відбувається, або імітується», — додає впливовий журналіст.

На запитання, яка головна різниця між Порошенком зразка 2014-го та 2018-го, Рахманін відповідає розлого. Порошенко зразка 2014-го був самовпевненішим у зовнішніх питаннях та частіше реагував на громадську думку всередині країни. Проте він тоді дещо переоцінював свою зовнішньополітичну вагу, вважаючи, що здатний грати на рівних з Бараком Обамою, Володимиром Путіним та Ангелою Меркель. «А вийшло так, що Обама його взагалі не помічав, Меркель зневажала, а Путін перегравав та використовував. Зараз ілюзій щодо своєї ролі в світовій історії у нього поменшало», — резюмує Рахманін. Всередині країни — навпаки. Відразу після Майдану Порошенко реагував на настрої суспільства та виклики вулиці. Нині суспільство він ігнорує, а від вуличної активності відгороджується правоохоронцями. Його масштаб виявився неадекватним викликам часу. «Він намагається змінювати країну так, як уміє (а вміє погано), і рівно такою мірою, щоб це не заважало йому збагачуватися. Він не реформує систему як таку, бо система забезпечує йому владу та фінансовий успіх», — додає журналіст.

Тому президент намагається контролювати медіа, заохочує корупцію, тисне на політиків та бізнес, використовує правоохоронців та спецслужби в тіньових схемах, у ручному режимі керує судами, маніпулює держкоштами, по суті, мало чим відрізняючись від попередників.

Саме тому Рахманін не бачить особистих заслуг Порошенка-президента: «Він працелюбний, але несистемний. Недурний, але немасштабний. Небоязкий як людина, але нерішучий як діяч». Одна з ключових проблем Порошенка-політика — відсутність стратегічного мислення, планування та системного підходу в розв'язанні проблем, а також — якісної та ефективної команди. У підсумку, жодна з нечисленних реформ не може вважатися його досягненням. Адже децентралізація та створення НАБУ були інспіровані ззовні. Безвіз — це часткова компенсація Європи за необхідність впроваджувати неприємні рішення (зокрема підвищення тарифів та підписання Мінських угод). Американська військово-технічна допомога — не так успіх дипломатії, як наслідок американської стратегії щодо Росії. «Різниця між Порошенком–2014 та Порошенком–2018 насправді тактично піарна: перший шукав удаваних друзів, щоб сподобатися населенню; другий шукає уявних ворогів, щоби залишитися при владі», — підсумовує Рахманін.

Амбіції перемогти вдруге у команди президента є. Саме тому вже більш як півроку розробляються плани і можливі моделі політичних коаліцій та оборудок, у тому числі й позачергові парламентські вибори, які мають забезпечити другий строк перебування Порошенка на вершині політичного олімпу України.

Врешті, ключові зміни, що відбулися з Петром Порошенком у політичному житті України, — це втрата реноме людини, яка здатна задовольнити інтереси багатьох груп шляхом поміркованої політики. «Порошенко волів би лишитися "золотою серединою" в політикумі, однак для однієї аудиторії він виявився надто слабким (якщо говорити про запит на «сильну руку»), а для іншої (ліберальної та поміркованої) — не виправдав очікувань щодо ліберальних проєвропейських реформ», — переконана Золкіна.

Діагноз експертів підтверджує і передвиборча соціологія, яка дає фору опозиційному табору. Підтримка чинного президента у регіонах України коливається в межах між 8% на Сході та 13% у Центрі. Виняток — Південь, де Порошенка підтримують 3,5%. «Це, з одного боку, не дивно і традиційно для української політики. З іншого боку, це — відображення реальної оцінки і сприйняття дій самого президента в українському суспільстві», — переконана Золкіна.

Незважаючи на це, амбіції перемогти вдруге у команди президента є. Саме тому вже більш як півроку розробляються плани і можливі моделі політичних коаліцій та оборудок, у тому числі й позачергові парламентські вибори, які мають забезпечити другий строк перебування Порошенка на вершині політичного олімпу України. Голобуцький переконаний, що попри песимістичну соціологію шанси Порошенка вдруге стати президентом цілком реальні. «У Порошенка є рік для коригування взаємин із суспільством. Ціною, як завжди, буде компроміс», — додає він.

Проте замість комунікації з суспільством та активною роботою над помилками попередніх чотирьох років Порошенко та його команда продовжують пошук відповідного спаринг-партнера, якого можна було б перемогти у другому турі — такого, наприклад, як Юрій Бойко чи Олег Ляшко. «Адже таким кандидатам, як Юлія Тимошенко чи Анатолій Гриценко, або єдиному кандидату від патріотично налаштованої опозиції він програє», — вважає Рахманін.

Чотири маркери — НАТО, ЄС, Мова, Церква!

ВОЛОДИМИР ЦИБУЛЬКО, КИЇВ

Саме оперування цими маркерами і формуватиме загальний образ політиків на президентських виборах 2019 року. Це у випадку лінійного розвитку сюжету, а схильність виносити сюжет поза лінійний розвиток в українського політкласу спостерігається давно! Через цю нелінійність Москва завжди програвала останні десятиліття в Україні. Але чи перемагали українці? Ігор Попов на своєму ФБ пише про передвиборчі маневри наступне: «Перетворення виборчої кампанії в "конячі перегони" — проблема не лише України, але й більшості електоральних демократій. Коментатори обговорюють лише динаміку рейтингів "конячок", а виборці — зовнішній вигляд та епатажні випади політиків. Змістовні програмні речі втрачаються.

Насправді у свіжих опитуваннях головним мала бути ієрархія проблем. Виборці вимагають від кандидатів дати свої відповіді, як ті будуть припиняти війну і корупцію. Поки що пропонується лікувати ці хвороби пафосними лозунгами — "заграница нам поможет", "лише дипломатичним шляхом", створимо новий орган, усіх розстріляти тощо. Реалістичних планів не презентовано. Шоу конячих (псячих? поросячих?) перегонів продовжується». Саме тому в опитуванні групи SOCIS, опублікованому ЗІК, більшість опитаних із суттєвим відривом сподіваються, що наступні перегони виграє все той же Петро Порошенко. (Більшість респондентів — 17,6% — висловили впевненість, що майбутнім президентом країни стане Петро Порошенко. На думку 11,8% опитаних, це буде Юлія Тимошенко. За кандидатуру опоблоківця Юрія Бойка висловилися майже 4%).

Чому? Та тому, що Порошенко сам формує нові змісти, нові сутності, і всі його опоненти слідують в його парадигмі. Варто подивитися, як за останні роки змінилися ціннісні пріоритети українців, які інституції чи суспільні страти мають найбільший вплив на формування української дійсності! Якщо церква і залишилася однією з найвпливовіших інституцій у суспільстві, то в самій церкві змінилися орієнтири, тепер патріотичні конфесії потіснили Московську Патріархію. Але поряд із церквою постали Збройні сили і волонтери — як інституції чи страти, що користуються найбільшою довірою в суспільстві. Тому лідерські позиції Петра Порошенка в розбудові єдиної помісної церкви, позиції Верховного головнокомандувача (а ЗСУ Петро Порошенко займається щодня, включно з вихідними днями), активна співпраця з волонтерськими рухами, а особливо, активне введення волонтерів у Міністерство оборони, формує ситуацію безальтернативності Петра Порошенка для успішного розвитку ЗСУ і церкви, хай навіть остання відокремлена від держави. Тобто ініціатива Петра Порошенка поширюється на величезні людські масиви, а вже в цих масивах знайдуться лідери, які перетворять цю ініціативу в електоральний ресурс. Так само, як і інтеграція з ЄС для одних регіонів України вилилася в міграцію робочої сили, а для інших — в перенесення в Україну з ЄС частини виробництв і вирівнювання рівня життя хоча би з країнами колишнього соцтабору.

Тепер про нелінійний сценарій — враховуючи те, що російська еліта заходить у жорсткий внутрішній конфлікт, можна з упевненістю твердити про чергове загострення на Донбасі, оскільки сирійська карта вже бита для Росії. І ця атака на Донбас, у випадку успішного відбиття її, з подальшим визволенням територій, спричинить черговий сплеск патріотизму і пришвидшеного переходу на стандарти НАТО всього українського не лише мілітарного, а й політичного устрою. Така ж атака з боку Росії може бути і певною технологією витіснення Петра Порошенка з політичного поля, що свого часу Росії поталанило зробити з Саакашвілі у Грузії. Але Україна не Грузія, і рівень інтегрованості в цивілізований світ сьогодні для України має потужне значення ще й у плані формування національної безпеки, адже вже зараз Україна, ще не будучи членом НАТО, готується прийняти 2020 року у Києві саміт ПА НАТО. Більш ніж важливий натяк українському суспільству не поспішати зі зміною коней на переправі 2019 року.

P.S. Є ще й п'ятий маркер, який може радикально вплинути на кінцевий вибір українців — це децентралізація. Цілком імовірно, що страх перед Тимошенко більшості успішних об'єднаних територіальних громад змусить до активної наступальної позиції цих громад в агітації за Петра Порошенка, або за умовного кандидата від влади, адже люди відчули смак місцевого врядування і більшість ОТГ успішно розвиваються, а громадяни в цих громадах стають дуже активними у відстоюванні власних прав.

Церква «по-новому»

МІЛАН ЛЕЛІЧ, КИЇВ

Намагаючись підвищити свої шанси на другий термін, президент Петро Порошенко може зробити рішучий крок для відриву України від «русского міра» — через створення автокефальної православної церкви.

Менше ніж за рік до виборів чинний президент зіштовхнувся як із браком конструктивних ідей для кампанії, так і з об'єктивним падінням власних рейтингів. Так, за даними останніх соцопитувань, він уже не є одним із двох, наряду з Юлією Тимошенко, безумовних фаворитів кампанії, натомість увійшов у щільну групу «переслідувачів». Безумовно, з огляду на час, який залишається до дня голосування, та величезний відсоток тих, хто не визначився з фаворитом, говорити про брак шансів на перемогу Порошенка зарано. Але ризик навіть не потрапити до другого туру виборів — уже цілком реальний.

Релігійний креатив

Причини цілком на поверхні. Це не лише відсутність давно обіцяного «життя по-новому», яке проявляється у зволіканні чи відвертому провалі численних реформ — від антикорупційної до податкової, у загальному відчутті того, що на п'ятий рік після перемоги Революції Гідності в Україні відверто бракує відчуття справедливості. Сюди ж можна додати й перманентні корупційні скандали, у які буває втягнуте й безпосереднє оточення Порошенка, і відверто не прораховані з піарного погляду кроки на кшталт недешевого відпочинку на Мальдивах — безсумнівно, ця історія ще неодноразово гикнеться голові держави. До того ж, численні опоненти та популярні ЗМІ нерідко роздмухують «зраду» навіть там, де приводу для особливої критики влади й немає.

Дієвих способів перебити цей негатив і компенсувати електоральні втрати не особливо видно. На якісь глобальні реформаторські прориви найближчим часом годі розраховувати. Ефект від впровадження безвізового режиму з Євросоюзом давно себе вичерпав. Подальших широких кроків на шляху європейської чи євроатлантичної інтеграції на кшталт отримання реальної перспективи членства в ЄС чи НАТО, до виборів точно не станеться. Точно так, як до виборів Україна не зможе повернути собі контроль над окупованими частинами Донбасу на прийнятних для Києва умовах. А спроби Порошенка штучно нав'язати якийсь «позитивний» порядок денний, відкриваючи відремонтовані дитсадки та відділення в лікарнях, здебільшого викликають іронію, аніж додають популярності.

Тож Порошенко та його штаб раптом знайшли несподіваний вихід — ініціювати створення в Україні помісної автокефальної церкви. У разі успіху ця ідея, звісно ж, не гарантує Порошенкові перемогу, але суттєво підвищить його шанси. І що не менш важливо, віддасть йому політичну ініціативу та змусить уже конкурентів вигадувати якісь креативні «фішки».

Гібридне православ'я

Церковно-релігійні питання в Україні ніколи не призводили до таких же масштабних та тривалих протистоянь, як питання мови, проєвропейського/проросійського курсу, ставлення до УПА тощо. Окремі інциденти на цьому ґрунті за час незалежності все ж мали місце, однак Україна завжди вирізнялася високим рівнем релігійної толерантності. Це навіть може дивувати, адже потенційні підстави для конфлікту були — найбільша релігійна спільнота країни, православна, була поділена між двома потужними церквами, Українською православною церквою Київського патріархату та Українською православною церквою Московського патріархату, перша з яких мала імідж «проукраїнської», друга — «проросійської». Невелике місце на церковній карті займала й Українська автокефальна православна церква, переважно сконцентрована в Західній Україні. Але до такого стану речей усі нібито призвичаїлися, хоча окремі вірні КП подеколи й зізнавалися, що їм дошкуляє певна «неповноцінність», чи то пак «неканонічність» їхньої церкви.

Уперше серйозну спробу об'єднати українське православ'я здійснив третій президент Віктор Ющенко, на його запрошення Україну в 2008 році відвідав Константинопольський патріарх Варфоломій, на якого тодішня влада покладала певні сподівання в об'єднавчому процесі. Однак та ініціатива нічим не завершилась, і про створення єдиної церкви в Україні забули на довгі роки.

Природним чином ця тема актуалізувалася з початком російської агресії проти України, коли патріотична частина українців зрозуміла всю потребу максимального розриву зв'язків із ворожим «русскім міром». Тим паче, російська церква завжди була і є важливим компонентом і активним провайдером російсько-імперської політики.

На початку бойових дій з'являлося чимало повідомлень про те, як окремі священики УПЦ на Сході України відкрито допомагають сепаратистам, аж до складування в храмах запасів зброї чи переховування окремих бойовиків. Не менш важливою була й суто інформаційна роль, яку багато російських священнослужителів відігравали в гібридній війні, пропагуючи антиукраїнські ідеї серед своєї пастви, закликаючи до боротьби з «кровожерливими бандерівцями» та пропагуючи «священну Новоросію». «Утиски канонічного православ'я», які начебто почалися в Україні з перемогою Революції Гідності — майже таке ж популярне

ФОТО: УКРАЇНСЬКИЙ ЖУРНАЛ

пропагандистське кліше, як і «репресії проти російськомовного населення». Активно поширювалися ЗМІ й соцмережами розповіді про те, як черговий настоятель храму УПЦ МП відмовлявся відспівувати загиблого на Донбасі бійця АТО.

Тож цілком логічним чином окремі релігійні громади хаотично почали відходити від «російської церкви» та переходити до Київського патріархату. Втім, цей процес не набув аж такого масового характеру. Нейтралізовувати роль, яку УПЦ МП грала як провайдер кремлівських інтересів в Україні, потрібно було на інституційному рівні.

Повторне звернення

Влітку 2016 року Верховна Рада проголосувала за звернення до Константинопольського патріарха Варфоломія з проханням скасувати передачу Київської митрополії у відання Москви, що відбулося 1686 року (як стверджують історики, завдяки прямому підкупу) та надати українській церкві автокефальний статус. «Сучасний Московський патріархат надто тісно пов'язаний із панівним у Росії політичним режимом, щоби сприйматися українським суспільством саме як Церква, а не "міністерство ідеології" Російської Федерації. Довіра до цієї церковної структури в нашій країні на сьогодні мінімальна», — йшлося в документі. Але час для такого звернення був обраний невдало — тоді якраз починався перший за 1300 років Всеправославний собор, ініційований якраз Константинополем, і вступати в конфлікт із Москвою там не наважились.

> На даний момент РПЦ є найпотужнішою силою у світовому православ'ї, хоча би за кількістю вірян, і втрата України — дуже болючий удар по її позиціях та іміджу. Важливий і суто символічний момент — втрата України, та Києва зокрема, як своєї канонічної території.

Ініціатива Порошенка щодо повторного звернення до Варфоломія стала сюрпризом для українського політикуму та виборців. З огляду на увагу, яку він приділяє цій ідеї, це точно не піарний хід-одноденка, а стратегічне рішення на довгу перспективу. І шанси на успіх цієї ідеї зараз виглядають цілком непогано. По-перше, окрім самого президента, звернення підтримано й українським парламентом. По-друге, Константинополь зараз ображений на Москву якраз через фактичний зрив із вини останньої того самого Всеправославного собору, куди не з'явилися ні сама Російська православна церква, ні три інші залежні від неї. По-третє, Константинопольський патріархат має давні зв'язки зі Сполученими Штатами, які стали світовим флагманом антиросійських санкцій. Й отримання українським православ'ям автокефалії цілком лягає в загальне русло політики Вашингтону.

Чому Порошенко взявся за церковне питання саме зараз? Очевидно, підготовча робота проводилася задовго до того, аж ось настав слушний момент. Часу, який залишився до виборів, цілком достатньо, щоби ця історія дійшла логічного завершення, а електоральний ефект від неї не встиг розгубитися. Перші ознаки того, що це питання і справді не буде відкладене в довгу шухляду вже є, у Константинополі взялися за розгляд звернення від Верховної Ради та президента вже на третій день після його отримання.

Це питання має шанс бути затвердженим уже на найближчому Синоді Константинопольського патріархату наприкінці травня – на початку червня цього року. Тоді патріарх зможе видати офіційний томос про надання автокефалії, і на основі структур УПЦ КП та УАПЦ почне формуватися єдина помісна українська автокефальна православна церква, яка доєднається до півтора десятка вже визнаних у світі православних автокефальних церков. У такий спосіб вона стане абсолютно незалежною від інших православних церков, отримає власну канонічну територію (тобто всю Україну), самостійно визначатиметься з усіма питаннями внутрішнього устрою та обиратиме собі патріарха.

Автокефалія на службі рейтингу

Якщо українське православ'я отримає автокефалію, то головним політичним бенефіціаром стане, безумовно, особисто Порошенко, адже саме з ним буде асоціюватися ця беззаперечна «перемога». Він цілком зможе розраховувати на голоси тих вірних, для кого належність до української і водночас абсолютно канонічної церкви, є важливою. І навіть ті патріотично налаштовані українці, у житті яких церква та релігія не відіграє важливої ролі, зможуть оцінити цей історичний крок — а це ще декілька відсотків прихильників. Крім того, церква та її очільники завжди користуються високою довірою та авторитетом у суспільстві, тому є важливою лояльність ієрархів майбутньої автокефальної церкви до голови держави, який їм цю автокефалію допоміг отримати. Неважко здогадатися, за кого в такому разі агітуватимуть (звісно ж, не всі, і не завжди відкрито і прямо) її священики в містах і селах усієї України. Крім того, Порошенко зможе підправити свій загальний імідж, суттєво попсований свого часу історіями про Липецьку фабрику «Рошен» та колишні тісні зв'язки з Росією (і, на думку багатьох, недостатньо жорсткою політикою щодо РФ уже нині). Якось перебити цю «фішку» його опонентам буде непросто — адже важливість розриву з Москвою в такій чутливій сфері, як церква, визнається всім проукраїнським політикумом.

Цілком очікувано ініціатива щодо створення помісної церкви від початку викликала різкий супротив як у самій РПЦ, так і в УПЦ МП і проросійському політичному секторі. На даний момент РПЦ є найпотужнішою силою у світовому православ'ї, хоча би за кількістю вірян, і втрата України — дуже болючий удар по її позиціях та іміджу. Важливий і суто символічний момент — втрата України, та Києва зокрема, як своєї канонічної території. Російські пропагандисти витрачали і витрачають багато зусиль, доводячи нерозривність історичних зв'язків між Україною та Росією, згадуючи про «Київ — матір міст руських», виводячи свою церковну традицію аж від хрещення Русі князем Володимиром у 988 році. Тож відхід Києва в самостійне церковне плавання вибиває ґрунт з-під подібних спекуляцій на історії. Крім того, у разі утворення єдиної церкви туди може перейти аж до половини всіх релігійних громад УПЦ МП та навіть кілька єпископів — суттєвий удар навіть суто математично.

Як захищатимуть «канонічне православ'я»

Власне, уся аргументація противників автокефалії зводиться до кількох тез: «держава втручається в релігійні справи» (хоча питання отримання автокефалії насправді не може обійтися без участі держави), «провокує церковний розкол» (хоча насправді цей розкол спровоковано якраз небажанням Москви визнати право українців на власну церкву) і «порушує канонічний порядок» (хоча перехід Києва під церковну владу Москви свого часу супроводжувався численними порушеннями канону). З метою протидії запускаються окремі інформаційні кампанії, наприклад, парафіянам УПЦ МП централізовано пропонують писати свої звернення до патріарха Варфоломія з проханням «не узаконювати розкол під приводом створення автокефальної церкви». Церковні діячі УПЦ МП також розповідають, що для отримання автокефалії необхідна буде згода всіх чинних церков, а сама Москва такої згоди, звісно ж, ніколи не дасть. Однак насправді якогось єдиного, безумовно визнаного усіма церквами порядку надання автокефалії просто немає, цей інститут трансформувався упродовж віків. Для України цілком прийнятним є досвід кількох балканських церков, які в односторонньому порядку отримали автокефалію від Константинополя протягом останніх двох століть, під час боротьби тамтешніх народів за свою свободу (що, власне, спостерігається і нині в Україні).

Безумовно, об'єктивні ризики теж є. Якщо процес переходу громад до нової помісної церкви і справді стане масовим, він навряд чи обійдеться без конфліктів. Але одна річ, якщо на місцевому рівні конфліктуватимуть парафіяни одного храму з різними поглядами, інша — якщо ці конфлікти будуть інспіровані «зверху».

Чим ближче до часу «Х», коли Константинополь може видати томос про автокефалію, а це може статися вже до кінця липня, тим активнішими ставатимуть російські та проросійські сили, які візьмуть питання «захисту канонічного православ'я» собі на знамена. Поки цю тему найактивніше почав експлуатувати «Опозиційний блок», який може постаратися в такий спосіб консолідувати власний електорат, суттєво «подзьобаний» іншим проросійським проектом, партією «За життя!» Вадима Рабіновича та Євгена Мураєва. У лавах «Опоблоку» перебуває головний «православний олігарх», екс-громадянин РФ та публічний захисник російського православ'я Вадим Новинський, який обзавівся власним проектом, «Партією миру», але поки що не почав самостійної політичної активності. Якщо тема протидії автокефалії залишиться монопольною «фішкою» «Опоблоку», то це парадоксальним чином може зіграти й на руку самому Порошенку. Адже в такому разі виростуть шанси на потрапляння в другий тур виборів лідера ОБ Юрія Бойка. А за даними соцопитувань, з усіх конкурентів саме Бойко є для Порошенка найвигіднішим — бо ж тоді в проукраїнського електорату, який становить впевнену більшість, просто не залишиться іншого вибору, як підтримувати чинного голову держави. Але яким би не був загальний задум Порошенка, потенційні здобутки від «церковної гри» співвимірні з політичними ризиками, адже у випадку програшу його шанси на переобрання стануть примарнішими, ніж до її початку.

Тимошенко — рішуче зіткнення?

ПЕТРО АНДРУСЕЧКО, КИЇВ

До чергових президентських виборів в Україні залишилося менше року (заплановані на кінець березня 2019 року). В українських реаліях це означає, що виборча кампанія вже триває. Згідно з усіма опитуваннями, Юлія Тимошенко випереджає суперників. Ніхто не сумнівається — виборча боротьба буде жорсткою.

Донедавна її головним опонентом був президент Петро Порошенко. Саме з ним лідерка «Батьківщини» мала би зустрітися у другому турі. Однак останнє соціологічне опитування громадської думки показало, що ситуація дещо змінилася.

Юлія Тимошенко досі очолює рейтинги, за неї готові проголосувати 8,8% громадян. На другому місці керівник партії «Громадянська позиція» Анатолій Гриценко з 6,6%. Далі іде ціла група осіб, різниця між якими менша за статистичну похибку: один із лідерів «Опозиційного блоку» Юрій Бойко та Святослав Вакарчук — по 6%, Володимир Зеленський має 8%, Петро Порошенко та голова «Радикальної партії» Олег Ляшко — по 5,5%.

Попри таку картину, не варто думати, що президент втратив усі шанси. Досить вірогідно, що саме з ним зустрінеться Юлія Тимошенко у другому турі. Отже, Юлія Володимирівна залишається для Порошенка головним конкурентом, як і зрештою для всіх інших претендентів на президентське крісло.

Феномен Тимошенко

По-перше, популізм

«На жаль, поки ця влада не піде в небуття, змінити вбивчу тарифну політику неможливо. Але їм залишилося недовго. Приблизно рік. І перші кроки, які будуть зроблені впродовж першого тижня, — буде списаний борг бідних людей за ЖКГ! Тому що наявність цього боргу свідчить про непосильність установлених тарифів для людей. І для того, щоб за ними розрахуватися, бідним людям скоро доведеться продавати свої нирки. Ми знімемо з них цей тягар. Він був зумовлений не об'єктивним ринком, а винятково бажанням вузької групи людей заробити надприбутки», — написала Тимошенко на «Фейсбуку». І додала: «Також негайно після приходу до влади ми знизимо тарифи на газ до рентабельної адекватної ціни, яка буде повністю прибутковою, забезпечуватиме розвиток галузі і складатиме $80–90 за тисячу кубометрів (як, наприклад, у Казахстані). І люди, які отримують сьогодні субсидії, будуть продовжувати їх отримувати і не будуть платити за газ більше, ніж сьогодні. Що стосується електроенергії, "Роттердам плюс" буде "хакнутий" негайно, наступного дня після приходу нового президента до влади — з відповідальністю всіх, хто був замішаний у цій гіперкорупційній оборудці».

Ця декларація, з одного боку — підтвердження того, що Тимошенко вже розпочала передвиборчу кампанію. З іншого, здається, Юлія Володимирівна обирає популізм в якості головної стратегії боротьби. Зрештою, вже багато років поспіль популізм — візитна картка Тимошенко. Вміє Юлія Володимирівна відчути, чого хочуть виборці в даний момент.

Щоправда, свого часу Тимошенко зробила помилку, яка могла їй коштувати великої політики. Одразу після звільнення з в'язниці у лютому 2014 року вона з'явилася на Майдані в інвалідному візку. Тоді вона не зрозуміла, що Україна змінилася. Два дні тому на Майдані загинуло кілька десятків людей, і чимало слухачів не хотіли, щоб Тимошенко використала цей факт для подальшої кар'єри.

Президентські вибори у 2014 році вона програла, але зуміла зробити висновки і «Батьківщині» ледве-ледве вдалося пройти до парламенту. Тимошенко зайнялася темами, які турбують пересічних українців, наприклад, тарифами на газ та енергію. Незрівнянна ораторка, вона промовляє з сильним переконанням. Навіть якщо пізніше виявляється, що вона «помилилась» у фактах.

По-друге, електоральне ядро

Її здатність впливати, певна харизма діють на обмежену, але досить сталу групу електорату. Насамперед це люди з сіл та невеликих міст, досить довірливі. Цього не має жоден український політик, коментує український соціолог Євген Головаха.

Залізний електорат Тимошенко здається абсолютно некритичним щодо неї. Її виборці завжди голосуватимуть за неї, незалежно від карних справ проти неї, компроматів та пліток.

В українських умовах, мабуть, немає іншого політика, який може похвалитися стартовим електоральним капіталом. Тобто вона має переваги вже на старті, як мінімум, у передвиборчих опитуваннях.

«Якщо вона увійде до другого туру, то має шанси, оскільки позиціонуватиме себе як опозиційний кандидат», — додає Головаха.

Проте популізму і харизми замало, щоб пояснити феномен Тимошенко.

Від касет і газу до прем'єра, або історія злетів та падінь

Юлія Володимирівна, як і Петро Порошенко, спочатку займалася бізнесом. Під кінець СРСР разом з чоловіком Олександром створила кооператив — відеопрокат. У 1991 році Тимошенко очолила фірму «Корпорація "Український бензин"». У листопаді 1995 року на базі «Корпорації» виникло закрите

акціонерне товариство «Корпорація "Єдині енергетичні системи України"». Закордонним акціонером компанії ЄЕСУ стає фірма United Energy International Ltd, якій належало 85% акцій ЄЕСУ.

Основою діяльності «Енергетичних систем» були поставки газу до східних та південних областей України, а також співпраця з «Газпромом» та «Укргазпромом» у питанні взаєморозрахунків та транспортування територією України газу закордонним споживачам. До складу «Корпорації» входило 20 промислових, комерційних та наукових фірм, авіакомпанія «JES-Avia», два банки. У фірмі працювали майже тисяча осіб.

Прийнято вважати, що у створенні фірми велику роль відіграв Павло Лазаренко, який створив сприятливі умови для діяльності концерну. Таким чином, до початку 1997 року ЄЕСУ контролювала 25% української економіки. The Wall Street Journal писав, що Тимошенко створила імперію вартістю 11 млрд USD. Інша справа, що при величезних прибутках сума податків складала лише 11 тисяч USD, тоді як на закордонні рахунки перераховувалося майже 72 млн USD.

Очоливши ЄЕСУ, Юлія Тимошенко змогла порозумітися з керівництвом «Газпрому». З тих часів гуляє історія (в багатьох версіях) про Тимошенко, яка приїхала на переговори і примудрилася зачарувати й схилити до співпраці президента фірми, бувалого й досвідченого бізнесмена.

Проблеми розпочались одночасно з відставкою Лазаренка. Для ЄЕСУ кінець настав з утворенням НАК «Нафтогаз України» та з діями Бакая. Однак Тимошенко вдалося компенсувати втрати в енергетичному секторі за рахунок політичної діяльності — вона вступила до партії «Громада», створеної на початку 1990-х Олександром Турчиновим. Вона змогла на певний період порозумітися з Леонідом Кучмою, і в грудні 1999 року Віктор Ющенко запропонував їй посаду віце-прем'єр-міністра з паливно-енергетичних питань.

Після відставки її ненадовго заарештували у зв'язку зі звинуваченнями у крадіжці 1 млрд доларів, коли вона очолила ЄЕСУ. Рішенням суду її звільнили за недостатністю доказів.

У 2002 році вона — один із організаторів акції «Вставай, Україно!», спрямованих проти президента Леоніда Кучми. Саме йому приписують висловлювання, що Тимошенко — «єдиний чоловік в українській політиці».

У 2004 році Тимошенко підтримала Віктора Ющенка, разом з ним стала лідером Помаранчевої революції. Після перемоги Ющенка стала прем'єром. Власне тоді починаються суперечки між нею та Порошенком, який тоді очолював Раду безпеки та оборони України. Вірогідно, Порошенко претендував на крісло прем'єра. У вересні 2005 року Порошенка звинувачують у корупції, відбувається прямий конфлікт між ним та оточенням Тимошенко. В результаті обох звільняють.

У 2007 році Тимошенко вдруге стала прем'єром. Її запекла боротьба з олігархом Дмитром Фірташем з оточення президента Ющенка завершується закриттям фірми-посередника у поставках російського газу в Україну. Відбувається газова війна між Україною та Росією, в результаті якої буде підписано новий газовий контракт.

У 2010 році Тимошенко програє на президентських виборах Вікторові Януковичу (різниця у 3%), а через рік потрапляє до в'язниці. Офіційно — за перевищення повноважень під час підписання газової угоди з Росією. Однак ані прихильники, ані міжнародна думка не сумнівалися, що справа має політичний характер.

У товаристві росіян та американців

В середині лютого ц.р. МЗС РФ опублікувало фотографію з Мюнхенської безпекової конференції, на якій Тимошенко спілкується з послом Росії у Німеччині Сергієм Нечаєвим та своїм заступником Григорієм Немирею.

«А тим нашим опозиціонерам, які в закутках міжнародних конференцій роблять селфі з російськими послами, я хотів би пояснити, що дипломатичні перемоги куються не в конференц-залах, а в кабінетах для переговорів», — наголосив президент України на прес-конференції наприкінці лютого.

Проте Адміністрація президента витягнула також контакти Тимошенко з американськими лобістами. Заввідділом Головного департаменту інформполітики АП Володимир Горковенко повідомив у лютому, що лідерка «Батьківщини» витратила за вісім років майже 3 млн доларів на послуги американських лобістів.

У березні з'явилася інформація про новий контракт, підписаний від імені Тимошенко, з лобістською компанією Avenue Strategies. Сама ж Тимошенко стверджувала, що гадки не має про цю компанію і не знає, хто підписав угоду від її імені. Ще раніше лідерка «Батьківщини» не хотіла відповідати, звідки гроші на оплату американських лобістів.

НАБУ за поданням групи депутатів перевіряє також інформацію щодо можливого нелегального отримання 4 млн доларів на передвиборчу кампанію у 2010 році від лівійського диктатора Муаммара Каддафі.

Крок до президентства….

Подібні історії з життя Тимошенко, швидше за все, не впливають на її виборців.

«Це політик високого інтелектуального рівня, вона вміє вчитися. Вона в змозі пристосуватися до умов і пробує використати їх на свою користь. Це прекрасний тактик, але не найкращий стратег. Коли Тимошенко бере участь у короткій грі на один-два кроки, вона показує мобільність і високий результат. Проте коли йдеться про довготривалий результат, на жаль (для неї), вона зазвичай програє», — підкреслює політтехнолог Тарас Березовець, який багато років був консультантом «Батьківщини».

На його думку, проти Тимошенко грає її ж оточення. «Поки з нею був Турчинов, навколо Тимошенко складалася конфігурація успіху. Вона сама — слабкий організатор», — додає політтехнолог.

Однак нам доведеться почекати до березня наступного року, щоби переконатися у

Альтернативний президент. Хто може скласти конкуренцію Порошенку і Тимошенко на виборах

ТЕКСТ: ВЛАД КРАСІНСЬКИЙ, КИЇВ

Передбачити переможця наступних президентських виборів нереально. І попри поточні сильні позиції Порошенка й Тимошенко, є цілий набір потенційних кандидатів, які мають шанси стати шостим президентом України.

Вже за рік Україну чекають президентські вибори. Традиційно в цей час основні кандидати запускають повноцінну передвиборчу кампанію. В українських реаліях насамперед йдеться про початок безкомпромісної та часто брудної інформаційної війни.

«Зубожіння» проти «позитиву»

Фаворити у президентській гонці залишилися незмінними з 2014 року. За більшістю соціологічних опитувань, найбільші шанси вийти до другого туру мають чинний глава держави Петро Порошенко та лідерка опозиційної партії «Батьківщина» Юлія Тимошенко.

Сподіватися на вибори в один тур, як це сталося чотири роки тому, у ситуації, що склалася, не доводиться. Тим паче, що Тимошенко за цей час знову наростила політичні м'язи, а президент, висловлюючись фігурально, «відростив черевце» у вигляді низки гучних корупційних скандалів, пов'язаних як із його оточенням, так і з самим гарантом.

Найбільш показовим стало останнє дослідження Київського міжнародного інституту соціології (КМІС). На запитання «Хто стане наступним президентом України?» 9,4% респондентів відповіли — Юлія Тимошенко, 8,2% — Петро Порошенко. А от не визначилися з відповіддю 65,6% опитаних.

Лідерка «Батьківщини» має загартований електорат, для якого голосування за неї — вже радше питання теологічного порядку, аніж політичної доцільності. Цей культ будувався багато-багато років, і виборець Тимошенко, який пережив її прем'єрство, «газові угоди» та її ув'язнення — залишиться з нею назавжди, semper fidelis.

У випадку президента йдеться передовсім про тих, хто за жодних обставин не готовий побачити у кріслі глави держави Леді Ю. Значну частку електорату Порошенко утримує завдяки контролю над кількома центральними телеканалами та цілому пулу лідерів думок на телеефірах і в соцмережах. Матиме він бонус і від адміністративного ресурсу на місцях.

У цій диспозиції кожен промах буде використаний опонентом, а кожне досягнення стає об'єктом для боротьби за лаври того, хто приклав до нього більше зусиль. І битва за голоси тих, хто досі не визначився, точиться якраз на цьому полі.

Незалежна Україна пережила правління двох Леонідів — Кравчука і Кучми, та двох Вікторів — Ющенка і Януковича. А от Петро у неї перший і поки що єдиний. Якби не військова агресія східного сусіда, піарники президента мали би чудовий кейс для порівняння: Порошенко своєрідно «прорубав вікно до Європи», як і його російський тезка триста років тому.

Нинішня українська влада, дійсно, правдами і неправдами домоглася від Євросоюзу ухвалення безвізового режиму та ратифікації Угоди про асоціацію. Поки що з усіх передвиборчих обіцянок Порошенка це чи не єдина, про яку можна дійсно сказати, що вона виконана повністю. Та навіть «безвіз» через внутрішньополітичну кризу опинився під загрозою.

У рамках боротьби з антикорупційними активістами та їхніми викриттями і звинуваченнями, які неабияк підривають рейтинг президента, для них було введене обов'язкове декларування. Тобто інструмент виявлення та знешкодження недобросовісних чиновників і депутатів обернувся проти тих, хто за гроші західних партнерів бореться з корупцією всередині країни.

Європейський Союз у відповідь на це видав кілька різких заяв, зазначивши, що Україна відходить від своїх європейських прагнень та порушує взяті нею міжнародні зобов'язання. Фінансові донори офіційно поки що мовчать, однак із кулуарних розмов зрозуміло, що відсутність значних досягнень на антикорупційному фронті ставить під питання майбутні транші.

Як наслідок, валютні коливання, інфляція та чергова хвиля здорожчань у більшості сфер життя пересічного громадянина — від продуктів харчування до комунальних послуг. Таке майбутнє аж ніяк не додасть нинішній владі електоральних бонусів. Тимошенко це чудово усвідомлює і використовує у своїй риториці та передвиборчих обіцянках.

Власне, її завдання наразі — чітко закріпити у свідомості виборця образ президента як символ зубожіння, корупції, невиконаних обіцянок та

війни, що аж ніяк не рухається до логічного фіналу.

У штабі Порошенка натомість обрали протилежну стратегію: всіляко дистанціюватися від скандалів і конфліктів та «різати стрічки» — підтвердженням цьому слугує прайм-тайм центральних телеканалів, де глава держави час від часу урочисто відкриває новий міст, стадіон чи дитячий садочок.

Послабити президента

Спостерігаючи за ростом рейтингу Юлії Тимошенко, у провладній коаліції обговорюють і такий варіант — конституційна реформа, внаслідок якої Україна стане парламентською республікою. З одного боку, президент втратить ряд ключових повноважень і функцій, однак і боротьба за це крісло буде вже не такою запеклою.

Ці зміни активно лобіює фактично друга людина в державі, міністр внутрішніх справ та один із лідерів коаліційної партії «Народний фронт» (НФ) Арсен Аваков. Однак у «стратегічній дев'ятці» — неформальній раді при президенті, до якої входять ключові політичні гравці з боку влади, на цю пропозицію поки що не погоджуються.

У цьому розрізі варто зауважити, що політсила Тимошенко у рейтингах також наразі займає перше місце. При розколі «Батьківщини» у 2014 році ряд її найближчих соратників вийшли з партії та створили НФ, який переміг на виборах, а сама вона в результаті завела до парламенту найменшу фракцію.

Однак «фронтові» депутати у неофіційних розмовах зауважують, що «з Юлею сильно посварився тільки Олександр Турчинов (нині секретар Ради національної безпеки та оборони)». Деякі з них усерйоз розглядають варіант співпраці з Тимошенко у новій конфігурації у тому випадку, якщо лідери нинішньої коаліції так і не домовляться про створення спільного політичного проекту.

Наступні парламентські вибори відбудуться восени 2019 року, президентські — наприкінці березня. Від того, чим завершаться переговори про єдину партію, залежить і те, чи отримає Петро Порошенко підтримку від своїх нинішніх партнерів у двобої з лідеркою «Батьківщини» за крісло глави держави.

Однак, зважаючи на уроки, якими нас щедро наділяє новітня українська історія, пророкувати результати за рік до виборів — справа невдячна. Тож варто замислитися про потенційного третього кандидата, що міг би, за певного збігу обставин, вибити одного з фаворитів з другого туру.

«Радикал»

У ситуації, коли в політикумі наявний сильний дефіцит нових облич, а більшість виборців не хоче обирати поміж двома основними кандидатами, питання стає все більш актуальним: хто може скласти конкуренцію Порошенку і Тимошенко на президентських виборах?

Аналіз останніх рейтингів та суспільних настроїв дозволяє виокремити пул із 7 потенційних кандидатів, деякі з них уже заявили про свою участь у майбутніх виборах, інші ж усіляко відхрещуються від подібних амбіцій.

Очільник «Радикальної партії» Олег Ляшко на самостійний політичний шлях вийшов з-під крила Юлії Тимошенко. В парламент він уперше потрапив за списками її політсили, однак був виключений з фракції у 2010 році за голосування з коаліцією більшості.

Від своєї колишньої наставниці Ляшко перейняв популістську риторику, однак поклав її на свій лад: проста мова, іноді лайка, вила в руках, оповіді про нещасних українських корів — зробили йому імідж «свого хлопця», який бореться за народ, переважно серед жителів периферії.

Варто зазначити, що лідер радикалів грає на електоральному полі «Батьківщини». Власне, у 2014 році на позачергових президентських виборах він зайняв третє місце з результатом 8,32% голосів; для порівняння — Тимошенко набрала 12,81%.

Через цей факт Ляшка в експертних колах довгий час було прийнято вважати проектом Банкової, адже на всіх виборах після Революції Гідності він забирав у своєї колишньої партії досить вагомий шмат голосів.

Закони, які лобіює «Радикальна партія» та особисто її лідер, дозволяють стверджувати, що почасти він відстоює інтереси олігархів Дмитра Фірташа та Рината Ахметова. Нещодавно колишній менеджер останнього очолив виконком партії.

Історія покровителів Ляшка вельми цікава — її легко прослідкувати за його появою в ефірі центральних телеканалів. У 2014 році поплічники екс-глави Адміністрації президента Сергія Льовочкіна не приховували, що у лідера радикалів є перед ними «певні зобов'язання», за рахунок чого вони планують провести своїх людей за списком його партії.

Політтехнолог телеканалу «Інтер», що належить Льовочкіну та його партнеру олігарху Дмитру Фірташу, Ігор Шувалов тоді ж зізнався, що вів кампанію радикалів на минулих парламентських виборах. Як відомо, основним опонентом Фірташа виступає Ігор Коломойський, тож не дивно, що підконтрольний йому телеканал «1+1» розгорнув проти Ляшка широку інформаційну кампанію.

Проте сторони, вочевидь, досягли певних домовленостей, бо цькування припинилося і про голову «Радикальної партії» почали з'являтися позитивні сюжети і в інформаційних випусках «плюсів». На даний момент найбільше Ляшка «люблять» на ТРК «Україна», що належить Ринату Ахметову. Новини про його звершення з'являються в ефірі чи не частіше за ролики про «Гуманітарний штаб» олігарха.

«Опозиціонер»

Анатолій Гриценко у велику політику прийшов у команді Віктора Ющенка. Після його перемоги на президентських виборах полковник запасу Гриценко став міністром оборони України, протримався на цій посаді у трьох урядах. У 2007 році за списком «Наша Україна – Народна самооборона» він зайшов до парламенту.

Згодом Гриценко створив власну політичну партію «Громадянська позиція», від якої висувався у президенти на виборах 2010 року під гаслом «Перший непрохідний». Тоді він здобув підтримку 1,2% голосів виборців, через чотири роки — вже 5,48%.

У цьому проміжку екс-міністр оборони встиг ще раз отримати депутатський мандат за списками тієї ж таки «Батьківщини». Однак вийшов з фракції під час Майдану після того, як парламент проголосував за «диктаторські закони 16 січня». У 2014 році Гриценко об'єднав зусилля з «Демократичним альянсом» Василя Гацька, однак до парламенту союзникам потрапити не вдалося.

Голова «Громадянської позиції» брав участь у перемовинах про створення спільного політичного проекту з мером Львова, лідером «Самопомочі» Андрієм Садовим та екс-президентом Грузії Міхеїлом Саакашвілі. Через депортацію очільника «Руху

ФОТО: ПЕТРО АНДРУСЕЧКО

нових сил» ці плани залишилися на стадії меморандуму про співпрацю.

З усіх представників демократичних сил, які активно готуються до майбутніх виборів та раз на місяць збирають багатотисячні марші у столиці, Гриценко поки що має найбільший рейтинг. Ймовірно, що «вулична опозиція» зробить ставку саме на його кандидатуру. Її може підтримати і «Сапомоміч».

Хоч Садовий і заявив, що його політсила братиме участь у всіх виборах, однак його власний рейтинг влада майстерно вбила, медійно розкрутивши трагедію на Грибовицькому сміттєзвалищі, через яку Львів на багато місяців буквально потонув у смітті.

У політичному плані неабияку підтримку Гриценку може надати сім'я. Дружина полковника Юлія Мостова — незмінний шеф-редактор авторитетного українського тижневика «Дзеркало тижня», його син Олексій — один із лідерів організації «Автомайдан», відомої своєю антикорупційною та правозахисною діяльністю.

«Синьо-білі»

Після Майдану колишня партія влади, Партія регіонів, переформатувалася у «Опозиційний блок» (ОБ). Один з її очільників, Юрій Бойко, також має досить високу електоральну підтримку. Його слід розглядати передусім як представника цієї політсили, а не як самостійного гравця.

Юрій Бойко, також має досить високу електоральну підтримку. Його слід розглядати передусім як представника цієї політсили, а не як самостійного гравця. Однак позиції Бойка на президентських виборах підриває Вадим Рабінович, який вийшов з фракції та створив власний проект «За життя!».

«Опоблок» позиціонує себе як партія миру, яка пропонує вступити у діалог з терористичними організаціями «ДНР» та «ЛНР» і легалізувати їхню діяльність в Україні, в тому числі дозволивши проводити вибори на окупованих територіях Донбасу.

Діяльність цієї політсили має виразний проросійський характер, основний її електорат — на Півдні та Сході України. Президентська фракція почасти вступає з «Опозиційним блоком» у ситуативні союзи для результативних голосувань у Верховній Раді за ключові питання.

ОБ має велику фракцію у парламенті і можна спрогнозувати, що збереже її на наступних виборах, попри пряму асоціацію із диктаторським режимом екс-президента Віктора Януковича. Однак позиції Бойка на президентських виборах підриває Вадим Рабінович, який вийшов з фракції та створив власний проект «За життя!».

Останні соцопитування дають Бойку 3,9%, Рабінович відстає на 0,1%. Частину голосів відтягне і колишній однопартієць Михайло Добкін, який також пішов у вільне плавання після того, як парламент позбавив його депутатського імунітету. Тут варто відзначити, що і сама фракція «Опозиційного блоку» з початку року перебуває у стані напіврозпаду: триває конфлікт між групами олігархів Ахметова та Фірташа-Льовочкіна.

«Господарник»

У другої коаліційної партії «Народний фронт» наразі, по суті, три лідери: Арсеній Яценюк, Арсен Аваков та Олександр Турчинов. Рейтинг першого прямо корелюється з відсотком підтримки всієї політсили і є на межі статистичної похибки. Інші двоє про наміри балотуватися жодного разу не заявляли.

НФ на останньому з'їзді ухвалив йти на президентські вибори, однак ім'я кандидата назване не було. Гіпотетично, ним може стати прем'єр-міністр Володимир Гройсман. У велику політику колишнього мера Вінниці привів президент, однак наразі Гройсман грає у власну гру і балансує між БПП і НФ, схиляючись у бік останніх.

Гройсман методично працює на підтримку образу гарного господарника і може позмагатися у популізмі з самою Юлією Тимошенко. З останнього: відмова підвищувати ціни на газ для населення, як того вимагає Міжнародний валютний фонд для отримання чергового траншу, попри те, що президент Петро Порошенко прямо заявляв, що вимога буде виконана.

Прем'єр, вочевидь, зробив висновки з досвіду свого попередника, а нині союзника — Арсенія Яценюка, і не хоче очолювати «уряд камікадзе». Яскраво виражене небажання Гройсмана йти на непопулярні в очах електорату кроки свідчить про те, що його амбіції не зупиняються на роботі главою уряду до нових виборів.

Також помітно, що між Адміністрацією президента та Кабміном йде підкилимна боротьба за лаври після нових перемог. Президент та прем'єр навипередки їздять регіонами, інспектуючи та відкриваючи нові інфраструктурні об'єкти. Пересічні громадяни досі не розуміють, кому з них дякувати за підвищення мінімальної зарплатні, зате бабусі нові пенсії чітко асоціюють з ім'ям Гройсмана.

«Нове обличчя»

Наприкінці минулого року до президентських рейтингів ряд соціологічних компаній неочікувано включили фронтмена гурту «Океан Ельзи» Святослава Вакарчука. Попри те, що сам співак про намір балотуватися не заявляв, його кандидатура набрала 12% голосів. Вище тільки Юлія Тимошенко та Петро Порошенко з 14% та 16% відповідно.

Сам Вакарчук неодноразово казав, що участі у виборах не братиме і політичних амбіцій не має, однак «хоче зробити країну успішною». Основний майданчик для спілкування з електоратом — Twitter-акаунт музиканта, де він ділиться своїми думками щодо ситуації в Україні і має неабияку підтримку.

Він уже має політичний досвід: на хвилі Помаранчевої революції Вакарчук та співачка Руслана отримали депутатські мандати, однак після того, як усередині коаліції почалися чвари — їх склали. Тож його небажання займати офіційні посади, в принципі, зрозуміле.

Помітно, що між Адміністрацією президента та Кабміном йде підкилимна боротьба за лаври після нових перемог. Президент та прем'єр навипередки їздять регіонами, інспектуючи та відкриваючи нові інфраструктурні об'єкти. Пересічні громадяни досі не розуміють, кому з них дякувати за підвищення мінімальної зарплатні, зате бабусі нові пенсії чітко асоціюють з ім'ям Гройсмана.

Однак достовірно відомо, що кілька місяців тому в офісі однієї із грантових установ у Києві пройшов закритий захід за участі громадських активістів, литовських та грузинських реформаторів, де Вакарчук закликав до створення єдиної платформи. Про політичний проект наразі не йдеться, однак свою команду лідер «Океану Ельзи» вже формує.

Його відкрито підтримує олігарх Віктор Пінчук. З минулої осені Вакарчук навчається у Стенфорді на Програмі підготовки нових українських лідерів. Якщо він і готується до політичної кар'єри в Україні, то вибори 2019 року пропустить.

«Антикорупціонер»

Символом боротьби з українською корупцією в уявленні західних партнерів довгий час був директор НАБУ Артем Ситник. На кількох закритих зустрічах посол США в Україні Марі Йованович висувала тезу про те, що він міг би стати майбутнім президентом, а очільник НАК «Нафтогаз України» Андрій Коболєв — прем'єр-міністром.

Жодного політичного досвіду у Ситника немає, а війна антикорупційних відомств, яка нещодавно перейшла у відкрите протистояння, сильно підірвала його рейтинг. Наскільки серйозними були слова американської дипломатки — невідомо, однак сам глава Національного антикорупційного бюро від політичних амбіцій не раз відхрещувався.

Свого часу його активно намагалися прив'язати до політичного проекту Міхеїла Саакашвілі. Особливо коли восени минулого року під парламентом зібрався ряд політичних сил та громадських організацій із вимогою прийняти закон про Антикорупційний суд. Однак ця коаліція була розвалена силами самого екс-очільника Одеської ОДА, який виступив із значно ширшим списком вимог, включаючи імпічмент президента Петра Порошенка.

В результаті Саакашвілі був реадмісований до Польщі, а наметове містечко його поплічників під Верховною Радою через місяць знесли силовики, затримавши його мешканців з арсеналом гранат. Сам Артем Ситник жодного разу цю ситуацію не коментував.

Про підробки на лідерів

ГЕОРГІЙ ТИХИЙ, КИЇВ

В Україні — криза лідерства. Загалом у політичній системі, не тільки у владі. Особливо виразним це стає у нинішній період наближення до виборів. Що таке криза лідерства?

Це коли заяви, гасла, програми, виборчі кампанії розробляються «з розрахунку на бидло». Це коли політики не висловлюють власних ідей, ідей, які він/вона вважає правильними, які намагається розповсюдити, якими намагається запалити прихильників. Замість цього, він/вона намагається «вгадати» настрої певних груп громадян і «впарити» те, що вони з'їдять.

Так от — це підлість . Це консервація бідності і тупості. Консервація там, де насправді можна генерувати тисячі кіловат суспільної енергії для модернізації, економічного зростання і змін на краще.

Лідерство — це коли ведуть за собою. Коли ж підлаштовуються під очікування якнайширшої аудиторії — це не лідерство. І навіть не політика. Це унилий пострадянський маркетинг. Різниця між лідерами і популістами у тому, що лідери ведуть за собою, а популістів ведуть настрої. Це легше (бо ж не треба ухвалювати рішень), і небезпечніше (повна відсутність стратегічного мислення).

Проблема, у принципі, не суто українська. Але у нас набуває особливих обрисів. Де унилі пострадянські маркетологи для унилих пострадянських політиків розробляють кампанії, побудовані на «тарифному геноциді», «бідності і олігархах» з депресивним обличчям, а унилі спічрайтери пишуть тези про «якщо не проголосуєш за мене — прийдуть оті, такі-сякі», ну і далі можна довго продовжувати. Без винятків, на жаль.

За нинішніх умов, той/та/ті, кому вистачить мізків розірвати це зачароване коло, — зірвуть джекпот.

Втома від влади породжує її вакуум

АНТІН БОРКОВСЬКИЙ, ЛЬВІВ

В Україні у розпалі неоголошена президентська кампанія. І розуміння більшості процесів — як владного славослов'я, так і нищівного «всепропальства», — слід пропускати крізь цей фільтр. Натомість непокоїть загальна дезорієнтація людей — колективний народний розум розгублений і втомлений як від обіцянок, так і від апокаліптичних пророцтв. Водночас тривають постійні маніпулятивні вкиди з боку кремлівських телеканалів з українською пропискою, мета яких — довести внутрішній дискурс до абсурду. Стабільності це не додає, адже попереду дорослі битви компромату, котрого в Україні назбиралося більше ніж треба. І нехай формально все стабільно, але згадаймо, напередодні «касетного скандалу» Кучма почувався також міцно. Тож Порошенко у небезпеці, якщо не відчуває, що відбувається: народ втомився.

Уявлення про міцну владу в Україні — не більше ніж симулякр. Свого часу на цьому погорів Янукович, попри братву на посадах, попри непорушні кордони, попри кривавий синтез російських спецслужб з українськими силовиками. В нього було все, крім моральної легітимності режиму. На думку «ригів», це була дрібниця. Я просто не розумію, на що може опертися Порошенко, крім суспільного консенсусу. На ситих пенсіонерів? На радісних військових? На народну любов до Гройсмана? Порошенко не може не розуміти, що демонтаж суспільного консенсусу триває. Свого часу так самообнулився Ющенко.

Якось я провів експрес-скрінинг ситуації з таксистом. На мою фразу, мовляв, ситуація несе колосальні ризики і загрози насамперед для держави Україна, у відповідь я почув: «а нафіга мені така держава». «Але ж вам точно не буде ліпше від цього!». «А мені вже пох...». І найбільше лякає оце збайдужіння не до політики, а до ситуації загалом, адже втома від влади породжує її вакуум, який породжує чудовиськ.

Савченко своїми ж руками вкрай швидко зруйнувала свій героїчний образ.

ФОТО: ПЕТРО АНДРУСЕЧКО

«Терористичний сюрреалізм»: як Савченко й Рубан планували влаштувати найкривавіший теракт в історії України

ТЕКСТ: МІЛАН ЛЕЛІЧ, КИЇВ

Історія з плануванням кривавих терактів Героєм України, колишнім «політв'язнем номер один», за яку вболівала вся країна, кадровим військовослужбовцем Надією Савченко доводить: у сучасній Україні немає нічого принципово неможливого. У будь-який момент можуть відбутися події, які одразу перемножать на нуль усі попередні політичні розрахунки. Політична зірка Савченко нібито остаточно закотилася, але знову ж таки — в Україні може статися все, тим паче, у Надії з'явилося чимало впливових друзів.

«Влада прийняла своє рішення, а далі рішення за вами», — з такими словами 22 березня Надія Савченко увійшла в ізолятор СБУ в Аскольдовому провулку в Києві. Поки що ніхто не знає, як довго їй доведеться пробути за ґратами, адже інкриміновані їй статті передбачають найвищу міру покарання у вигляді пожиттєвого ув'язнення. За неймовірним збігом обставин, рівно за два роки до того, 22 березня 2016 року, російський суд уже присудив Савченко 22 роки позбавлення волі.

Генерал-самозванець з орбіти Медведчука

Про те, як швидко Надія Савченко пройшла шлях від «народної героїні» до «агента Кремля», в українському медіапросторі було написано і сказано дуже багато. Починаючи від розповідей про те, що ватажків донбаських бойовиків Захарченка та Плотницького варто розглядати як «депутатів від ДНР та ЛНР», аж до особистої зустрічі з ними обома в Мінську — Савченко своїми ж руками вкрай швидко зруйнувала попередній героїчний образ. Відповідно сформувалось і коло її друзів — якщо раніше жоден проукраїнський політик чи інша медіаперсона, коментуючи українсько-російську війну, не міг не згадати про «бранку Кремля номер один», то тепер уже Савченко почала відкрито співпрацювати з прокремлівським лобі в Україні, аж до власної передачі на латентно проросійському телеканалі NewsOne — «Суб'єктивні підсумки з Надією Савченко».

Втім, з плином часу шок від стрімкого перевтілення колишнього народного кумира пройшов, чергові інвективи на адресу чинної української влади проходили майже непоміченими, рейтинг самої Савченко впав до рівня статистичної похибки, а сама вона поповнила численні лави диваків від політики. Її безрезультатні спроби організувати якийсь всенародний рух або ж створити власний політичний проект викликали лише іронію.

Усе змінилося 8 березня, коли на контрольно-пропускному пункті «Майорськ», на межі з т.зв. «ДНР», був затриманий Володимир Рубан — давній близький соратник Савченко. У його автомобілі виявили величезний арсенал зброї та боєприпасів, які Рубан намагався перевезти на підконтрольну Україні територію. Сам Рубан стверджував, що насправді нібито перевозив не зброю, а меблі, хоча оприлюднене силовиками оперативне відео швидко розставило все на свої місця. За клопотанням військової прокуратури Рубан отримав два місяці арешту без права внесення застави.

Уперше широка громадськість дізналася про «генерал-полковника Рубана» (судячи з усього, це військове звання він «присвоїв» собі сам, адже за наявною в пресі інформацією, відомо лише про офіційне присвоєння йому звання старшого лейтенанта — на кілька сходинок нижче від генеральського) невдовзі після початку бойових дій на Донбасі. Тоді він почав брати активну участь у звільненні українських військовополонених із рук бойовиків, на чолі спеціально створеного «Центру звільнення полонених» у місті Дніпро. Рубану та його колегам вдалося звільнити чи не кілька сотень українців. Звісно, така успішна діяльність не могла не викликати підозр: ким насправді є Рубан і чому бойовики мають до нього таку прихильність. Рубан і сам відповідав їм взаємністю, критикуючи київську владу та хвалячи представників «ЛДНР», і навіть був удостоєний похвали з вуст голови російського МЗС Сергія Лаврова.

Таку позицію Рубана та його зв'язки пояснюються досить просто: у минулому він був активним діячем організації «Український вибір», очолюваної Віктором Медведчуком, кумом Володимира Путіна.

Зміна орієнтирів і риторики

Невдовзі після затримання Рубана СБУ оприлюднила добірку інформації про його минуле, названу «Російський політичний проект «В. Рубан»». Зокрема, там йшлося про те, що ще з 2004 року Рубан став активно просувати проросійський порядок денний в Україні через мережу окремих видань (наприклад, дитячий журнал «Соняшник»), цілих видавництв та друкарень. Далі участь у численних проектах «Українського вибору», наприклад, із такими красномовними назвами, як «Українська федерація», контакти з місцевими агентами російського впливу та самими росіянами, написання відповідних публіцистичних творів із генеральною лінією «не можна допустити розриву України з Росією» й так далі. Однак під час Євромайдану Рубан та створена ним організація «Офіцерський корпус» раптово переходить на бік протестувальників і змінює риторику на проєвропейську.

Цілком очевидно, що це було не більше, ніж грою на публіку, як, імовірніше, і конфлікт між Рубаном та

1 січня У пунктах пропуску на українському кордоні запрацював біометричний контроль іноземців. Обов'язкову фіксацію біометричних даних застосовують у відповідності до визначеного МЗС переліку 70 країн, у тому числі Російської Федерації, які належать до категорії ризику.

2 січня У поліції Донеччини розповіли, що у минулому році викрили більше 300 бойовиків. Більшість з них були виявлені у звільнених містах — Слов'янську, Костянтинівці, Бахмуті, Торецьку. Також серед визволених нещодавно з полону бойовиків ОРДЛО є заручники, які підозрюються у фінансуванні тероризму.

7 січня У 2017 році вибухотехніки провели розмінування у Донецькій та Луганській областях на площі майже 26 тисяч гектарів, знешкодивши орієнтовно 326 тисяч вибухонебезпечних предметів. Як відомо, Спеціальна моніторингова місія ОБСЄ за 2017 рік зафіксувала на Донбасі понад 400 тисяч випадків порушення режиму припинення вогню, від яких загинуло 85 осіб.

8 січня Україна покрила 50% потреб країн Євросоюзу в імпорті лиж і сноубордів. Імпорт лиж і сноубордів у країни ЄС, за підсумками минулого року, досяг 1,5 млн штук. На Китай припало 28% імпорту. Відзначимо, що найбільшим виробником лиж в Україні є СП «Фішер-Мукачево».

10 січня Суд Амстердама прийняв рішення заморозити на території Нідерландів активи СКМ, «Метінвест» і ДТЕК, які належать олігарху Ринату Ахметову.

13 січня Центральне розвідувальне управління США у своєму звіті заявляє, що військові хакери РФ у 2017 році здійснили кібератаку проти України у спробі підірвати фінансову систему держави на тлі війни з проросійськими бойовиками.

15 січня Україна посіла друге місце після Нової Зеландії за обсягами постачання до ЄС вершкового масла. Порівнюючи з минулим роком, Україна збільшила експорт масла у вісім разів — 2,3 тис. тонн. За результатами 2017 року Україна вже традиційно посідає перші місця у постачанні збіжжя до ЄС. Так, у період з 1 по 5 січня Україна повністю вибрала квоти, як основні, так і додаткові, на експорт пшениці і кукурудзи в країни Євросоюзу в 2018 році. А за перші 10 днів повністю вичерпала квоту на безмитні поставки меду, виноградного і яблучного соків у Євросоюз.

16 січня Збитки, завдані «Приватбанку» внаслідок шахрайських дій на користь екс-акціонерів, сягають 5,5 мільярда доларів. Про це йдеться у підсумках аудиту НБУ, який здійснювали детективи агентства Kroll після forensic-аудиту банку, який охоплював 10 років діяльності банку.

18 січня Представники України та окремих районів Донецької та Луганської областей здійснили обмін списками утримуваних осіб.

Медведчуком, унаслідок якого вони нібито серйозно розсварились і припинили спільну діяльність ще у 2015 році. Уже в суді, де йому обирали міру запобіжного заходу, Рубан заявив: «Немає більшого ворога, ніж Медведчук. Перестаньте мене з ним пов'язувати». Рубану висунули звинувачення в незаконному поводженні зі зброєю та підготовці до вчинення терористичного акту.

Підірвати Банкову

На те ж саме судове засідання прибула й Надія Савченко, яка хотіла взяти Рубана на поруки. Савченко й Рубана пов'язувала давня історія стосунків. За словами самого Рубана, ще коли Савченко перебувала в полоні бойовиків т.зв. «ЛНР» він кілька разів їздив до них, намагаючись домовитися про звільнення льотчиці, однак безрезультатно. Уже після звільнення Савченко, її сестру та найближчу соратницю Віру нерідко бачили в компанії «генерала», адже вони обрали для себе однакову «тему» для публічної активності — звільнення українських полонених, й однаково критикували офіційний Київ за нібито небажання цю проблему вирішувати.

Один із помічників Савченко, Олег Мезенцев, теж проходив у справі як співучасник. Невдовзі в ЗМІ почали з'являтися чутки про те, що й сама Герой України могла бути причетна до інкримінованих Рубану злочинів. СБУ викликала її на допит, однак Савченко якраз відбула в Європу, нібито для участі в засіданні Європарламенту. Почалися розмови про те, що вона, з огляду на ймовірне затримання, може взагалі не повернутися в Україну, — досить звична для українських нардепів поведінка. Однак невдовзі Савченко з'явилася на допит у СБУ, зробивши чергову порцію шокових заяв. «А хто не мріяв підірвати Банкову чи Верховну Раду?!» — сказала вона, апелюючи до висунутих проти Рубана звинувачень в організації терактів в урядовому кварталі Києва, замаху на життя найвищих посадових осіб країни, захопленні будівлі Верховної Ради та загальної дестабілізації ситуації в Україні. «Військовий переворот в Україні — це досить очікувана і, напевно, досить правильна подія», — заявила Савченко вже після свого допиту в СБУ. У тому, що вона невдовзі теж офіційно стане підозрюваною в цій справі, на той момент уже мало хто сумнівався.

Власне, головною темою для обговорення в медіапросторі тоді став сам «план Рубана-Савченко». За версією слідства, цих планів було розроблено одразу два. За першим із них, у момент, коли в Раді зібралося б усе найвище політичне керівництво країни, планувалося обстріляти та обрушити купол Верховної Ради з використанням мінометів, гранатометів та іншої вогнепальної зброї; тих, хто виживе, добити з автоматів, паралельно ведучи обстріл усього урядового кварталу з важкого озброєння. За другим — штурмом узяти будівлю парламенту, розстрілявши охорону ВР, та одночасно атакувати помешкання й автомобілі керівників держави. У будь-якому разі, результатом цих дій стала би тотальна, небачена навіть для України дестабілізація ситуації, загальний хаос та анархія.

Тому чимало хто до кінця не міг повірити, що щось подібне могло і справді серйозно готуватися, кривава бійня та державний переворот у Києві — занадто фантасмагоричний сценарій, а його неадекватність — якась надмірна навіть для дуже ексцентричної, щоби не сказати психічно неврівноваженої, Надії Савченко. Усі чекали оприлюднення прихованих відео, записаних українськими спецслужбами, які й мали би розставити крапки над «і».

З терористів у президенти

Сама Савченко тим часом не сиділа склавши руки, а вирішила грати на випередження й оприлюднити власну версію подій. Її історія більше нагадувала якийсь химерний політично-шпигунський трилер, де знайшлося місце іграм українських та російських спецслужб, контрабандним схемам через лінію розмежування, визволенню українських в'язнів, повстанню в ОРДЛО, ситуації в Кривому Розі та Зімбабве, чилійському диктатору Піночету та екс-президенту Януковичу, газу у вентиляції парламенту, якимось безпілотникам та стрільбам на полігоні, снайперам на Майдані й сексуальним домаганням до самої Савченко під час її служби у війську. З цього потоку свідомості було більшменш зрозуміло, що все, що інкримінується Савченко, насправді є якоюсь хитрою грою з її боку, «створенням сюрреалізму», за її ж словами. Нібито вона дізналася, як на неї хочуть вчинити замах українські спецслужби, увійшла з ними в контакт, паралельно працюючи з якимись «об'єктами А, Б, В і Г», і кілька місяців водила всіх за

ФОТО: УКРАЇНСЬКИЙ ЖУРНАЛ

Чимало хто до кінця не міг повірити, що щось подібне могло і справді серйозно готуватися, кривава бійня та державний переворот у Києві — занадто фантасмагоричний сценарій, а його неадекватність — якась надмірна навіть для дуже ексцентричної, щоби не сказати психічно неврівноваженої, Надії Савченко.

носа, з загальною метою щось довести українській владі. Щодо ввезення зброї з ОРДЛО теж було заготовлене пояснення: нібито в такий спосіб Савченко хотіла позбавити противника зброї, щоби її не використовували проти українських солдат, а натомість передали для вивчення українським військовим фахівцям.

Очевидно, після таких «пояснень» картина подій стала ще більш заплутаною. Додалося прихильників у версії про банальну психічну неадекватність Савченко, або ж про її спробу замести сліди, зрозумівши, що її реально спіймали на гарячому. Варто зазначити, що кілька днів до розгляду її питання у Верховній Раді екс-льотчиця поводила себе у звичному впевнено-зверхньому тоні, відчувши на собі таку ж увагу з боку суспільства, як півтора-два роки тому. Склалося враження, що її публічна поведінка — не результат імпровізації, а радше частина розробленої кимось піар-стратегії. Так, Савченко опублікувала відео, де вона нібито стоїть на тлі порожньої сесійної зали, а потім з іронічною усмішкою каже: «Ба-бах! Що, вс*алися?!». Відео швидко стало вірусним на тлі повідомлень про те, як Савченко нібито принесла бойові гранати в ту ж сесійну залу, звідки її оперативно вивели. Згодом, уже під час розгляду її питання на парламентському комітеті під час регламенту, вона висипала з пакета на стіл гранати — але не зброю, а однойменні фрукти, що змусило присутніх на якусь секунду затамувати подих. Пізніше, коли генпрокурор Юрій Луценко зачитував подання на зняття із Савченко недоторканності та дозвіл на її затримання та арешт, вона стала прямо навпроти нього, склавши руки на грудях та свердлячи поглядом голову ГПУ, — мовляв, героїчна льотчиця не боїться своїх обвинувачів. Згодом, уже під час самого судового процесу, вона з'явилась у футболці з тризубом — точно так, як свого часу з'являлася під час суду над нею в Росії. Тут месидж теж очевидний: «українська та російська влада — однакові, вони бояться й судять тих, хто наважується казати їм правду».

Балакати і планувати — дві різні речі

Майже до останнього моменту не було певності, що Верховна Рада і справді дасть дозвіл на арешт колишнього «політв'язня номер один». Над багатьма депутатами тяжів попередній героїчний образ Савченко,

18 січня Верховна Рада ухвалила у другому читанні і в цілому законопроект про реінтеграцію Донбасу. Документ визнає Росію агресором і окупантом. Законом створений Об'єднаний оперативний штаб ЗСУ за керівництва Генштабу, який координуватиме роботу всіх силових відомств і буде головним у зоні бойових дій. Окрім того, закон визначає, що Україна визнаватиме лише два документи, які видаються на окупованій території: свідоцтва про народження і смерть. За громадянами України зберігається право власності на окупованих територіях.

21 січня Внаслідок терористичної атаки на готель у Кабулі загинули 7 українців — працівників української авіакомпанії.

21 січня Четверта ракетка світу, українська тенісистка Еліна Світоліна вперше пробилася до чвертьфіналу турніру Australian Open.

21 січня Представники УПЦ КП подали заяву до Європейського суду з прав людини за фактом нападу російських силовиків на храм св. рівноапостольних князів Ольги та Володимира у Сімферополі. 31 серпня 2017 року російські силовики блокували храм Київського патріархату, в результаті чого був травмований архієпископ Климент. Після анексії Криму підконтрольна Кремлю влада захопила частину будівель Кримської єпархії Української православної церкви Київського патріархату та провела конкурс на оренду частини приміщень церкви.

22 січня Голова української делегації в ПАРЄ, народний депутат Володимир Ар'єв обраний віце-президентом асамблеї.

23 січня Парламентська асамблея Ради Європи схвалила резолюцію про гуманітарні наслідки війни в Україні, у якій підкреслила відповідальність Російської Федерації за масові порушення прав людини в Криму та на Донбасі, в тому числі поновлення депортації кримських татар.

24 січня Станом на 1 жовтня 2017 року Німеччина інвестувала в економіку України $1,8 млрд, із яких $1,1 млрд — інвестиції у промисловість. Найбільш популярним напрямком для німецьких інвестицій в Україні є виробництво автозапчастин та комплектування, де вже було створено близько 3000 робочих місць.

26 січня В Організації Об'єднаних Націй підрахували, що до 2100 року населення України скоротиться на 37% — з 44,2 до 28,2 мільйона осіб. За даними ООН, Україна входить до переліку з 10 країн або регіонів світу, на які до 2050 року очікує найстрімкіше скорочення населення. У списку також Молдова, Польща, Румунія, Болгарія, Хорватія, Латвія, Литва і Сербія.

27 січня Кількість осіб, які перебувають у місцях позбавлення волі, за останні 13 років скоротилася зі 190 тисяч до 60 тисяч.

27 січня До санкційного списку США потрапила польська фірма Doncoaltrade, яка займалася постачанням вугілля з окупованого Донбасу до Польщі.

1 лютого Україна набула повноправне членство в Регіональній конвенції про пан-євро-середземноморські преференційні правила походження (Пан-Євро-Мед). Частка українського експорту до країн-учасниць Пан-Євро-Мед уже зараз складає 58,9%, з них 40,3% — до країн ЄС. Країни-учасниці Конвенції можуть використовувати матеріали і сировину одна одної без втрати преференційного статусу походження. Конвенція також дозволить розширити присутність українських товарів на ринках ЄС, ЄАВТ, Чорногорії, Молдови та Македонії.

3 лютого На території Національного музею історії України зібралися учасники акції з вимогою знести каплицю УПЦ МП, яку звели біля фундаменту Десятинної церкви. Зокрема це представники націоналістичної організації «СІЧ» та кияни, які виступають проти існування храму УПЦ МП на території Десятинки. Учасники акції час від часу скандують «Геть ФСБ!, геть злочинців!», «Геть московського попа!». Кілька років тому на території заповідника Десятинної церкви УПЦ МП звели каплицю як тимчасову споруду, але пізніше вона почала обростати фундаментом і стінами, а УПЦ МП почала називати її монастирем. У січні громадськість подала петицію з вимогою знести будівлю УПЦ МП. У Міністерстві культури заявляють, що каплиця УПЦ МП, яку звели біля фундаменту Десятинної церкви у Києві, є незаконною і готують судові позови.

4 лютого Україна посіла останнє, 44, місце в Європі, і 150 місце серед 186 країн світу в рейтингу економічної свободи американського аналітичного центру Heritage Foundation. За минулий рік показник України виріс на 3,8 пункти завдяки позитивним змінам 8 з 12 показників. Істотні зміни позначилися на монетарній свободі та свободі інвестування, йдеться на сайті центру. Нагадаємо, у минулорічному рейтингу Україна посідала 166 місце.

7 лютого Компанія «Авіалінії Антонова» брала участь у підготовці епохального запуску компанією Ілона Маска ракетоносія Falcon Heavy. Як повідомляє посольство України в США, українська компанія надала літак Ан-124-100 «Руслан» для перевезення складових ракети.

8 лютого Палата представників Конгресу США прийняла більшістю голосів законопроект «Про співпрацю з Україною в питаннях кібербезпеки». Документ передбачає допомогу Україні в удосконаленні стратегії кібербезпеки, зокрема щодо посилення захисту комп'ютерних мереж органів державної влади, зменшення залежності України від російських інформаційних та комунікаційних технологій, сприяння участі України у програмах обміну інформацією.

хтось боявся можливих питань від європейських політиків, хтось — усе ж таки ніяк не міг повірити, що план із бійнею у Верховній Раді і справді всерйоз розроблявся. Тим паче, ще не встигла забутися попередня історія зі ще одним «держпереворотом», який, за словами того ж Луценка, нібито планував здійснити Міхеїл Саакашвілі разом з іншими радикально налаштованими опозиціонерами, на гроші мультимільйонера-втікача Сергія Курченка та під керівництвом ФСБ. Попри гучність обвинувачень, та історія закінчилася фактично нічим, тож можна було припустити, що так буде й цього разу.

Однак оприлюднені на табло Верховної Ради зйомки прихованою камерою розвіяли всі сумніви. На продемонстрованому ролику Савченко цілком серйозно обговорює з Рубаном та іншим українським офіцером, якого вони вирішили втягнути в заколот, план подальших дій. Власне, завдяки тому, що цей офіцер та троє його колег, які також отримали від Савченко й Рубана пропозиції взяти участь у «справі», одразу розповіли про це СБУ, і стала можливою вся операція українських спецслужбістів, які негласно «вели» організаторів перевороту декілька місяців.

Савченко прямо каже: «я пропоную переворот, бо їх (владу) треба прибирати всіх і зразу». Далі вона обговорює технічні деталі процесу, те, скільки гранат вона встигне кинути в сесійній залі, поки її не застрелить охорона. Поранених Савченко пропонує «достріляти з автомата».

Савченко прямо каже: «я пропоную переворот, бо їх (владу) треба прибирати всіх і зразу». Далі вона обговорює технічні деталі процесу, те, скільки гранат вона встигне кинути в сесійній залі, поки її не застрелить охорона. Поранених Савченко пропонує «достріляти з автомата». Водночас вона неодноразово дає зрозуміти, що вся діяльність буде координуватися з лідером бойовиків т.зв. «ДНР» Захарченко й не має берегів у своїй кровожерливості: «потрібно чотириста тисяч смертей».

Шоковані такими одкровеннями своєї колеги нардепи швидко дозволили її затримання та арешт. Наступного дня суд обрав для неї міру запобіжного заходу у два місяці перебування під вартою. Хоча Савченко вперто повторювала, що «98% українців» підтримують її погляди та вчинки, жодних масових акцій протесту не відбулося. Підтримати Надію до суду прийшло зо два десятки екзальтованих громадян, згодом стільки ж збиралося й на акціях на Майдані Незалежності. Певно, більшість українців, попри всю зневагу та недовіру до представників влади, усе ж розуміють: просторікувати за пляшкою горілки про те, що «усіх цих дармоїдів-депутатів треба повісить і розстрілять» і реально планувати криваве місиво центрі Києві — це все ж таки дуже різні речі.

Шоу триває

Поки триває досудове слідство, Савченко з усіх сил намагається не дати про себе забути: влаштовує і припиняє голодування, робить цілий фарс із проходження поліграфа чи відбору зразків слини, а її сестра Віра пише листи Дональду Трампу. Паралельно в мережі з'явилося нове хітове відео від Надії, у якому вона знімає із себе верхній одяг, перевдягається у військову форму та оголошує про свої плани балотуватись у президенти.

З огляду на те, з якою швидкістю працює українське правосуддя, розгляд справи Савченко в суді, вочевидь, розтягнеться аж до наступних президентських виборів — найгарячішої пори в українській політиці. І «карту Савченко», напевно, намагатимуться розіграти, хоча б для маніпуляцій інформаційним полем.

Хоча доля «політв'язня номер один» за останні роки зробила вже кілька карколомних обертів, у політичні перспективи самої Савченко поки що не надто віриться, попри медійну підтримку з боку кількох популярних медіа. Принаймні, з усіх історій про те, як не варто створювати собі кумирів, щоби потім у них не розчаровуватися, історія Савченко видається найбільш яскравою.

ФОТО: ПЕТРО АНДРУСЕЧКО

Реінтеграція Донбасу: узаконений гібридний мир?

АНАСТАСІЯ МАГАЗОВА, КИЇВ

Росія — агресор та окупант, а Донбас і Крим — окуповані території України. Саме це закріплено в законі «Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій і Луганській областях», ухваленому Верховною Радою України 18 січня 2018 року. Але чи означає це, що в українського уряду на четвертому році російсько-українського протистояння з'явилася стратегія щодо реінтеграції непідконтрольних територій Сходу України?

Завищені очікування

Навесні 2016 року в Україні створили Міністерство з тимчасово окупованих територій. За майже два роки існування міністерства його доцільність та результати проведеної ним роботи досі викликають у суспільства та громадських організацій запитання та подив. Георгій Тука, заступник міністра, одним із головних досягнень Міністерства з питань тимчасово окупованих територій вважає розробку плану заходів для реінтеграції Донбасу. Проте досі це чи не єдиний документ, розроблений міністерством і ухвалений урядом.

Під час створення міністерства на цю установу покладали великі сподівання. Очікувалося, що відомство стане органом, яке формуватиме та реалізовуватиме державну політику щодо тимчасово окупованих територій України. А кінцевою метою його діяльності має бути власне реінтеграція зазначених територій у єдиний простір України. «У нас були великі сподівання щодо МТОТ, а в підсумку вийшла чергова бюрократична установа», — каже Олександра Дворецька, директорка фонду «СхідSOS», який активно співпрацює з урядом України.

Нове міністерство створили шляхом злиття Державного агентства з питань відновлення Донбасу та Державної служби з питань АР Крим. Як повідомлялося, майже весь 2017 рік пішов на організацію роботи новоствореної установи — формування підрозділів, штату та регіональної мережі. Якщо на момент відкриття міністерства в ньому працювало три особи, то нині штат МТОТ налічує 85 працівників.

Вірогідно, реалізацію деяких проектів можна було б прискорити, якби

10 лютого Директор Українського інституту національної пам'яті Володимир В'ятрович заявляє, що декомунізація в Україні, у контексті позбавлення символів тоталітарного режиму, фактично завершена. Всього по Україні перейменували 52 тисячі вулиць, демонтували майже всі пам'ятники Леніну. Історик зазначив, що в питанні декомунізації відстає місто Київ, де й досі залишаються ті символи, які мали бути демонтовані. Зокрема йдеться про пам'ятник Щорсу, радянський герб на щиті Батьківщини-Матері, а також скульптурну групу під «Аркою дружби народів».

15 лютого Експорт українських товарів до ЄС у 2017 році зріс на 29,9% та склав $17,5 млрд. Це 40,5% від усього обсягу продажів українських товарів за кордон. Уперше експорт до країн ЄС перевищив довоєнний рівень. Натомість загальний обсяг українського експорту поки що досяг лише 68% від рівня 2013 року.

19 лютого Україна та Литва домовилися створити Координаційний комітет для реалізації реформи української Державної фіскальної служби (ДФС) та створення Служби фінансових розслідувань (СФР). До складу Комітету будуть входити представники Міністерства фінансів Республіки Литва та України, що формують політику у відповідних сферах. Одним із ключових питань у рамках реформи ДФС залишається остаточна ліквідація податкової міліції та створення єдиного органу для боротьби з фінансовими злочинами проти держави.

19 лютого Україна подала до Міжнародного суду меморандум в арбітражному провадженні проти РФ, відповідно до Конвенції ООН з морського права, який доводить порушення Росією прав України в Чорному та Азовському морях, а також у Керченській протоці. Після анексії Росією Криму територія шельфу Чорного моря України скоротилася зі 130 до 40 тисяч кв. км. Міністр закордонних справ Павло Клімкін заявив, що Росія дорого заплатить за порушення прав України в Чорному, Азовському морях та Керченській протоці. Точну суму визначить Міжнародний арбітраж.

19 лютого У 2017 році Вища рада правосуддя звільнила 172 суддів, які вчинили дисциплінарні проступки, в тому числі і неправомірні арешти.

20 лютого Загальна сума державного і гарантованого боргу України, станом на 1 січня, становила 2,14 трильйона гривень.

20 лютого У 15 обласних радах із 22 більше половини депутатів є представниками опозиційних партій. Про це повідомляє Комітет виборців України. «Така ситуація призводить до того, що депутати часто приймають політичні рішення з критикою влади, які не належать до компетенції цих рад», — заявив голова КВУ Олексій Кошель.

21 лютого Вирішити конфлікт на Донбасі за допомогою зброї неможливо, так само виключене його замороження. Про це заявив спецпредставник США з питань України Курт Волкер. «Перетворення Донбасу на "заморожений конфлікт" є неприйнятним варіантом, це не задовольнить нікого, ніхто на цьому не зупиниться», — заявив він.

21 лютого У середньому в зоні бойових дій на Донбасі щотижня вчиняли самогубство 2-3 військовослужбовця. Про це повідомив головний військовий прокурор України Анатолій Матіос. Він підкреслив, що участь у боях на Сході України взяли понад 500 тисяч осіб. «До 80% з них мають ті чи інші ознаки посттравматичного синдрому, який полягає і в жорстокості в сім'ї, і в агресії, і в несприйнятті цивільного життя», — додав він.

22 лютого Упродовж 2017 року чисельність населення України зменшилася на понад 198 тисяч людей. «Залишається суттєвим перевищення кількості померлих над кількістю живонароджених: на 100 померлих — 63 народжені», — йдеться у звіті. Так, минулого року народилося майже 364 тисячі українців, померло — понад 574 тисячі.

22 лютого 15% українців дали б російській мові статус державної, водночас кількість прихильників української мови як єдиної державної постійно зростає, зараз це 61%. Для порівняння — у 2014 році таких було 47%. Більше тих, хто використовує вдома винятково українську мову, проживають на Заході, Півночі та в Центрі (за винятком Кіровоградської, Сумської областей та Києва). Тих, хто переважно використовує російську, більше на Одещині, Харківщині та Донбасі. В інших областях використовують обидві мови — як українську, так і російську. Під час опитування 47% учасників заявили, що використовують вдома для спілкування українську мову, 29% — як українську, так і російську, 24% — російську, 1% — іншу мову.

22 лютого Третина мешканців України жалкують про розпад у 1991 році Радянського Союзу. Такі результати дало опитування соціологічної групи «Рейтинг». При цьому 55% респондентів не мають ностальгії за СРСР. Ностальгія за Радянським Союзом корелюється у регіональному розрізі з кількістю тих, хто не підтримує вступ до НАТО.

22 лютого Росія за час анексії Криму незаконно видобула з Одеського газового родовища понад 3,5 млрд кубометрів газу.

24 лютого Спецпрокурор ФБР Роберт Мюллер подав новий обвинувальний висновок, який стверджує, що Пол Манафорт у 2012 році таємно заплатив колишнім провідним європейським політикам за лобіювання проросійського уряду України.

28 лютого «Нафтогаз» виграв суперечку з російським «Газпромом» у Стокгольмському арбітражному суді. Так, «Нафтогаз» домігся компенсації у сумі 4,63 млрд доларів було краще фінансування. Принаймні заступник міністра Георгій Тука скаржиться на брак коштів. За даними МТОТ, у 2016 році на його роботу було виділено 10,6 млн гривень, у 2017 році бюджет становив уже 25,2 млн гривень, на 2018 рік передбачено 26,6 млн гривень. На думку Туки, така ситуація обмежує можливості міністерства.

Закон є, а де стратегія?

Однак попри те, що ухвалений закон «Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій і Луганській областях» на четвертому році російсько-українського конфлікту остаточно визначив статус окремих районів Луганської та Донецької областей, а також роль Росії в конфлікті на Сході України, залишилося ще чимало питань щодо майбутнього як окупованих Росією територій, так і відносин України з країною-агресором.

Політики здебільшого називають цей законопроект історичним. На Росію покладається вся відповідальність за моральну та матеріальну шкоду, завдану державі Україна, її державним органам та органам місцевого самоврядування, фізичним та юридичним особам на окупованих територіях.

Відповідно до закону, кордони окупованих територій будуть визначатися президентом України за поданням Генерального штабу Збройних сил України (ЗСУ). Водночас тимчасова окупація Росією, незалежно від термінів її тривалості, вважається незаконною та не створює для Росії жодних територіальних прав.

Також законом передбачено надання Збройним силам України ширших повноважень у зоні бойових дій. Зокрема, у документі передбачено створення Об'єднаного оперативного штабу ЗСУ за керівництва Генштабу, який координуватиме й контролюватиме в зоні конфлікту всі дії військових. «Це спроба втиснути в юридичні рамки те, що є, і постфактум узаконити дії військових на Донбасі. Адже в нас АТО й антитерористичний центр, який координується СБУ, але там головну роль і вже зараз мають військові», — наголошує аналітик Донецького інституту інформації Віталій Сизов.

Водночас Сизов упевнений, що законопроект суттєво нічого не змінює, особливо це стосується становища України на міжнародній арені. Але цей документ, застерігає експерт, ще більше відштовхне жителів непідконтрольних територій від України. «Це політичний передвиборний документ для українського виборця. Уся відповідальність там покладається на Росію. І що? Людині, якій зруйнували будинок у Донецьку, пропонують писати Путіну про це. А Путін скаже, я ж не ваш президент. Усе. Люди на тих територіях залишаться сам на сам зі своїми проблемами», — вважає Віталій Сизов.

Водночас аналітики схвалюють норму законопроекту, за якою за фізичними та юридичними особами зберігається право власності, інші речові права на майно, в тому числі на нерухоме, включно із земельними ділянками, що розташовані на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях, якщо таке майно набуте відповідно до законів України.

Окрім цього, Україна в цьому законопроекті прописала, що визнає факт народження або смерті особи на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях, які додаються до заяви про державну реєстрацію народження особи та заяви про державну реєстрацію смерті особи відповідно. Зараз факт смерті на неконтрольованій території Донбасу можна довести лише через суд. А це дуже важко, бо немає реальних правових механізмів.

Правозахисники зі свого боку вказують на те, що права людини на непідконтрольних Києву територіях у цьому законопроекті знівельовані. Експерт Української Гельсінської спілки з прав людини Надія Волкова каже, що про захист цивільного населення в документі забули. Вона зауважує, що держава не бере на себе зобов'язання захищати цивільне населення в тій мірі, у якій вона взяла зобов'язання, підписавши Європейські конвенції та Пакт про політично-цивільні права.

Повернути людей чи території?

Очевидно, що в української влади чіткого плану реінтеграції Донбасу поки що немає, лише закон. Досі Київ змушений був тільки реагувати на ініціативи Російської Федерації. Ухвалений закон лише визначає можливий інструментарій для повернення непідконтрольних територій Донбасу під контроль української держави. Проте коли ці території таки стануть контрольованими Україною, що буде

ФОТО: ПЕТРО АНДРУСЕЧКО

Аналітики схвалюють норму законопроекту, за якою за фізичними та юридичними особами зберігається право власності, інші речові права на майно, в тому числі на нерухоме, включно із земельними ділянками, що розташовані на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях, якщо таке майно набуте відповідно до законів України.

далі — ніхто не знає. Очевидно, Київ вирішуватиме це не самостійно, а з допомогою міжнародних посередників.

Найважчим для України буде не повернення територій, які сьогодні перебувають в окупації, а людей. Постійна інформаційна пропаганда робить свою справу — формує в жителів окупованого Донбасу образ України як ворожої держави. Якщо Росія й виведе свою техніку та залишить окуповані території, це автоматично не поверне свідомість мешканцям так званих «ЛНР» і «ДНР», які прожили чотири роки в умовах окупації. Видається, що в процесі повернення та реінтеграції Донбасу це — найскладніше завдання для української влади.

Громадські активісти звертають увагу на різне бачення майбутньої стратегії реінтеграції тимчасово окупованих територій у МТОТ та в уряді. Така постійна розбалансованість у поглядах блокує результативність, вважає Таміла Ташева з «КримSOS». «Наприклад, у Мінсоцполітики вважають, що робити соцвиплати жителям окупованих територій не можна та вважають це спонсоруванням тероризму, у профільному міністерстві ж виступають за поновлення виплат і так далі», — пояснює засновниця «КримSOS».

Москва: «Київ готується до нової війни»

Реакція Москви на ухвалений в Україні закон була досить очікуваною. У Міністерстві закордонних справ Росії наголосили, що ухвалення закону про реінтеграцію Донбасу загрожує «небезпечною ескалацією» в Україні, і що в такий спосіб Київ може готуватися до «нової війни». «На жаль, ми є свідками створення ситуації, яка загрожує небезпечною ескалацією в Україні з непередбаченими наслідками для загального миру й безпеки», — сказано в заяві МЗС РФ, яка була оприлюднена у відповідь на ухвалення цього закону українським парламентом.

за недопоставку «Газпромом» погоджених обсягів газу для транзиту. Також Арбітражний суд відхилив вимоги «Газпрому» щодо штрафів за начебто незаконно відібрані «Нафтогазом» обсяги транзитного газу. За підсумком рішення, Україна отримає суму з розрахунку $5 тис. на кожного українця, водночас, якби суд став на сторону «Газпрому», то кожний українець заплатив би $146 тис.

1 березня Україна офіційно попередила ЄС про відмову РФ виконувати рішення Стокгольмського арбітражу про транзит газу. Україна ініціює тристоронні переговори у форматі Україна–ЄС–Росія щодо забезпечення стабільності постачання газу в Україну та ЄС.

1 березня «Газпром» вирішив не постачати газ НАК «Нафтогаз України» з 1 березня і повернув отриману передоплату. Як відомо, «Газпром» 2 роки і 3 місяці не поставляв Україні газ до винесення рішення Стокгольмським судом. Поставки газу, згідно з контрактом, термін дії якого закінчується наприкінці 2019 року, повинні були відновитися після рішення Стокгольмського арбітражу.

2 березня Росія передала Україні викрадених спецслужбами РФ біля держкордону у Сумській області в жовтні 2017 року двох українських прикордонників. Україна передала російській стороні затриманих влітку 2017 року у Херсонській області військовослужбовців Прикордонної служби ФСБ Росії. На цей момент безвісти зниклими вважаються ще чотири прикордонника.

2 березня Президент Петро Порошенко підписав закон про приватизацію, який забороняє Росії приватизовувати державні підприємства в Україні.

2 березня Глава правління «Газпрому» Олексій Міллер заявив, що його компанія змушена негайно розпочати процедуру розірвання контрактів з «Нафтогазом України» на постачання і транзит газу. «Стокгольмський арбітраж, керуючись подвійними стандартами, ухвалив асиметричне рішення за контрактами на поставку і транзит газу з НАК "Нафтогаз України". Таким чином, рішення арбітражу суттєво порушило баланс інтересів сторін за даними контрактами», — заявив глава правління. Водночас, президент Петро Порошенко заявляє, що контрактами між «Нафтогазом» та «Газпромом» не передбачено право їх розірвання в односторонньому порядку.

5 березня Європейська комісія погодила нову програму макрофінансової допомоги Європейського Союзу для України на суму 1 млрд євро. Надання грошей буде залежати від прискорення реформ у країні. Про це повідомив віце-президент Єврокомісії Валдіс Домбровскіс. Серед невиконаних умов: скасування мораторію на експорт лісу-кругляка до Європейського Союзу, запровадження автоматичної системи

перевірки електронних декларацій, створення кредитного реєстру в НБУ, який би зафіксував перелік кредитів, та реєстру власності компаній. Водночас, Єврокомісія сама скасувала виконання умови про зняття мораторію на експорт лісу.
На сьогоднішній день Україна отримала за трьома попередніми програмами MFA кредитів на суму 2,81 млрд євро з початку 2014 року: 1,61 млрд євро були виділені у 2014–2015 роках у рамках двох попередніх програм MFA та 1,2 млрд євро — у 2015–2017 роках як частина третьої програми. Україна виконала 17 із 21 політичних зобов'язань, пов'язаних з третім траншем у розмірі 600 мільйонів євро, які могли б бути надані Україні під час третьої програми MFA. Чотири заходи не були запроваджені до моменту закінчення терміну дії допомоги в січні 2018 року і Єврокомісія не виплатила останній транш.

6 березня Президент Порошенко: МВФ не може диктувати нам закони. Він зазначив, що вимоги Міжнародного валютного фонду і Венеціанської комісії, щоб міжнародні донори мали вплив на відбір кандидатів на посади суддів Антикорупційного суду, порушують суверенітет України.
Раніше повідомлялося, що низка міжнародних партнерів України виступили з жорсткими вимогами до Києва через президентський законопроект. Зокрема, Міжнародний валютний фонд заявив, що проект Порошенка про Антикорупційний суд суперечить зобов'язанням України.

6 березня Загальний обсяг інвестицій в українські IT-компанії становив 265 мільйонів доларів за 2017 рік, що на 231% більше за показники 2016 року. Згідно з дослідженням, у 2017 році було укладено 44 угоди, а в 90% провідними були іноземні інвестиційні фонди (наприклад, General Catalyst, IVP, Spark і Almaz Capital), але за участю українських інвесторів. Іноземний капітал становив 96% загального обсягу інвестицій, при тому, що в 2016 році і раніше розподіл зовнішнього і локального капіталу був практично рівним. 18 українських IT-компаній (з великими офісами або засновані в Україні) потрапили до списку 100 кращих постачальників послуг аутсорсингу.

7 березня 87% громадян України під час опитування заявили, що не долучаються до жодної громадської діяльності. Про це свідчить дослідження, проведене двома найдосвідченішими соціальними фондами.

7 березня Семеро українців потрапили до рейтингу найбагатших людей світу, який щорічно складає американський журнал Forbes. Так, найбагатшим українцем уже декілька років поспіль залишається власник компанії СКМ Ринат Ахметов. Він посів 334 сходинку рейтингу, його статки оцінюються у $5,5 млрд. Статки другого найбагатшого українця Костянтина Жеваго оцінюються в $1,6 млрд. Президент України Петро Порошенко не потрапив цього

У Москві зазначають, що цей документ спрямований на те, щоби «законодавчо підтвердити лінію Києва на вирішення "проблеми Донбасу" силовим шляхом». «Зокрема, оголошено про переформатування так званої антитерористичної операції у військову й передачі її управління військовим, яким будуть підлеглі всі інші силовики», — сказано в заяві МЗС. На думку Росії, завдяки цьому документу президент України Петро Порошенко отримає «необмежені, близькі до диктаторських, повноваження на придушення інакомислення й невдоволення». «Інакше, як підготовкою до нової війни, це назвати не можна», — переконані в російському міністерстві.

Крім того, Росія вважає, що ухвалення закону повністю суперечить досягнутим у Мінську домовленостям. «Про жодну "реінтеграцію" мова не йде. Навпаки, усе робиться для того, щоби ще більше розколоти Україну й відштовхнути від себе громадян, які проживають на Донбасі. Київ ховає досягнуті в Мінську домовленості й весь наявний механізм пошуку взаємоприйнятих рішень із подолання внутрішньоукраїнської кризи, включно з нормандським форматом», — переконані в МЗС РФ.

Президент України Петро Порошенко, за дорученням якого було розроблено відповідний законопроект, навпаки, вважає, що ухвалене рішення повністю базується на Мінських угодах.

Реакція Москви на ухвалений в Україні закон була досить очікуваною. У Міністерстві закордонних справ Росії наголосили, що ухвалення закону про реінтеграцію Донбасу загрожує «небезпечною ескалацією» в Україні, і що в такий спосіб Київ може готуватися до «нової війни».

Чи не забули про реінтеграцію Криму?

Громадські активісти критикують Міністерство окупованих територій зокрема й через те, що подібний план заходів щодо анексованого Росією українського півострова досі залишається в статусі проекту.

Георгій Тука пояснює це тим, що поки що робота в кримському напрямку здебільшого складається з моніторингу та фіксації порушень на півострові. «Усі зафіксовані факти порушень у Криму міністерство передає прокуратурі АРК, МЗС та іншим відповідним установам», — каже Тука. На його думку, за минулий рік міністерство суттєво просунулось у створенні повноцінної державної політики щодо окупованих територій.

Але й заступник міністра не до кінця задоволений результатами роботи: «Не всі плани виконано. І найголовнішою перепоною цьому я вважаю нерозуміння та опір із боку інших міністерств. Але ми бодаємось!» — прокоментував Тука.

За словами Таміли Ташевої, засновниці ініціативи «КримSOS», після тривалих обговорень з урядовцями був розроблений робочий проект плану заходів щодо Криму, який ще навесні минулого року передали до інших міністерств. «Й ось уже майже рік документ блукає коридорами урядових кабінетів», — каже Ташева.

На її думку, відсутність будь-якої стратегії щодо Криму зумовлена відсутністю політичної волі. «Це не рівень міністерства, це рівень прем'єр-міністра та президента. Треба чітко визначитися, куди ми рухаємося: будуємо мур, просто повертаємо територію чи повертаємо територію разом із людьми», — наголошує засновниця «КримSOS».

Вибори в Криму — особиста втіха для Путіна

ТЕТЯНА БЕЗРУК, КИЇВ

18 березня в Криму та місті Севастополі проходили вибори президента Російської Федерації. Це перші президентські вибори на півострові після його окупації. День голосування за нового-старого президента в Росії та в Криму майже збігався з кримським «референдумом», що проводився 16 березня 2014 року. В Криму Путін набрав більшість голосів — 92%. Але політична ситуація на півострові лише збільшує кількість запитань про те, чи ця цифра є справжньою та чи міг хтось інший, окрім Путіна, перемогти в Криму.

Одразу після російських президентських виборів у Криму, в одній із київських кав'ярень ми зустрічаємося з Андрієм, кримчанином, що народився та виріс у Судаку. Андрій працює в школі. До вчителів перед 18 березня — днем голосування — звертався директор навчального закладу, запрошував на виборчі дільниці.

«Мене здивувало те, що наш директор не закликав проголосувати за Путіна чи ще когось, просто просив прийти. Казав, що кожен, хто з'явиться на виборчій дільниці, проявить повагу передовсім до нього самого», — розповідає Андрій.

Андрій не голосував, як і ще декілька його колег по роботі. Мотиви були різні, проте його особистий мотив зумовлений ще й тим, що він — кримський татарин. Російські президентські вибори–2018 в Криму стали виборами високої виборчої явки. Ті кримські татари, що виявляють лояльність до Кремля, також взяли участь у цих виборах. Але є частина кримських татар, що були і залишаються прихильниками Меджлісу, та представники інших груп населення, що не змирилися з російською владою у Криму.

Цифри в Криму говорять голосом влади та страху

Якщо говорити про заявлену офіційну явку в Криму, то вона становила майже 80%. Підтримка Путіна в Криму склала 92%, а в Севастополі — 90%. Порівнюючи ці цифри з тими, що були на «референдумі», то вони на 4% та 5% відповідно менші за результати голосування у 2014 році. Чи говорять менші показники про падіння підтримки Путіна в Криму? Навряд. І це пов'язано з загальною ситуацією щодо будь-яких соціологічних даних з Криму.

В дослідженнях, що проводять на окупованих територіях, важко встановити їх валідність та достовірність. Проблема з проведенням таких досліджень починається від моменту можливості прямого доступу до респондентів. Більшість українських компаній, що займаються соціологічними замірами, не можуть поїхати до Криму через політичні переслідування незалежних експертів. Деякі з них, як GfK, навесні 2015 року робили дослідження політичних настроїв кримчан методом телефонного опитування, що викликало шквал критики щодо їх відповідності реальній ситуації в Криму. Зокрема, йшлося про те, наскільки вільно жителі Криму можуть відповідати по телефону на будь-які запитання, що стосуються політики та особистих політичних уподобань. Те саме й про пряме інтерв'ювання, коли дослідження відбувається безпосередньо з учасником у режимі реального часу.

Звідси виникає питання більш-менш реальної картини щодо будь-яких соціологічних даних з Криму сьогодні, в тому числі і щодо результатів виборів, зважаючи на роль адміністративного ресурсу в їх проведенні. В 2012 році в Криму на парламентських виборах було 10 округів і у всіх пройшли депутати Партії регіонів, окрім одного з них, першого, де перемогу отримав Лев Миримський з партії «Союз». Останні вибори до ВР України, перед 2014 роком, показали відсутність сильної опозиції партії влади, тобто регіоналам. Після 2014 року ситуація ще більш загострилася, якщо говорити лише політологічними категоріями. Окупувавши Крим, російська влада назначила зручних для себе акторів

року до списку. Порошенко заявив: «Коли я обирався президентом, мої статки були набагато більші, ніж зараз. Я єдиний президент, який має цю динаміку».

7 березня Керівника «Центру звільнення полонених "Офіцерський корпус"» Володимира Рубана затримано на КПВВ з арсеналом зброї. Під виглядом переселенця, «генерал» намагався провезти цілий арсенал зброї, яка була прихована в меблях. Як зазначив генпрокурор, за Рубаном, який незаконно привласнив собі звання генерала і займався впровадженням агентів ФСБ в Україну під виглядом полонених, було давно встановлено спостереження. Зібравши необхідні докази, його було затримано на гарячому.

9 березня Глава СБУ Василь Грицак заявив, що Володимир Рубан у змові з керівництвом ОРДО готував теракт у центрі Києва, в якому мали постраждати тисячі людей.

9 березня Президент Петро Порошенко заявив про намір підписати указ про розробку 10-річної програми укорінення та зміцнення державного статусу української мови: «Попереду — десятиліття української мови в Україні, протягом якого позитивні зміни мають стати незворотними — наголошую, незворотними». Також президент зазначив, що до української мови має «прийти і опанувати» кожен громадянин України. «Кожен має пройти свій шлях до мови, як, наприклад, 20 років тому зробив це я. Моя українська — свідомий вибір повернутися до рідної мови, зроблений уже в зрілому віці», — зазначив він.

10 березня НАТО визнало прагнення України до набуття повноцінного членства в цій організації, надавши країні статус країни-аспіранта. Статус передбачає початок діалогу щодо умов і реформ, які Україна має провести для вступу в Альянс.

11 березня Керівники парламентів Польщі, Литви, Латвії, Молдови і України підписали у Вільнюсі лист про те, що газопровід «Північний потік-2» спрямований на енергетичне узалежнення держав ЄС від Росії.

13 березня Китайська нафтосервісна компанія Xinjiang Beiken Energy Engineering Co почала буріння свердловини в Полтавській області на замовлення «Укргазвидобування».

15 березня Великі українські олігархи мають борг перед НБУ за кредитами рефінансування на суму 45,2 млрд гривень. Про це заявила екс-голова Національного банку Валерія Гонтарєва: «Безперечний лідер — Олег Бахматюк за кредитами двох своїх банків — «Фінансова ініціатива» і VAB банк — 10,2 млрд грн; банк «Надра» (Дмитро Фірташ) — винен НБУ за кредитами 9,8 млрд грн».

15 березня Депутат Надія Савченко прийшла у парламент із пістолетом та трьома

гранатами. Охоронці не мали права перевірити депутата. Інші депутати її вивели під руки з приміщення.

16 березня Президент Петро Порошенко призначив генерал-лейтенанта Сергія Наєва командувачем Об'єднаних сил. Призначення відбулось у рамках зміни формату антитерористичної операції на операцію Об'єднаних сил. Об'єднані сили створені для відсічі ворожій агресії на Донбасі, а в перспективі — і для відновлення територіальної цілісності України.

19 березня Дефіцит державного бюджету в 2017 році становив 47,9 млрд гривень, або 1,6% від ВВП.

20 березня В трійку найдешевших країн потрапили Пакистан, Єгипет та Україна. Водночас, Київ піднявся на 20 позицій у списку найдорожчих міст світу і посів 110 місце в рейтингу.

21 березня В окупованому Росією Криму виганяють з роботи кримських татар, які не пішли голосувати на незаконних виборах президента Росії.

21 березня Національне Антикорупційне Бюро і Генпрокуратура кілька тижнів прослуховували кабінет антикорупційного прокурора Назара Холодницького. Понад місяць тому детективи НАБУ звернулися до ГПУ з проханням відкрити провадження на антикорупційного прокурора Назара Холодницького, а генпрокурор дав на це згоду. За 3 тижні нічого кримінального наслухати не вдалося.

22 березня Слідчі СБУ затримали нардепа Надію Савченко прямо в приміщенні Верховної Ради. За 20 хвилин до затримання Верховна Рада підтримала подання Генпрокуратури на зняття з Савченко депутатської недоторканності, її затримання й арешт. Перед голосуванням генпрокурор Юрій Луценко презентував у Верховній Раді відеодокази причетності Савченко до підготовки терористичного акту. Луценко також заявив, що до передачі зброї Савченко на окупованій території причетні російські військові. Нардеп Надія Савченко визнала, що закуповувала зброю та контактувала з окупантами, аргументуючи тим, що «хотіла будь-якою ціною зупинити війну».

22 березня У Конгресі США представили погоджений Сенатом та Палатою представників закон про бюджетні асигнування на 2018 рік, у якому збільшено видатки на підтримку України. Загальний обсяг допомоги Україні визначено в обсязі 620,7 мільйонів доларів.

27 березня «Газпром» і «Нафтогаз України» почали переговори про розірвання контрактів на поставку і транзит газу.

27 березня Половина українців винуватять Росію та її прихильників у війні в нашій країні, третина вагається, а 15% покладають провину на Україну. Про це свідчить

політичної сцени, а тому говорити про будь-які опозиційні рухи в Криму не доводиться. В 2017 році, перед Днем Росії, російський опозиційний політик Олексій Навальний заявив про масові опозиційні акції протесту. Прибічники Навального в окупованому Криму також виявили бажання приєднатися до заходів, проте обмежилися фотографіями з опозиційними лозунгами в соціальних мережах. Один з активістів, Олексій Єфремов, зробив таку фотографію в горах. Єфремов прокоментував тоді це як найбільш безпечний спосіб заявити про свою позицію, адже за півтора місяці до заявленої акції до активістів почали приходити співробітники силових російських структур у Криму. Тому явка та результати виборів президента РФ 2018 року в Криму могли бути і стали такими, як вигідно для Росії.

Системні та непідконтрольні Кремлю кримські татари

Політично голосними перед виборами та в день їх проведення 2018 року були кримські татари. Як ті, що бойкотували їх, так і ті, що намагалися якомога сильніше проявити себе перед Кремлем.

27 січня голова Меджлісу кримськотатарського народу Рефат Чубаров закликав кримських татар та українців до повного бойкоту виборів. Приводом для цього стали події того ж дня в Судаку. 27 січня на зустрічі громадського об'єднання «Кримська солідарність» (що утворилося у 2016 році і включає в себе активістів, журналістів, адвокатів та родичів політв'язнів), де були присутні і представники Меджлісу, приїхали орієнтовно 60 співробітників російської поліції, ОМОНу та співробітників «Центру з протидії екстремізму». Привід — нібито наявна на території будівлі, в якій збиралася «Кримська солідарність», зброя. Зброю шукали разом із собаками, а всіх присутніх зобов'язали показати співробітникам російської поліції документи. Проте це був єдиний випадок, коли силовики намагалися зірвати подібне зібрання.

Судак — «своє» місто для ще одного кримського татарина, Руслана Бальбека. До весни 2014 року Бальбек був помічником депутата від Партії регіонів, після окупації півострова його кар'єра пішла вгору значними темпами. Одягаючи футболки з кримськотатарською тамгою та російським прапором, що перепліталися між собою, Бальбек став ідеальним лояльним до Кремля представником кримських татар. У 2016 році Руслан Бальбек потрапив до Державної Думи Російської Федерації за «кримським списком» «Єдиної Росії». Бальбек не приховував свого неприязного ставлення до Меджлісу. В інтерв'ю одному російському виданню він навіть назвав організацію «махновцями в "ІГІЛовській" обгортці».

Задовго до виборів, ОБСЄ та ЄС зробили заяви про те, що міжнародні спостерігачі від організацій не поїдуть до Криму. Але на вибори приїхали інші «міжнародні спостерігачі», яких, до речі, радо вітав Руслан Бальбек. Серед них були представники зі Швеції, Афганістану, Німеччини та Норвегії. Серед тих, хто публічно оголошував свій візит до окупованого Криму, були німець Андреас Мауер від німецької партії «Ліві» та член від норвезької організації «Народна дипломатія» Хендрик Вебер. Мауер відомий своїм візитом до так званої «ДНР», а Вебер уже відвідував Крим 2017 року, коли приїжджав до дитячого оздоровчого комплексу «Артек». Ні один із так званих «міжнародних спостерігачів», що були в Криму, не заявили про порушення під час голосування.

Голова Центральної виборчої комісії Курултаю кримськотатарського народу Заїр Смедляєв виділяв наступні порушення: голосування декілька разів за відкріпним посвідченням виборців, яке можна було підробити; також використовувалися так звані «каруселі», коли одні й ті ж виборці могли голосувати декілька разів. Смедляєв розповідав, що у Красногвардійському районі були автобуси з «казаками», що їздили по різних виборчих дільницях.

Позиція членів Меджлісу в день голосування була незмінною, вони закликали до повного бойкоту виборів. Навіть виник вислів «янтики замість голосування», що трактується як порада кримським татарам на півострові сходити до друзів замість виборчих дільниць.

Приїзд Собчак та обшуки у кримських анархістів

На початку березня кандидат у президенти Російської Федерації Ксенія Собчак зробила заяву про наміри приїхати до Криму. Вона пояснила, що її приїзд стане можливим лише через материкову частину України, з дотриманням усіх законодавчих норм щодо перетину адміністративного кордону з Кримом. Собчак коментувала свій можливий приїзд не як офіційну поїздку кандидата в президенти РФ з ве-

ФОТО: УКРАЇНСЬКИЙ ЖУРНАЛ

денням передвиборчої агітації, а як можливість зустрітися та поговорити з кримськими татарами про порушення прав людини в Криму.

У відповідь на цю заяву, міністр закордонних справ України Павло Клімкін закликав Собчак приїхати до Києва та зустрітися з Меджлісом. За його словами, для того, щоб дізнатися стан речей в окупованому Криму, треба говорити з членами Меджлісу, який заборонений в РФ як «терористична організація».

Проте історія Собчак з Кримом почалася ще задовго до її намірів відвідати півострів. 24 жовтня 2017 року, на одній із прес-конференцій, Собчак заявила: «З погляду міжнародного права, Крим — український». Але ФСБ та прокуратура не знайшли в її словах закликів до порушення територіальної цілісності Росії. Ці заклики російська судова система знайшла у справі кримського татарина Сулеймана Кадирова.

5 жовтня 2016 року у квартирі Кадирова було проведено обшук і відібрано ноутбук. Через шість днів щодо нього було порушено кримінальну справу саме за заклики проти територіальної цілісності Російської Федерації. За версією слідства, Сулейман Кадиров писав у соціальній мережі коментар «Крим був, є і буде Україною». Експертизу щодо виявів подібних закликів проводило кримське Управління ФСБ. Кадирова засудили до двох років умовно.

Проте історія з публікаціями в соціальних мережах та гучні політичні справи в Криму напередодні виборів президента РФ на цьому не закінчилися. На початку березня у п'яти лівих активістів та анархістів у Севастополі пройшли обшуки. У одного з них, Олексія Шестаковича, обшук проходив у досить жорсткій формі, а після того, як він закінчився, активіста забрали у СІЗО. Дорогою до СІЗО до нього застосовували тортури та примушували кричати «я — тварина». Затримання та обшуки у севастопольських анархістів були вмотивовані нібито акціями щодо бойкоту виборів, які планували активісти.

Це були не перші обшуки в лівих активістів у Криму та почалися вони зі справи Євгенія Каркашева, якого звинуватили у розпалюванні ворожнечі до соціальної групи та екстремізмі. Суд арештував Каркашева до 30 квітня 2018 року. Подібні дії ФСБ проводило і в Росії. Так, у Пензі та Санкт-Петербурзі були затримані антифашисти, яким потім сфабрикували кримінальну справу під назвою «Сітка», учасники якої нібито хотіли зірвати вибори президента РФ у Росії. До російських антифашистів, як і до анархістів у Криму, застосовувалися силові дії.

Заборонивши в'їзд голові та членам Меджлісу в Крим, зачищена політична сцена, силові дії та обшуки в активістів звели та продовжують зводити півострів в ручну політичну систему, коли адміністративний ресурс та вказівки з Кремля формують той напрямок розвитку, який потрібен владі. Вибори президента РФ 2018 року в окупованому Криму відбулися фактично, проте важко визначити їхній результат, оскільки в закритій політичній системі не відбуваються демократичні процеси, які можна було б описати, використовуючи демократичні методи аналізу та прогнозування.

опитування, проведене в лютому Київським міжнародним інститутом соціології. Простежується радше неприйняття громадянами обмежувальних заходів: 44% не підтримують заборони російських телеканалів (підтримують — 37%); 46% не підтримують заборони російських соціальних мереж (підтримують — 30%), 53% не підтримують заборони окремих артистів і російських фільмів (підтримують — 29%). Тільки на Заході України можна більш-менш говорити про певне домінування «проукраїнської» інтерпретації подій і про підтримку кроків керівництва.

27 березня Абсолютна більшість жителів України (86%) отримує інформацію про ситуацію в країні і світі від українських телеканалів. 27% українців отримують інформацію з українських інтернет-сайтів, 24% — з соцмереж, 18% — від родичів, сусідів, колег тощо. У середньому дорослий українець дивиться 3 українських телеканали, але в питаннях щодо подій в Україні та війни на Донбасі довіряє лише половині з них. Найчастіше українці вмикають «1+1» (дивиться 61% глядачів), «Інтер» (48%), «Україна» (44%), ICTV (39%), СТБ (36%), «Новий канал» (18%). При цьому інформації на «1+1» довіряє 35% глядачів, на «Інтері» та «Україні» — по 22%, на ICTV — 20%, на каналі «112» — 8% та на «Новому каналі» — 6%.

27 березня Українські робітники в 2017 році перерахували з Польщі в Україну суму, яка дорівнює 3-4% українського ВВП.

30 березня Генеральний прокурор Юрій Луценко попросив Кваліфікаційно-дисциплінарну комісію прокурорів розглянути питання зняття з посади керівника Спеціальної антикорупційної прокуратури Назара Холодницького. Сам Холодницький застеріг, що записи, які приховано велися у його кабінеті, можуть бути використані для спекуляцій проти нього, але наголосив, що про його відставку не йдеться.

30 березня Українські мобільні оператори запустили зв'язок четвертого покоління у найбільших містах.

30 березня Старший науковий співробітник Євразійського центру «Атлантичної ради» Андерс Аслунд переконаний, що Україна має проблему для національної безпеки в енергопостачанні. Аслунд наголошує, що в одинадцяти з 24 українських обленерго значною часткою володіє російський націоналіст Александр Бабаков. Аналітик радить українському урядові заморозити його активи з огляду на питання національної безпеки. «Ми турбуємося через російські кібернапади на українську енергомережу, тоді як значною її частиною володіє, контролює та управляє ворог», — підкреслює Аслунд. Ще один значний власник, Костянтин Григоришин, раніше був російським громадянином, але отримав українське громадянство.

Даркфолк-дует Casa Ukrania: «Ми самі шануємо музику, яка не обмежується лише собою»

Сучасна українська культура пронизана інтермедіальністю. Вона існує на перетині мистецьких форм, що, плавно перетікаючи одна в іншу, народжують дещо по-справжньому самобутнє. Український даркфолк-дует Casa Ukrania — творчий проект подружжя Нати Гриценко і Леоніда Жданова — яскравий приклад синтезу музики, поезії та урбаністичної прози. Їхнє мистецтво руйнує тісні рамки одного жанру, вражаючи своєю багатоплановістю. Приводом до розмови стали: ще одне музичне досягнення дуету — новий альбом «Уроборос» та літературний дебют одного з учасників — Ната Гриценко написала роман «Тінь на порозі». Ната і Леонід поділилися думками з приводу психоделічних і макабричних первнів української ідентичності та секретами творчої кухні.

РОЗМОВЛЯЛИ КАТЕРИНА ГРИЦАЙЧУК ТА АНАТОЛІЙ ПІТИК, КИЇВ

Розкажіть, будь ласка, як виникла назва вашого дуету.

Леонід: Один із наших улюблених режисерів, Алехандро Ходоровський, має українське коріння — його батьки емігрували до Чилі, і тато відкрив там магазин із дещо ностальгійною назвою Casa Ukrania, тобто «Український дім». Дуже радіємо, коли слухачі, знайомі з останніми фільмами Ходоровського, впізнають походження назви.

Який він, український даркфолк?

Ната: В Україні жанр розвивався трохи інакше, ніж в інших країнах Європи. Варто одразу зазначити, що європейський даркфолк не спирався власне на фолк-складову, це радше була спроба створити сучасний фольклорний пласт, хоч і з огляду на культурно-магічну традицію минулих століть. У нас жанр впав на дуже родючий ґрунт, починаючи з мовної фонетики і закінчуючи тісним зв'язком саме з народно-пісенною складовою. Власне, можна сказати, що ми створюємо сучасний фолк західного зразка, спираючись на традиційну українську образність та глибинні культурні архетипи, і, подібно до європейських представників жанру, вбачаємо у цьому форму духовної практики.

Леонід: Якщо абстрагуватися від суто музичної складової жанру, сам дух українського даркфолку, на мою думку, чудово виражений в картинах Івана Марчука, особливо в циклі ілюстрацій до «Кобзаря», та певною мірою у фільмі «Мамай» Олеся Саніна.

Що надихає вас у музиці?

Леонід: Старе, перевірене й відкрите для себе наново у зрілому віці. Ми ніколи не замикаємося суто на жанрах, в яких працюємо самі. Радше надаємо перевагу артистам, що постійно змінюються і шукають нові шляхи самовираження, навіть якщо їхня музика максимально далека від нашої. Важливим є принцип, а не стиль. Для мене це, наприклад, Nine Inch Nails, Björk, Massive Attack, Fever Ray та IAMX.

Ната: Із найближчого до власне нашої музики — американський фолк на кшталт Саймона й Ґарфанкеля, класичний даркфолк, окремі виконавці дарк-кантрі (наприклад, Джей Манлі) і мої багаторічні улюбленці Majdanek Waltz, які перейшли від даркфолку до складних електроакустичних композицій. Нам би також хотілося еволюціонувати у цьому напрямку.

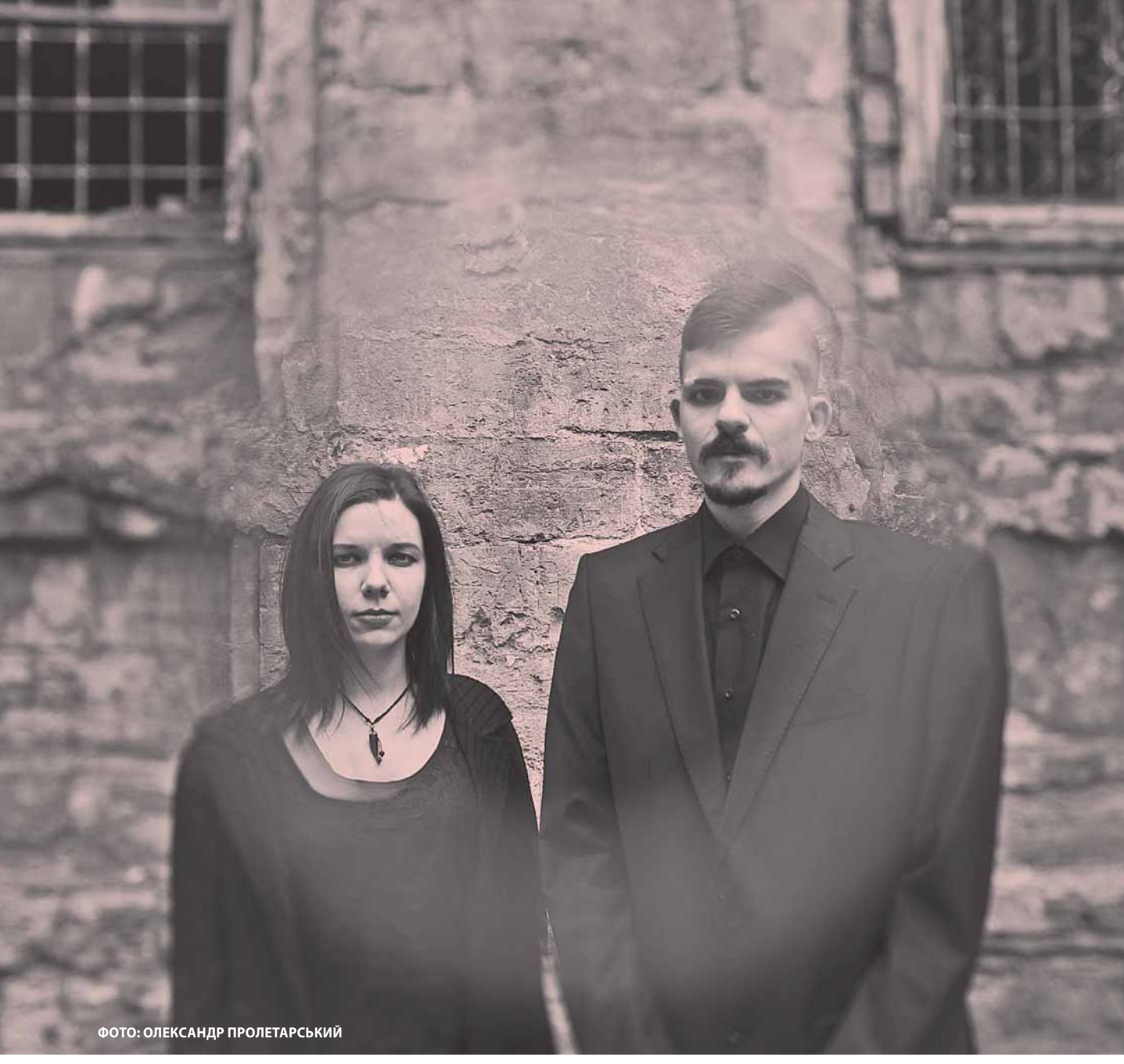

ФОТО: ОЛЕКСАНДР ПРОЛЕТАРСЬКИЙ

Як народжуються ваші пісні? Що для вас первинне: музика чи текст?

Hata: Тут немає і не може бути єдиного підходу. Хоча пісні з гітарною основою частіше з неї ж і починаються, а більш електронний матеріал може зароджуватися з кількох рядків тексту та фрагменту мелодії, все одно: рецепт змінюється від пісні до пісні й від релізу до релізу.

Нещодавно вийшов ваш новий альбом «Уроборос». Чим він став особисто для вас?

Hata: Власне, я колись думала, що це буде більш-менш класичний даркфолковий альбом…

Леонід: Але оскільки ми давно визначили для себе, що зміст важливіший за жанрове спрямування, то пісні в ньому дуже різні, від ліричних балад до американи. Спочатку не існувало єдиної концепції, та в процесі стало зрозуміло, що так чи інакше майже весь матеріал охоплює єдиний центральний образ — певні рефлексії на тему смерті, що багато в чому викликані подіями в країні та світі.

Hata: Уроборос поєднує смерть та любов, танатос і ерос, два найсильніші рушії людської історії. Це дуже давній архетип переродження, і для нас альбом став таким самим творчим переродженням: ми довго блукали, відштовхнувшись від світлого берега, і врешті пристали на темний, де й знайшли те, що нас по-справжньому надихає на подальший розвиток.

Опишіть вашу ідеальну аудиторію. На кого орієнтована ваша творчість?

Леонід:

Якщо зробити зріз нашої теперішньої музичної аудиторії, то це здебільшого схильні до рефлексії творчі люди, які невпинно розвиваються в культурному та інтелектуальному полі.

Hata: А в літературі — це молодий (передусім душевно, а не фактично) читач, однаково прихильний і до серйозних тем, і до яскравої поп-культурної обгортки, якому цікаво і розбирати текст на шматочки, вишукуючи символізм та посилання, і водночас насолоджуватися жанровою формою як такою.

Яка мета вашої творчості, що прагнете нею донести?

Леонід: Збагатити українську музику тією образністю та смисловим навантаженням, яких їй категорично не вистачає. Популярні українські артисти здебільшого борсаються на поверхні, у колі побутової, набагато рідше

— соціальної тематики, але хтось мусить відкривати й глибинні шари, давати поштовх до індивідуального інтелектуального й духовного розвитку.

Ната: Ми самі шануємо музику, яка не обмежується лише собою, яка несе в собі унікальний образний ряд та імпульс до його дослідження крізь призму персонального досвіду. Окрім того, потенційно виводити українську музику за межі країни варто не банально копіюючи західних артистів, а пропонуючи переконливий зліпок власної культури, якій є що запропонувати передусім на глибинному рівні.

Нато, ви — людина, яка розмовляє російською, а пише українською. Чому саме так? Як у вас вживаються дві мовні особистості?

А пісні я ще й англійською пишу. Як не дивно, ніколи над цим не замислювалася. Українською я писала прозу та наукові роботи, російською — музичні рецензії та статті, і внутрішнього протиріччя ніколи не виникало, завжди вдавалося подумки миттєво перемикатися. Я відчуваю українську трохи інакше і на язиці, і на папері, мені цікаво в неї заглиблюватися, дошукувати найелегантніших виразів та образів, властивих тільки їй. У всіх же побутових питаннях суперечки навколо мови мають сенсу не більше, ніж намагання слухачів, яким нічого сказати про якість тексту, чіплятися до так званого англійського «акценту» виконавця.

Як зародилася ідея вашого роману «Тінь на порозі»?

Спочатку це була фантазія на тему сучасного міського шаманізму і того, наскільки важко приймати власну реальність, якщо вона надто відрізняється від загальних суспільних уявлень. Простіше кажучи, де ця межа — між божевіллям та надприродними можливостями. Потім ідея обросла додатковим символізмом, передісторіями персонажів, і зрештою — розумінням цієї історії на глибокому психологічному рівні. Мені подобається, що і впевнене юнгіанське трактування змісту і, наприклад, усі ознаки межового розладу особистості в головного героя поступово виникли самі, без мого початкового наміру. Шкода лише, що в історію вмістилося далеко не все, про що хотілося сказати, бо все ж таки це історія очима одного героя. Але у наступній книжці я маю намір завершити всі сюжетні лінії, максимально розкрити історії інших персонажів та показати, що мотивація героїв робити добрі чи не дуже вчинки — не така вже й однозначна штука.

Якою є реакція читачів на ваш дебют і чи збігається вона з вашими очікуваннями?

Досвідчені письменники кажуть: якщо всі вказують вам на одні й ті самі недоліки вашого твору, значить, тут дійсно є проблема; якщо ж відгуки сильно різняться — це нормальний процес. Мені пощастило — думки поки що дуже різні, хоча майже всі читачі відзначають літературну мову, легкість прочитання і гарно прописаний соціальний аспект. Що ж до сюжету, то тут єдиної думки не може бути. Загалом я зробила в тексті все, що могла на той час, але тепер слід рухатися й розвиватися далі. У наступних творах виправлятиму всі помічені недоліки.

Чи зринають у вашому урбаністичному фентезі силуети справжніх українських міст? Чи впізнають їх читачі?

Я надихаюся Одесою, де живу вже понад 5 років, і, можливо, саме через те, що це не моє рідне місто, сприймаю її далеко від властивої багатьом місцевим авторам напівкримінальної романтики двох минулих століть. Для мене Одеса — протокіберпанкове місто, урбаністичний простір, в якому обживається кожен наявний клаптик землі, кожен підвал і дворик. Цілком нормальним явищем тут є наявність на одному перехресті сучасного житлового комплексу, хрущовки, будинку XIX століття і досі населених залишків одноповерхових нетрів. Це якийсь унікальний сплав кількох епох, в якому руїна й сучасність співіснують і породжують свої непередбачувані соціокультурні феномени; лишається просто уважно за тим спостерігати.

Ви — подружжя, яке працює разом. Як особисті стосунки й творчість впливають одне на одного?

Ната: Ніщо не здатне зблизити людей краще, ніж спільний розвиток, особливо творчий. Креативний процес у нашому випадку практично невід'ємний від побутування, і єдине, що його вирізняє — так це те, що лише під час роботи над музикою ми дозволяємо собі випустити пару й трохи покричати один на одного, щоб потім спокійно продовжити життя в цілковитій гармонії.

Які культурні продукти зробили вас тими, хто ви є?

Леонід: У дитинстві найбільше враження справляли всілякі сюрреалістичні історії. Ще на початку дев'яностих вперше побачив «Пригоди барона Мюнхгаузена» Террі Ґілліама та «Бітлджус» Тіма Бартона, і вони одразу сформували любов до «веселої психоделії», чорного гумору та індивідуалізму. Відповідно, найголовнішими книжковими всесвітами стали такі ж психоделічні твори — «Аліса в країні див» та книжки Джеффа Нуна, який і сам «Алісу» дуже шанував.

Ната: Повністю підпишуся під усім названим, тут ми однодушні у своїх захопленнях. Мені муляє назвати «Зоряні війни» й «Володаря перснів» — це зразки універсальних оповідей, за якими можна вивчати основні елементи всіх сюжетів та архетипів людства. Але не можу відмовити собі в задоволенні назвати ще дві важливі для мене історії. Це «Донні Дарко» — найапокаліптичніша підліткова кінодрама, історія про вічну самотність, що холодом пробирає до кісток і геть стирає межу між реальним та ірреальним; після неї набагато глибше сприймаєш, наприклад, світи Філіпа Діка. І «Крабат» Отфріда Пройслера — одне з перших знайомств із магічним літературним сетингом. Магія в цій книжці настільки жива й природна, що скільки б я цю коротеньку історію не перечитувала, її чари щоразу зринають у моєму повсякденні.

Розкажіть, будь ласка, про ваші творчі плани.

Леонід: Наступного року спробуємо знову взятися за колаборацію з музикантами-однодумцями. Оскільки раніше нам це майже ніколи не вдавалося, то важко щось передбачити, але краще візьмемо за основу план-максимум, а там уже подивимось.

Ната: Я дописуватиму продовження роману і спробую себе в інших жанрах. Попри те, що тематичне та концептуальне коло образів творчості вже чітко окреслюється в голові, надалі вони вимагатимуть інших форм висловлювання — від соціальної фантастики до побутової драмеді.

ФОТО: ДМИТРО ЛАРІН

«Євро», «совок» і «гіпюрова Неля»

ЯРИНА ЦИМБАЛ, КИЇВ

Означення «європейський» у нас давно перетворилося на якісну характеристику, ба більше — на суперлятив. Спочатку з'явився євроремонт, слідом за ним — євровікна та євродвері, а далі понеслося. Тепер «євро» можна причепити до чого завгодно, що треба похвалити, розрекламувати, відзначити як найкраще. Можна без докорів совісті стригти в «європерукарні», продавати «єврошкарпетки» і пропонувати «європослуги». У Києві навіть мережа магазинів уживаного одягу називається «Єврошоп», і «євро» тут означає не те, що одяг привезено з Європи, а те, що це секонд-хенд вищого класу, а не звалище яке-небудь.

Останнім часом те саме відбувається зі словом «совок». Колись цей оцупок від прикметника «совєтскій» уживали на позначення явищ і речей радянської доби. Тепер це узагальнена негативна характеристика. «Совком» можна сміливо називати все, що не подобається, викликає роздратування чи інші неприємні емоції. Ним можна вміло маніпулювати, особливо коли йдеться про щось, хоч трохи старше за українську незалежність. Мені вже не раз доводилося чути, як «совком» зневажливо називають усе і всіх: від сталих словосполучень у мові – до стилю одягу. Кожен наповнює це слово власними конотаціями.

Тим часом і «євро», і «совок» — це насамперед люди. Тому-то в багатьох залишилися кошмарні спогади про сферу послуг у Союзі, адже там людський чинник багато важить. Не можете уявити хамство в магазинах і грубість у перукарнях? А ви зайдіть у будь-яке відділення «Укрпошти»: у погляді та сама ненависть до відвідувачів, через яких доводиться працювати, ті самі черги, нестерпно повільне обслуговування і байдужість — мовляв, куди ви всі подінетеся, однаково вистоїте чергу і зробите свої справи, а скаржитися немає сенсу.

Або, скажімо, популярний у радянському кіно тип профспілкової дами: огрядна жіночка, вбрана з претензією на шик — неодмінно парча, шифон, пишні жабо, у яких тоне підборіддя, а ще — всезнайство, владний тон, а водночас — поклоніння начальству і сакральне збирання грошей на різні подарунки та свята. Ні, це — не екранний образ, такі люди серед нас, і їх ще більше, ніж поштарів. Нині такі дами перемістилися у відділи кадрів і бухгалтерії — місця, де навіть недоук може відчувати хоч якусь владу і вивищуватися над колегами.

Це не вигадані абстрактні умови, а цілком реальні життєві ситуації. Навпроти мене за столом — пишна Неля в гіпюровій блузці. Вона гучноголоса, самовпевнена і напориста, не вміє спілкуватися, домовлятися і не знає, що таке демократія, зате вміє догоджати начальству, сама теж хоче командувати і знає, як покарати незгідних. Її підбори цокають, наче короткі влучні постріли. Я дивлюся на неї і розумію: ось він, «совок»! Живий, енергійний, сповнений сили і бажання ламати опір.

Цей «совок» — невмирущий, наче фенікс чи, сказати б, колорадський жук. Час іде, ми рахуємо вже не роки, а десятиліття незалежної держави, прагнемо у Євросоюз і НАТО, запозичуємо західний досвід, але справжнє «євро» ніколи не настане, доки в суспільстві живе «совок». Найстрашніше — він не має віку. «Совок» давно вже перестав бути ознакою людей, які виросли чи хоча б народилися в Радянському Союзі. У моєму поштовому відділенні сивочолих лайливих жінок давно змінили молоді дівчата з гидливо-затятим виразом обличчя. Я думаю: звідки у них «совкове» мислення? Може, це генетичне? Чи передається з молоком матері? Чи просто повітряно-крапельним шляхом? Як наступні покоління заражає ця невидима бацила?

І я не знаю, що з цим «совком» робити. Мене не навчили ні боротися з ним, ні співіснувати. Я не можу ні протидіяти йому, ні змиритися з ним. Я не можу вдаватися до його совкових методів, бо це поза моїми життєвими правилами. Я просто піду далі, вперед, а він урешті-решт залишиться десь позаду. От тільки коли це буде? Як довго «гіпюрові Нелі» тягнутимуть нас у минуле? І чи припинять вони колись відроджуватися в нових удосконалених формах? Оптимістичної відповіді у мене поки що немає.

Поява нового контексту: Porto Franko feat. Івано-Франківськ vs Станіслав на сучасній мапі

ІРИНА ПЛЕХОВА, КИЇВ

Експозиція: Контекст як виклик пунктирним лініям на мапі

Кілька років тому, відвідуючи у Флоренції друзів, придбала на подарунок їхнім синам настільну гру. Ідея її полягала в тому, що ти завойовуєш землі періоду Київської Русі. Коли ввечері після роздачі подарунків діти і нас заохотили до гри, виявилося, що безліч історій треба додатково пояснювати. У цьому весь «цимес», здавалося б, простих ходів на ігровому полі: будь ласка, поясню, чому кордони відрізняються від нинішніх, що це за племена і як вони воювали, торгували, спілкувалися… Більшість розказаних тоді сюжетів лише фрагментарно окреслювали хід історії, однак саме вони у нетривіальний спосіб наштовхнули нас на ще одне розважання про контекст.

Пунктирні кордони держави, регіону, краю, міста, неначе тупий ніж, розкроюють їхні сюжети. Через ці умовні позначки ти можеш прослизнути непомітно, однак вони увесь час тяжіють над тобою. Особливо коли в офіційній історії уже все визначено — точки відліку й точки піку, хіба що кінцевий пункт не прописано достеменно. Саме тому так боляче, так гостро проходить будь-яка нова спроба інтерпретації власної історії. Інколи легше просто відмовитися від цього клятого контексту і грати якусь фрі-джазову тему, щоб ніхто не звинуватив і не запідозрив тебе у власному пошуку, в іншому погляді на всім відомі події.

Цей довгий вступ не випадковий. Щоразу, коли щиро радієш появі нової мистецької ініціативи за межами Києва, Львова чи Харкова, перевіряєш себе на терпимість до спекуляції — щодо традиційності жанру, форми, змісту, щодо вписаності у конкретний простір запропонованого наративу… Українські міста, що впродовж багатьох років-десятиліть-століть лишалися на мапі лише крапками, ще довго шукатимуть своїх героїв і своїх сюжетів, на яких будуватиметься їхня драматургія. А поки культуртрегери, просвітяни, менеджери і навіть меценати роблять виклик самим собі і шукають можливість проявити місцевий контекст.

Розробка: Як нова мистецька ініціатива захоплює все місто, актуалізує місцевий феномен і створює новий простір для співтворчості

2010 року в Івано-Франківську троє амбітних митців — композитори Роман Григорів, Ілля Разумейко і художник Ярослав Зень — вирішили розбурхати місто, заснувавши Міжнародний фестиваль актуального мистецтва Porto Franko.

Розмірений ритм есею Тараса Прохаська «Порт Франківськ» інспірував морську свідомість не одного віддаленого від моря та океану жителя. Для мене, як людини, яка виросла, власне, поруч із морем на півдні України, ці історії завжди видавалися надто дивакуватими. Чому, ось чому так тягне людей до моря — не лише літнього, очманілого від спеки і задухи, а й холодного, вітряного, загрозливого? Чому у кожнім проспекті людина, яка не знає набережних і просто широких приморських вулиць, бачить морський горизонт? Звідки ця необхідність щоліта віддавати всі свої заощадження на поїздку до моря, гарячу кукурудзу, креветки і холодний лимонад? Але це питання риторичні. Бо і для мене лишаються риторичними запитання: чому я — морська людина — неодмінно йду в гори, витрачаю всі свої заощадження на блукання вузькими вуличками якогось надзвичайно компактного міста і вдивляюся у шпилі старих церковець, замість того, аби насолоджуватися безмежним горизонтом Кінбурна?

Отож, текст, за традицією «станіславського феномена» (група письменників і художників, — до яких, зокрема, належать Тарас Прохасько, Юрій Андрухович, Володимир Єшкілєв, Юрко Іздрик, Анатолій Звіжинський та інші, — що в другій половині 80-х років XX століття заперечувала радянський канон через полеміку та іронію й запропонувала власний постмодерний дискурс сучасного українського мистецтва), штовхнув молодих і претензійних на мистецьку ініціативу — створити в Івано-Франківську вільний мистецький порт. А відтак окреслити ніколи не знану тут стихію через мистецькі експерименти, міждисциплінарні проекти, ба більше — реальне перетворення мі-

ФОТО: АРТЕМ ГАЛКІН

ФОТО: АРТЕМ ГАЛКІН

ста. Еклектична архітектура Франківська відтоді стала багатофункціональною сценою. Так, 2010 року на руїнах Пнівського замку імпровізували Тарас Прохасько та французький віолончеліст Домінік де Війєнкур, а Вічевий майдан, засипаний піском, став бухтою для імпрези Юрія Андруховича та ансамблю іранської музики «Джаам».

Місто не одразу піддавалося такій трансформації. Здавалося, лише камерно, як 2011 року, Івано-Франківськ витримає портове життя. Тоді другий фестиваль Porto Franko тільки окреслював свої мистецькі амбіції — зокрема, долучивши до програми виставу сучасного польського театру CST та створивши діалог зі справжньою «морською резиденткою», одеситкою за пропискою, піонеркою українського перфомансу Утою Кільтер.

Потім була тиша… Неначе перед бурею. Минуло кілька років — місто чекало на свій порт, чи пак на портове життя з його божевіллям, контрабандою, нічними перфомансами, ніби безкінечними гуляннями, музикою, іронією, вигуками і вигульками.

Третій фестиваль Porto Franko, задля не просто реінкарнації, а власне, підсилення самої ідеї порту, мав пришвартувати біля своїх берегів не окремі закордонні човни, а український лайнер із підмогою — людьми, які розуміються на контексті власному і на створенні цього контексту. Таким лайнером 2016 року став фестиваль GogolFest. У співпраці з ним Порт Франківськ підсилив свої позиції і одержав новий шанс для створення потужного майданчика мистецького діалогу — у місті, країні, світі. Більше того, резонанс подій і можливість дискутувати навіть з відомими брендами — такими, як GogolFest, — спровокували досить неочікуваний місцевий резонанс: довкола фестивалю почали об'єднуватися найпрогресивніші мистецькі кола сучасного Івано-Франківська. Це і команда Франківського драмтеатру на чолі з режисером Ростиславом Держипільським, і незалежні ініціативи — «Тепле місто», «Інша Освіта», Intellect Hub. І навіть місцеві меценати, які, підтримавши 2016 року фестиваль, зрозуміли, що порт може жити своїм життям, створювати власний дискурс.

Відтак 2017 року Міжнародний фестиваль актуального мистецтва Porto Franko не просто відбувся як одна зі знакових подій в культурному просторі Україні, а й фактично затвердив бренд Porto Franko за містом Івано-Франківськ. Він став квінтесенцією його культурного розвитку і об'єднав досвід старого міста Станіслава з новим містом Франеком на основі культурної традиції і диспуту з нею. Одним із показових прикладів такої трансформації є програма фестивалю Poesophonia. 2016 року нічний перфоманс Тараса Прохаська під імпровізацію київського ансамблю сучасної музики Sed Contra, фактично, став ідеєю для створення СонОпери «НепрОсті» (на тексти Тараса Прохаська), яка проїхала Україною протягом 2016–2017 років. А перфоманс Юрка Іздрика та Анн Беннет 2017 року проклали шлях для опери WOZZECK. Для обох проектів музику створювали композитори Роман Григорів та Ілля Разумейко. І, фактично, цей продукт уже імпортовано за межі Івано-Франківська, хоч і цілком представляє його франківсько-станіславський контекст.

Та, окрім власне мистецьких продовжень, Porto Franko насправді реконструює місто. Так, завдяки фестивалю, франківський бастіон — Палац Потоцьких — одержав шанс на відродження. Перша локація уже діє як інституція, друга — поки у процесі інституційного становлення. Проте 3 роки поспіль Porto Franko оживлює цей Палац, тож незабаром можна очікувати, що тут з'явиться, як міні-

ФОТО: АРТЕМ ГАЛКІН

мум, галерея, а можливо, й повноцінний центр сучасного мистецтва.

Іще одна важлива складова, без якої б насправді ні реінкарнації, ні продовження Porto Franko не відбулося. Це підтримка місцевих меценатів. На жаль, дотепер в Україні присутні лише поодинокі випадки співпраці меценатів і культурних менеджерів. Зазвичай подібні проекти підтримуються на рівні грантових програм, співпраці з іноземними культурними інституціями. Так, кошти від західних партнерів — це величезна підтримка українського культурного простору, проте відсутність українських фінансових ресурсів зменшує включення і опрацювання місцевого контексту. Тут команді Porto Franko пощастило. Франківські меценати вчасно зрозуміли потенціал фесту — туристичний, креативний, інфраструктурний. Відтак Porto Franko має вже постійних партнерів, які опікуються фінансуванням його подій — БФ «Україна Інкогніта» та БФ «Новий Івано-Франківськ».

Реприза: Відкриття повітряного порту

Завдяки тому ж таки «станіславському феномену» сюжетів для розвитку фестивалю, сюжетів, які справді вписані у місто, шукати легко. 2018 року Міжнародний фестиваль актуального мистецтва Porto Franko відкриє свій повітряний порт. І справа не лише в тому, що у Франеку є Міжнародний аеропорт «Івано-Франківськ», який так само чекає на культурну інтервенцію (до речі, аеропорт розташовано, фактично, в місті, за 10 хвилин від центру — така близькість надзвичайно приваблює і надихає на нові проекти), а тому, що місто має власну легенду про підкорення неба.

Про це розказує ще один «станіславський» містифікатор Володимир Єшкілєв: «Кожне місто накрите повітрям, але не кожне відкрите повітрю. Франківськ проклав причал до неба 106 років тому, коли граф Скіпіо дель Кампо злетів над його вежами і куполами. У 30-і роки місто марило дирижаблями. Вони мали літати з Європи до обсерваторії "Білий Слон" на Піп-Івані та залітати до Станіславова, причальну вежу хотіли будувати на півдні міста. Тому, коли у 1965 році збудували телевежу, старі люди казали: скоро прилетять дирижаблі. Місто все ще чекає дирижаблів, чогось здалеку подібного на дирижаблі, чогось, що може здатися дирижаблем, чогось, що можна буде назвати дирижаблем, недирижаблів, які насправді є дирижаблями, хоча й не знають про це».

Цьогоріч, з 13 по 17 червня в Івано-Франківську люди побачать більше, ніж дирижаблі. Організатори готують на відкриття шоу «take-off» — аеродинамічну інсталяцію, поєднану з лайф-електронікою й сучасною поезією. Зокрема, вперше музика та світлове шоу поєднаються зі звучанням наживо авіаційних моторів і голосами диспетчерів аеропортів із усього світу. Більше того, цей проект буде реалізовано спільно з українським конструкторським бюро «Антонов», а відтак бренд українського літакобудування одержить власну сучасну музику. Також, відзначаючи 90-річчя від дня народження новатора сучасної музики, лідера музичного авангарду Карлгайнца Штокгаузена, український слухач матиме можливість почути американсько-бельгійського тромбоніста Томаса де Моора, угорського перкусіоніста Ласла Худачека, німецько-угорську співачку й перформерку Юлію Міхалі. І наживо побачити і почути сучасну українську реконструкцію відомого твору Карлгайнца Штокгаузена — Helikopter-Streichquartett.

І звісно ж, театральна програма, представлена, зокрема, культовими виставами метрів сучасної європейської режисури — «Книга Йова» Еймунтаса Някрошюса й «Чайка» Оскараса Коршуноваса. Масштабні візуальні та аудіоінсталяції у міському просторі від українських і європейських художників, перформанси й хепенінги із залученням туристів і жителів міста як співучасників інтерактивних проектів…

ФОТО: АРТЕМ ГАЛКІН

Кода

А що потім? Потім з'явиться нова легенда про Івано-Франківськ–Станіслав… Потім будуть нові порти… Лишиться лише Porto Franko…

Віра в українське кіно міцнішає

НАСТАСІЯ ЄВДОКИМОВА, КИЇВ

У 2017-му світ побачило понад тридцять українських стрічок. Назвати точну цифру неможливо: була величезна кількість короткометражок і документальних фільмів, які не потрапили в широкий прокат, залишившись на фестивалях чи в межах окремих показів для вузького кола. Тим не менше, сьогодні ми констатуємо стрімкий і бурхливий розвиток індустрії: фільми потрапляють до глядача, збирають касу, отримують різноформатні відгуки. Можна вітати появу вітчизняних стрічок із внутрішньою радістю за кінопроцес, який зрушив із мертвої точки й стрімко розвивається, а не ховати очі, як це було донедавна, кволо підтримуючи «своє». Поза тим, з одного боку, у 2018-му вже вдруге відбудеться вручення національної кінопремії «Золота дзиґа», що є ознакою конкуренції, а з іншого — ми з цікавістю спостерігаємо за пітчингами Держкіно, наслідок яких — виділені кошти на кіновиробництво, а заразом і скандали навколо рішень комісії. Тобто все рухається у правильному напрямку, а українське кіно — міцнішає.

НАЙКРАЩИМ ФІЛЬМОМ 2017 РОКУ ВИЗАНО СТРІЧКУ «КІБОРГИ» РЕЖИСЕРА АХТЕМА СЕЙТАБЛАЄВА

З усе більшою впевненістю можна говорити про тенденції українського кінематографа, страхи й перемоги продюсерів, травми режисерів. Українські актори знімаються, кількість підписників у їхніх соціальних мережах зростає; відповідною є і їхня зайнятість: тут і театральні прем'єри, і кінопроекти, й активна робота на серіальній ниві. У цьому році, з погляду кількості, якості і жанрової різноманітності, стрічок буде значно більше.

Однією з ключових категорій стають художні й документальні фільми про сучасність, а точніше — про війну: в основу таких стрічок лягають як історії конкретних людей із «прямою мовою» героїв, так і польові записки чи тексти з передової. Наприкінці минулого року відбулася телепрем'єра стрічки про жінок на війні «Невидимий батальйон», яка найближчим часом повинна потрапити й у всеукраїнський прокат. Фільм розповідає про жінок в українській армії, які офіційно обіймають «жіночі» посади, попри те, що фактично виконують артилерійську — «чоловічу» — роботу. У кожної героїні своя складна історія, мотивація йти на фронт та ставлення до ситуацій, у яких вона опинилась; кожна прийняла виклик і стала найкращою у своїй справі. Там є кадри з поля бою, побут за лаштунками й поза війною, де їхні найближчі діляться своїми переживаннями.

Кожен із таких фільмів — про реальних людей, складні умови армійців та реальні обставини — переповнений болем та дечим глибоко особистим: глядач втягується в історію та відчуває власну відповідальність за те, що відбувається в країні. Одним із перших у 2018-му з'явиться документальний фільм «Міф» — про Василя Сліпака, оперного співака зі світовим ім'ям, який загинув на Донбасі. Ще буде французько-ісландсько-українська копродукція «Жінка на війні» — про самотню 50-річну ісландку Халлу, яка вдочерила дівчинку-сироту з Донбасу, чиї батьки загинули. Також, на основі записок бійців АТО, вийде військовий детектив «Позивний Бандерас» режисера Зази Буадзе, знаного українському глядачеві за фільмом «Червоний».

Історія України — неймовірно щедрий матеріал для роботи творців кіно, театру та літератури: є величезна кількість білих плям і незрозумілих пересічному українцю контекстів, із якими саме мистецтво має шанс впоратись. Так, від фільму «Поводир» починаючи, можна констатувати, що сьогодні особливо загострений інтерес до 20-30-х років XX століття. Митці «Розстріляного Відродження» — на слуху, антураж того періоду — на екрані. За державні кошти з'явиться стрічка «Таємний щоденник Симона Петлюри» від очільника державної кіностудії Довженка Олеся Янчука, у якій знімався зірковий склад: і Богдан Бенюк, й Ірма Вітовська, і навіть сам міністр культури Євген Нищук. Також довгий шлях до свого глядача долає фільм

«Зрадник» (англійською «Occupation»), який змінив кількох режисерів і може привабити не лише історією про самопроголошену Холодноярську республіку 1920 року чи гарантовано хорошим сценарієм від згаданого Зази Буадзе, але й еротичними сценами з зіркою Playboy, співачкою, а віднедавна ще й актрисою Дарією Астаф'євою.

Нарешті руки кіновиробників дійшли й до екранізації однієї з найпопулярніших книжок сучукрліту — «Чорного ворона» лауреата Шевченківської премії Василя Шкляра. Завдяки цьому тексту Шкляр став по-справжньому відомим, знайшов свою аудиторію серед людей різних поколінь, отримав безліч відзнак. До підготовки фільму приєдналися колеги по письменницькому цеху: Юрій Андрухович ініціював збір коштів на стрічку серед діаспори, Андрій Кокотюха написав сценарій. А виробник фільму, продакшн «1+1», пообіцяв глядачам ще й 4-серійну телевізійну версію. До речі, про підготовку серіалу за бестселером оголосили ще рік тому, після успіху «Катерини» за однойменною поемою Шевченка. Тож можна констатувати ще один вектор розвитку: екранізація важливих і знакових текстів української літератури. Тобто спроба зробити силами іншого мистецтва такий собі апдейт літературного канону.

Серед фільмів про славне історичне минуле можна згадати й «Легенду Карпат», де грозу гір і опришків Олексу Довбуша грає дещо призабутий фронтмен гурту «Друга ріка» Валерій Харчишин, а його кохану Марічку — співачка Олеся Яремчук. Гори там красиві, а гра акторів така, аби можна було один раз поїсти попкорну з друзями. На більше такі фільми й не розраховані. Занепокоєння викликають анонси стрічки «Тарас. Повернення» — романтичного вестерна про солдатську службу Тараса Григоровича, що згодом отримає і серіальну версію, та фільму «Квадрат Малевича» про загадки всесвітньовідомих картин художника, що має підозріло низький бюджет (3,1 млн гривень).

Хоча до найбільш очікуваних стрічок прийдешнього року варто віднести фільми «Коли падають дерева», «Черкаси», «Дике поле» та «Браму»: впродовж 2017 року про них багато писали, вони отримували фінансову підтримку й перемоги, їхні автори збирали прес-конференції та інтригували глядача.

Соціальна драма «Коли дерева падають» Марисі Нікітюк — повнометражний дебют режисерки та письменниці, який у лютому було презентовано на Берлінському кінофестивалі, а влітку відбудеться українська прем'єра на кінофесті в Одесі. Нікітюк знімає про те, про що й пише у своїх оповіданнях: проблеми вибору, жорстокі реалії української глибинки та палку любов. Події відбуваються в українській провінції, де й розгортається історія 5-літньої бунтівної Вітки, її двоюрідної сестри-підлітка Лариси та коханого дівчини, молодого бандита Шрама. Сценарій фільму став переможцем 10 сесії ScripTeastAward, яка проводилась у рамках Каннського кінофестивалю; саме тому стрічка і знімалась у великій міжнародній копродукції.

Поступово формується традиція, коли до Дня незалежності в прокат виходить важлива для українців (та їхньої, як би це пафосно не звучало, самосвідомості) стрічка. І цього року це «Черкаси» — фільм, який розповідає про судно українського військово-морського флоту, що його екіпаж після анексії Криму ще довго тримав оборону й не піддавався на вимоги російських військових. У центрі сюжету — історія Мишка та Лева, двох українських хлопців, які опинилися на кораблі. Однією з ознак потенційної якості стрічки є те, що музику написали провідні українські музиканти — Антон Байбаков та Катя Чилі.

На радість численним прихильникам творчості Сергія Жадана нарешті вийде на екрани фільм Ярослава Лодигіна «Дике поле» за романом «Ворошиловград». Власне текст роману був безліч разів премійований, перекладений і навіть визнаний книжкою десятиліття (за версією «Книги року BBC»), тож і фільм по-справжньому чекають. За сюжетом, Герман повертається до міста свого дитинства. Чоловік збирається провідати брата — власника бензоколонки в донбаських степах; однак Герман застрягає в цьому неназваному місті: брат зник, а на бізнес зазіхають місцеві мафіозі. У контексті бурхливого обговорення майбутнього фільму йдеться не лише про відомий текст, але і про широку промокампанію власне стрічки, про копродукцію зі Швейцарією, про найвідомішу драматургиню Наталю Ворожбит (знаємо її й за виставою «Вій» від Дикого театру і за фільмом «Кіборги»), яка стала співавторкою сценарію.

Не менш гучним стане й фільм «Брама» українського режисера-документаліста Володимира Тихого, що виростає з вистави за п'єсою Павла Ар'є «На початку і наприкінці часів». Історія про стару жінку, яка все життя прожила в Чорнобильській зоні, не виїжджаючи з неї, про її рідних та небезпеки, що криються в поліських лісах, є в репертуарі київського, львівського, івано-франківського і навіть магдебурзького театрів. Десь вона називається «Баба Прісся», десь — «Сталкери», але йдеться тут про однозначно сильний текст та цікаві режисерські ходи. Стару бабу, як і на сцені Молодого театру, зіграє Ірма Вітовська, а компанію їй складуть театральні актори, які також грають у виставах за п'єсою і перебувають «глибоко в матеріалі», — Віталіна Біблів, Ярослав Федорчук та інші.

Безумовно, кінематографічний 2018-й порадує тематичним і жанровим різноманіттям: поза іншим, намагатиметься показати себе конкурентоспроможною українська 3D-анімація. Мультфільми з яскравими головними героїнями «Викрадена принцеса» і «Клара» озвучили відомі виконавці, а саундтреки, найвірогідніше, стануть хітами. Будуть і пригодницько-фантастичні фільми з голлівудською якістю, зроблені не вузько, «під вітчизняного глядача», а з думкою про світову аудиторію: історія про хлопчика-супергероя та його диво-пса «Фокстер і Макс» і наукова фантастика про хлопчину, який має врятувати світ, — «Бобот». Принаймні хочеться так думати. Тут же й новинка від автора першого українського трилера «Штольня» (над яким за десять років встигли пожартувати геть усі) Любомира Левицького — новий трилер «Егрегор».

Єдине, що залишається глядачеві — обирати, вірити в українського виробника і сприймати його як повноцінного учасника вітчизняного прокату. Який росте, визріває й міцнішає, а як же інакше?

Київський музичний авангард vs андеграунд

Євген Громов. КИЇВСЬКИЙ АВАНГАРД 1960-х: школа Бориса Лятошинського. Антологія із 4-х дисків / За підтримки Міністерства культури України, Київ, 2017.

60-70-ті роки XX століття — особлива сторінка розвитку для української культури. Шістдесятники чи не вперше за багато років своєю творчістю, громадянською позицією, навіть побутом заговорили про свободу — власного покликання, мистецтва, самоусвідомлення. Відтак кожен експеримент цієї генерації нами — їхніми наступниками — сприймається як явище. Хоч ця абстрактна обгортка створює парадоксальну ситуацію: більшість сюжетів періоду 60-70-х років XX століття поки що нами не досліджені, не проговорені, не відрефлектовані. Наприкінці 2017 року проект українського піаніста Євгена Громова «КИЇВСЬКИЙ АВАНГАРД 1960-х: школа Бориса Лятошинського» дещо неочікувано одержав підтримку Міністерства культури України. Неочікувано тому, що протягом кількох років ідея створення музичної антології українських шістдесятників не одержувала підтримки в державній інституції. Ні ювілеї видатних композиторів, ні відзначення знакових подій для розвитку українського музичного мистецтва XX століття не наближували до реалізації амбітного плану — зібрати найкращі твори українських композиторів, які здійснили у 60-х роках справжній прорив на європейську сцену. Саме тому інформація про те, що проект виграв конкурс на грантову підтримку від Міністерства культури України, фактично, стала вибуховою для професійної музичної спільноти.

Отже, за грудень місяць Євген Громов за організаційної підтримки громадської організації «Арт-Форум» та київського Дому «Майстер Клас» підготував до видання антологію, яку складають 4 компакт-диски. Вони містять записи найважливіших творів для фортепіано, скомпонованих у 60-х роках XX століття ще молодими на той час київськими композиторами-неофітами — студентами класу професора Бориса Лятошинського: Леонідом Грабовським, Віталієм Годзяцьким, Валентином Сильвестровим та трохи молодшими — Євгеном Станковичем, Петром Соловкіним, Святославом Крутиковим, Володимиром Загорцевим…

Декотрі з цих композиторів уже й тоді були видатними українськими митцями, іншим не вдалося у повній мірі розвинути свій талант. Але безсумнівним залишається той факт, що творчість кола однодумців, яке зажило собі згодом слави та назви «Київська група» або «Київський авангард», є найяскравішим спалахом та періодом розквіту українського неофіційного музичного мистецтва, що цілком належить і вписується у річище духовних, естетичних та композиційних пошуків і досягнень світового повоєнного авангарду другої половини XX століття.

Реалізований за місяць проект насправді ж формувався і готувався українським піаністом Євгеном Громовим майже 20 років. Ще у 90-х роках українсько-американський композитор і диригент, а також своєрідний промоутер української музики в США Вірко Балей залучив Євгена до перших записів ранніх творів Валентина Сильвестрова, Леоніда Грабовського, Віталія Годзяцького. Тоді був амбітний план видати спадщину українських шістдесятників за кордоном. Проте в силу різних обставин проект не вдалося реалізувати. На щастя, записи лишилися, хоч і потребували професійного втручання щодо мастерингу. І ось, багато років по тому, надія на антологію втілилася у життя.

Варто відзначити, що записи 4 альбомів здійснені українським звукорежисером Валерієм Ступницьким, мастеринг втілений Аркадієм Вихорєвим (київська студія «Аркадія»). Окрім того, альбоми містять й архівні записи. Так, на диску музики Віталія Годзяцького «Розриви площин» в авторському виконанні звучать такі твори, як «Автографи», «Розриви площин», «Дві імпровізації», «Чотири електронічні етюди», «Соната №2» (архівні записи 1963-64 та 1973 років). А на диску музики Леоніда Грабовського «Гомеоморфії» — IV Гомеоморфія звучить у виконанні Симфонічного оркестру Національної філармонії України під орудою Віталія Протасова (запис 2011 року). Своєрідним подвигом є й присутність у виданні музики Петра Соловкіна. Доведений до відчаю молодий композитор у віці 33 років (1976 рік) покінчив життя самогубством. А перед тим він, фактично, знищив свою творчу спадщину. Дивом залишилося лише кілька творів, що були подаровані його друзям, зокрема Валентину Сильвестрову. Відтак присутність «Сонати» Петра Соловкіна в антології — це, фактично, його повернення в історіографію української музики XX століття.

Важливою складовою проекту є й двомовний (українська/англійська) буклет, що зібрав найважливіші музикознавчі розвідки про київський авангард — це уривки з подорожнього нарису Вірка Балея «Орфей без припони», а також уривки зі статей Стефанії Павлишин та Олексія Войтенка. Окрім того, вперше у буклеті опубліковані авторські коментарі до творів Леоніда Грабовського, Святослава Крутикова та Віталія Годзяцького.

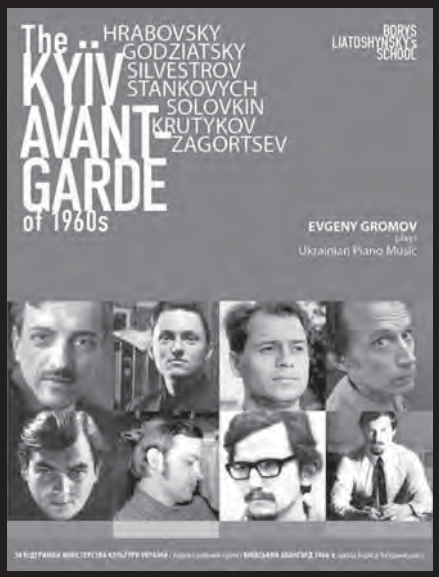

Організатори проекту, дізнавшись про можливість нарешті видати музичну антологію українських шістдесятників, вирішили максимально привернути до нього увагу не лише професійного кола слухачів, а й громадськості. Так, візуальний вигляд та дизайн антології розробив український художник Микола Гончаров. При цьому, у виданні містяться світлини з архівів композиторів. А ось диск із музикою Валентина Сильвестрова оформлений зі світлин видатного українського фотографа Віктора Марущенка, який у 1982 році зробив окрему серію портретів Валентина Васильовича.

Важко переоцінити цінність видання «КИЇВСЬКИЙ АВАНГАРД 1960-х: школа Бориса Лятошинського». Більшість творів у цій антології є світовими прем'єрами. Однак і це ще не все: класики української музики XX століття, яких вивчають у консерваторіях, на яких рівняється нова генерація, чию музику, здавалося б, мали нон-стоп записувати і виконувати... — дотепер не всі мали авторські альбоми. Так, для Віталія Годзяцького це перший за 81 рік життя диск із його музикою.

На жаль, музика 60-70-х XX століття, яка, фактично, є путівкою для України у світовий музичний простір, тільки починає оживати для українського слухача. Що ж тоді говорити про життєві сюжети, які обрамлюють цю музику, про дослідження, які мають інтерпретувати цей період?.. Шлях іще надто довгий... А поки що перша антологія Євгена Громова «КИЇВСЬКИЙ АВАНГАРД 1960-х: школа Бориса Лятошинського» щодня збирає відгуки від закордонних колег — литовського композитора Освальда Балакаускаса, російського піаніста Олексія Любімова, французького філософа Філіппа де Ларра, польського музикознавця Томаша Яґловського, російсько-американського письменника Ігоря Вишневецького...

Завдяки державному фінансуванню, це видання не є комерційним, а отже, потрапило до бібліотек і музичних фондів навчальних закладів і культурних інституцій не лише в Україні.

Наразі ж Євген Громов готує концертні програми з музики українських шістдесятників, що будуть представлені на фестивалях у Львові й Одесі. Проте сама антологія має продовження. До літа 2018 року має вийти її оновлена версія, що міститиме також диск музики українського композитора, учня Бориса Лятошинського, шістдесятника Володимира Губи. Власне, цю версію антології можна буде придбати.

Ірина Плехова, Київ

РЕЦЕ

Українська історія злочинів

Юрій Андрухович. Коханці Юстиції. Чернівці, Meridian Czernowitz, 2018, 304 ст.

У нашій літературі не так багато письменників, на нові твори яких чекають з таким самим ентузіазмом, як на романи Андруховича. Звісно, зараз Патріарх перестав бути флагманом сучасної української культури (така честь йому випала на початку дев'яностих, коли бубабісти ставили свій «Крайслер Імперіал»), однак книга, до якої автор ішов 27 років, не може не збуджувати уяву читачів.

Параісторичний роман «Коханці Юстиції» — своєрідна антологія злочинів, об'єднаних, на перший погляд, лише просторовим фактором. Кожне оповідання — портрет злочинця, який вершив свої «славні» діяння на території Галичини (часто у Львові) в різні часи: від початку XVII століття й до 70-х років XX століття. Героїв також підібрано дуже різномастих: супершпигун (Богдан Сташинський), казанова (Альберт Вироземський), галицька Синя Борода (Юліус Ґродт), педофіл (Маріо Понґрац) і ще цілий кагал усіляких розбишак. Цікаво, що описуючи персонажів, Андрухович спирався на знайдену в архівах інформацію, однак право інтерпретувати їхні злочини цілком і повністю лишав за собою. Наприклад, педофіл — зовсім не педофіл, а жертва сліпого кохання і чарів мольфара, а народний герой, вбивця графа Потоцького Мирослав Січинський, пішов на злочин не з ідеологічних міркувань, а щоб розрадити свого коханого, «літератора, соціаліста і довершеного іпохондрика».

Злочинці Андруховича постають (майже) невинними жертвами сліпої Юстиції, яка не знімає пов'язку з очей навіть для того, щоб уважніше придивитися до доказів чи проаналізувати мотиви. Попри іронічність оповіді, відчутно авторську симпатію до описаних злочинців, їхню героїзацію і романтизацію (цьому не зарадять навіть милі анахронізми на кшталт викладання страти Самійла Немирича на YouTube чи хештегу #MeToo).

Як і левова частка постмодерністської літератури, роман «Коханці Юстиції» повниться інтермедіальними зв'язками. Частина історій уже вряди-годи виринала — як на книжкових сторінках, так і у вельми незвичних формах: наприклад, оповідання «Альберт, або Найвища форма страти» перетворилося на виставу. Вже на титульній сторінці читачу повідомляють, що він матиме справу з «параісторичним романом у восьми з половиною серіях», натякаючи на кінематографічність оповіді. Дух Фелліні витає над усією історією. Тільки якщо відомий італієць назвав свою трагікомедію «Вісім з половиною» за її порядковим номером у своїй фільмографії, то український письменник щиро попереджає: остання історія — незавершена. Безголовий труп там є, але ні злочинця, ні імені жертви так і не судилося дізнатися. Зате це половинчасте оповідання найкраще розкриває сутність усього задуму, адже його головний герой — сам Юрій Андрухович.

Ділячись спогадами дитинства, письменник викладає мозаїку, з якої виростала його творчість: фільми про Фантомаса, що колись уперше зробили з нього оповідача, цвинтарні історії про «коломийського педофіла» (так-так, того самого Маріо Понґраца), мандрівний чехословацький цирк «Прага» (чи то пак «Ваґабундо», де продають «квитки на магів і на мімів»). Розрізнені історії про негідників, гультяїв та всіляких плюгавців сплітаються в химерну краєзнавчу клаптикову ковдру.

Злочинці віддавна цікавлять Юрія Андруховича. «Коханців Юстиції» можна вважати такими собі «Кримінальними сонетами» в прозі: і там і там — «любовна гра» автора з заяложеними штампами чи то поезії, чи то історичних хронік; і там і там описано покидьків, яким автор усе ж таки симпатизує. А «Бідолашний Дебіл» — «найостанніший князь во-

лоцюг» Самійло Немирич — уже не раз виринав у творчості Патріарха.

Дотримуючись кращих традицій постмодернізму, роман «Коханці Юстиції» оповідає про цілком реальних і заслужено забутих провинників, однак запозичені у хроніках факти Андрухович перемежовує авторськими домислами та цитуванням самого себе. Тексту притаманні легка іронія, чорний гумор, вишукані слова… Все те, що характеризує творчість письменника протягом усієї кар'єри. Класичні для нього стилізації, образи й теми. Може навіть скластися враження, що автор не пропонує нічого нового, підсовуючи шанувальникам сурогат під красивою палітуркою. Є в таких закидах і правда, і пересмикування. Оскільки Андрухович писав роман майже тридцять років, «Коханці Юстиції» виступають літературною машиною часу, яка дозволяє простежити еволюцію авторського стилю. Водночас складно відкараскатися від думки, що краще було б видати роман ще на початку дев'яностих, адже тепер він скидається на ревізію старих образів і тем.

Востаннє до художньої прози автор вдавався ще у 2011 році, коли його «Лексикон інтимних міст» отримав «Золоту бульку». «Коханці Юстиції» — значно оригінальніша й стилістично цікавіша книжка, однак вона потрапила в пастку створеного навколо неї ажіотажу. «Мені здається, що на цей момент я в неї вклав свої найвищі можливості як письменника», — заявив Юрій Андрухович, однак коли на щось чекають аж 27 років, дуже складно дорівнятися до покладених сподівань.

Роман «Коханці Юстиції» — цікавий творчий підсумок певного етапу, весела прогулянка галицькими в'язничними підземеллями та феєричний візит до цирку почвар. Але ні, не книга тридцятиліття.

Катерина Грицайчук, Анатолій Пітик, Київ

Хто вам казав, що віршами треба боротися?

Ірина Жиленко. Євангеліє від ластівки. Серія УПА (Українська поетична антологія), Київ, «А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА», 2017, 384 ст.

Це досить самобутня й малопрочитана авторка, менше за інших шістдесятників цитована в шкільній, та й університетській програмах. Але поезія Жиленко своєю еластичністю мови, ритмікою і структурою вплинула на інших поетів та поеток молодшого покоління. Приміром, у віршах Оксани Забужко іноді пунктирно проступає внутрішня, жиленківська, «арматура» тексту. Та й сама Забужко якось зазначила, що серед її українських «мам» Жиленко посідає особливе місце. Відкрийте, скажімо, «Вечірню елегію» чи «Концерт для свічки, дощу і цвіркуна» Жиленко — і ви переконаєтеся, що авторка «Відлопотиш дощами за ворота» чи «Диригента останньої свічки» чимало від неї взяла.

Ця поетка менше вдається до хрестоматійного шістдесятницького пафосу (зрештою, її можна віднести до молодших шістдесятників, хоч як і набридли ці розподіли поколінь за десятиліттями в нашому літературному каноні); вона елегантніша й не така дидактична. Чудова «міщанська поезія» — здається, якось так, двозначно, висловився її сучасник та близький приятель Валерій Шевчук на одному заході: з одного боку, захоплювався її блискучим мистецтвом опоетизовувати побут, з іншого — завуальовано вказав на вузькість тематичного розмаху, мовляв, нічого більше за «вікно, розчинене у сад». Отут, здається, вічне непорозуміння громадянського, суспільного (читай масштабного, першорядного) з камерним, приватним, індивідуальним укотре дає про себе знати.

Так, Ірина Жиленко однозначно належить до другого дискурсу, у цьому її сила і слабкість водночас: її читач повинен був народитися, «вичитатися» на дещо інших поетичних зразках просто доброї поезії, без прикметників «жіноча», «лірична» чи «інтимна». І от тепер, здається, (особливо в комплекті з раніше виданими в «Смолоскипі» спогадами Жиленко Homo Feriens) ми маємо змогу розставити крапки над її «Євангелієм від ластівки».

Текст Жиленко має зворотну оптику, від мікро- до макросенсів, містить «картинні» рамки — саме тому так багато «вікон», «автопортретів», «дзеркал» і взагалі візуального. Він по-ренесансному тілесний, «земний», вітальний (щоправда, усе це стосується збірок та віршів, написаних до двохтисячних років, але про це згодом). Тут згадується польська поетка Юлія Гартвіґ, а саме уривок із її вірша, присвяченого Емілі Дікінсон: «Дві-три строфи. Кожну з яких можна занотувати між збиттям омлетів і змащенням сковорідки/.../ Вийнято з-поміж них шедеври наче каштани з вогню».

Це — влучна ілюстрація творчого «методу» і самої Жиленко, який пропонує історію щоденності, де дім — прекрасне тло для всіх алегорій та екзистенційних пошуків. Куток простору, що проектується на увесь світ: «І ОЗИРАЮСЬ.../О вікно у сад! О книга на гарячім підвіконні! /Якщо нема землі на небесах — /мені не треба вічності такої. /Натужний рип соснових галерей. /Білизна. Дрова. Мій щоденний клопіт. /І райський пах печеної картоплі /з розчинених у присмерки дверей». Цей вірш із книги «Вікно у сад» (1978), а всього у вибраному «Євангелії» знаходимо поезії з дванадцяти збірок.

«Хто вам казав, що віршами треба боротися? Я ними співаю, — казала поетка і змережувала свої зошити безтурботно-сонячною поезією з романтичним хмелем київської старовини і чистих почувань», — зазначено в анотації до видання. Напевно, у ту «безтурботність» Жиленко внутрішньо емігрувала з досить турботного життя, але вона б робила це за будь-яких обставин, така її настанова. Місцями в неї виникає, може, навіть навмисно увиразнена святковість як внутрішній протест проти сірості. Дитина війни, народжена 1941-го в Києві, вона добре знала ціну яскравості.

Ось, до речі, ще один момент, що відрізняв твори Жиленко від багатьох авторів-сучасників — це всуціль «міський» текст, не лише з походження, а й за своєю філософсько-естетичною базою, де навіть захват праці на землі, літування в селі означено зовнішнім, дачним, міським мірилом, відмінним від внутрішнього, селянського сприйняття («Дачна нірвана», «Осінь. Копання картоплі»). Власне, за таке «естетство» її часто-густо критикували.

Якщо ж повернутися до згаданого вже перелому у віршах періоду

РЕЦЕ

двохтисячних (збірки «Цвітіння сивини» (2003) та «Світло вечірнє» (2010), то тут, висловлюючись метафорично, жовтий сонячний колір літа, кульбаб, меду, надії, життя все більше набирає воскового відливу (не)минущості та скорого відходу. І хоч раніше вона писала «о, не плачте, живі, по мені», проте у «вечірніх» текстах усе більше проступає самотність і навіть відчай.

А втім, Жиленко й тут вірна собі — бере і пише «Civitas solis — сонячний град. /Навіть коли листопад, снігопад...». Адже, як зазначає дослідниця Елеонора Соловей у післяслові: «творений поетесою та мемуаристкою світ — творений активно та цілеспрямовано, відважно й зухвало, терпляче і самовіддано /.../ скільком людям саме ці поезії допомогли перетривати в лихі часи... Немає такої статистики, але я знаю по собі та друзях, що це так». Словом, знову прийшов час перечитувати Ірину Жиленко.

Юлія Стахівська, Київ

Без ґрунту, але зі спрагою музики

Домонтович В. Спрага музики: Вибрані твори, Київ, Комора, 2017, 448 с.

Шостий у гроні київських неокласиків, Віктор Петров уже давно став класиком української літератури. А видання творів класика, особливо вибраних, — це завжди інтерпретація, що виявляється як у селекції текстів, так і безпосередньо — у передмові й коментарях упорядника. Яким обличчям обертається до нас Доктор Парадокс, контроверсійний діяч українського модернізму з протеїстичною зовнішністю, у новому виданні «Комори»? На його рахунку численні здобутки в літературі й літературознавстві, історії та археології, етнографії та фольклористиці, філософії та мовознавстві. Свої тексти він підписував псевдонімами: В. Домонтович, В. Бер, Борис Веріґо, В. Плят, В. Петренко, А. Семьонов. Знаний у літературі насамперед під ім'ям «В. Домонтович», творець української інтелектуальної прози був учасником неокласичного гуртка у 1920–30-х роках і Мистецького Українського Руху в таборах для переміщених осіб на території повоєнної Німеччини. Не менш цікава таємнича іпостась товариша Петрова-агента зовнішньої радянської розвідки. Втім, книжка, що про неї мова, припаде до смаку радше поціновувачам красного письменства, аніж любителям шпигунських сюжетів недалекого минулого. Книжка візуально привабліва завдяки яскравій обкладинці Марини Фудашкіної з образом серця-маріонетки в руках скептичного розуму, а також світлинам неокласиків, самого Петрова та реальних прототипів його персонажів.

В укладеній Вірою Агеєвою збірці сусідять різножанрові твори: урбаністичний роман, чи за авторським визначенням — повість «Без ґрунту», мемуари «Болотяна Лукроза», романізовані біографії Савви Чалого, отамана Сірка, Вацлава Ржевуського, Рільке, Гете, Ван Гога та ще кілька оповідань 1920-х і 1940-х років. І досі художній доробок Домонтовича найповніше презентує тритомне, нині вже раритетне нью-йоркське видання (1988–1989), доступне, щоправда, в оцифрованому вигляді на сайті diasporiana.org.ua. Саме за цим тритомником сучасні видавці продовжують перевидавати Домонтовича, і «коморівська» книжка не є винятком.

Не схожі, на перший погляд, твори об'єднує тема, що надзвичайно приваблювала автора: людина на зламі епох, яка особливо гостро відчуває катастрофізм часу. Концепція культурно-історичних епох, яку Петров розробляє в історіософських студіях у 1940-х роках, перекочовує і в його художню прозу (взаємопроникність белетристики і небелетристики взагалі характерна для Петрова). Прихильник інтелектуального вагабондизму, ідеологічного бродяжництва, автор вільно мандрує країнами, століттями і стилями: його цікавить Венеція в передчутті Просвітництва, доба романтизму з її авантюрництвом і жагою екзотизму, французький постімпресіонізм та українське бароко.

Віктор Петров першим запроваджує в українську літературу жанр романізованої біографії, що поєднує науковий і художній дискурси. Його романізовані біографії досить різноманітні: є серед них і широкі епічні полотна на кшталт «Ой поїхав Ревуха та по морю гуляти», і лаконічні новели, як, скажімо, анекдотичний епізод з життя Гете. Це типова «література на ґрунті літератури», цілком у дусі неокласиків. Вибудовуючи власні тексти, Домонтович завжди «переписує» джерела: у «Самотньому мандрівникові» — газетну статтю французького критика Жана-Франсіса Рея і листування Ван Гога з братом Тео, в оповіданні «Спрага музики» — спогади пі-

аністки Магди фон Гаттінгберг про романтичні стосунки з Рільке.

Останній і, як вважається, найдосконаліший роман Домонтовича «Без ґрунту» на позір композиційно не надто складний. Мистецтвознавець Ростислав Михайлович, виконуючи доручення Комітету охорони пам'яток старовини й мистецтва, їде у відрядження до Дніпропетровська, щоби взяти участь у нараді, яка має вирішити долю Варязької церкви, побудованої відомим архітектором Линником (його прототипи, якщо вірити Шевельову, — Олексій Щусєв і Микола Реріх). Домонтович не був би Домонтовичем, якби не ввів любовну лінію: побачивши незнайому жінку, Ростислав Михайлович зміг «відчути її як звучання музичної фрази» — ірраціонально збагнув, що саме їй присвячено Другу симфонію композитора Кароля Шимановського. А далі, як казав Юрій Барабаш, «герой левову частку свого часу та сил присвячує особистим справам та різноманітним привабам життя». Проте Домонтович не був би Домонтовичем, якби не перетворив свій роман на дискусійний клуб — персонажі без кінця обмірковують філософсько-культурологічні теми, зокрема проблему «безґрунтянства»: урбаністичний розрив патріархального зв'язку із землею, заперечення народництва й рустикальності в мистецтві, відхід людини від Бога. Письмо Домонтовича, як завжди, впізнаване нагромадженням афоризмів і парадоксів, інтертекстуальною грою, колажністю претекстів.

У надзвичайно атмосферній «Болотяній Лукрозі», полемізуючи з колегою Юрієм Кленом, автором «Спогадів про неокласиків», В. Домонтович описує університетський і баришевський етапи становлення неокласичної групи. Як професор Перетц здійснив методологічний переворот, куди втекло натхнення від поетів-модерністів і що їв на обід редактор «Книгаря» Зеров

— очевидець В. Домонтович жваво й іронічно розповідає про літературний побут сторічної давності.

Віра Агеєва в передмові стверджує: Віктор Петров «зміг зостатися неприналежним до соцреалізму». Ця теза, яку часто повторюють дослідники, вмонтовуючи «шостого у гроні» в модерністський канон, бере свій початок чи не від Юрія Шевельова, який колись писав, що «товариші Портянки», тобто дрібні й великі функціонери радянської системи, не спромоглися перетворити Домонтовича на соцреаліста. Справді, Шерех-Шевельов мав рацію: В. Домонтович щасливо уникнув панівного в СРСР художнього стилю, чого не можна сказати про Віктора Петрова, який під псевдонімом «А. Семьонов» 1936 року в дніпропетровському журналі «Штурм» опублікував повість про начдива Щорса — сконструйовану за всіма правилами соцреалізму. Як на той час — цілком тривіальний випадок, що аж ніяк не перекреслює всіх інших досягнень людини енциклопедичних знань, неперевершеного митця, Доктора Парадокса.

Наталія Вусатюк, Київ

«Лютеція» Юрія Винничука: які ж присняться сни?

Юрій Винничук. Лютеція. Харків, Фоліо, 2017, 320 ст.

Вишукана містифікація, атмосфера Львова кінця 80-х, спогади дитинства й постмодерністська гра, присмачена дрібкою еротики, — це класичний коктейль, яким визнаний майстер прози Юрій Винничук регулярно частує шанувальників. У «Лютеції» автор запрошує читача в мандрівку власними снами, а також підіймає завісу над минулим своєї родини.

Роману притаманна нелінійна структура — уривчастий набір спогадів двох віддалених у часі мешканців Львова: одного із засновників «Руської трійці» Івана Вагилевича та молодого літератора Юрка. Чоловіків єднають сни про рудоволосу красуню Лютецію, яка розповідає їм про тендітність матерії буття та Велику Битву між злом та добром, що вічно триває за межею нашого світу. Автор навіть не намагається приховати, що пише про самого себе. Синтез автобіографічного та автофікціонального краще за все інше демонструє еволюцію письменницьких пріоритетів. Це вже не веселий пройдисвіт, який епатував публіку відвертими історіями про любовні пригоди у «Мальві Ланді». І хоча рушієм сюжету є все той самий принцип «cherchez la femme», однак тепер куди яскравіше розкривається іпостась Юрія-сина. Акцент зміщується на його стосунки з батьком та ностальгію за теплом дитинства.

Відразу слід зазначити, що ті, хто читатиме роман заради соковитого еротизму, яким славиться автор, будуть трохи розчаровані: навіть опинившись у ліжку з двома п'яненькими кобітами, Юрко просто засинає. Риси Дон Жуана перебрав на себе Іван Вагилевич. Це він крутить голови панянкам, не йме віку позашлюбним дітям і заробляє трипер. Український класик не скніє над упорядкуванням «Русалки Дністрової», ні: його життя яскраве та бурхливе. Приємно спостерігати, як стараннями сучасних авторів вітчизняні метри від літератури не тільки знімають смушеві шапки та викидають старосвітські кожухи. Минулого року Петро Яценко десакралізував Івана Нечуя-Левицького у романі «Нечуй. Немов. Небач», а Юрій Винничук робить те саме з Іваном Вагилевичем на сторінках «Лютеції».

Головним рушієм сюжету є оніричний компонент. Якщо порівняти книжку з потягом, то розжареним локомотивом, який тягне історію вперед, виступають сни, а реальності відведена роль вишукано оздоблених вагончиків, що трюхикають позаду. В реальності панує сіра «совєтська перестройка», а у царстві Морфея — прекрасна рудоволоса панна. Лютеція — це Лаура й Беатріче, ерос і танатос, вічний пошук ідеалу. Колись так називали Париж, а сьогодні Винничук дає це ймення своїй мрії. Автор витворює містично-тривожну атмосферу, котра невловимо нагадує «Твін-Пікс» Девіда Лінча та «З широко заплющеними очима» Стенлі Кубрика.

Однак Лютеція — не просто безтілесна абстракція. Вона належить до ордену Листарів, які, часто ціною власного життя, приносять скупі звістки з поля Великої Битви. Автор сам визнає, що Листарі символізують сучасних волонтерів, а Велика Битва — не що інше, як війна на Сході. Згадки про цю боротьбу виринають у романі не так часто, як хотілося б, але саме вони по-справжньому западають у душу. Жорстокі, моторошні метафори б'ють читача навідліг. А фрагментарність звісток про Велику Битву нічим не відрізняється від фрагментарності сприйняття війни у сучасному суспільстві.

Певно, найзворушливішою частиною роману є спогади. З теплом і ніжністю Винничук переповідає родинні історії про батька-стоматолога, веселого стрийка Зеня та невгамовного батькового друга Ізя. Є кумедні оповідки, є щемкі. Неможливо не співчувати маленькому Юркові, коли посеред ночі чорний воронок забирає його тата — і не поділяти смуток дорослого Юрія, що бачить, як його батько згасає. Через призму приватних спогадів автор подає зріз цілої епохи: письменник уже віддав шану бійцям УПА у «Танго смерті», але він знову і знову повертається до історій про них.

Тонкими нитками алюзій Винничук зшиває свої романи у єдиний метасвіт. Легкі підморгування гріють душу, але тим, хто читав попередні романи письменника, може стати образливо: оповідки кочують з книжки в книжку майже без змін. Про фарцовку джинсами вже писалося в «Дівах ночі», про кар'єру батька-стоматолога — у «Вікнах застиглого часу», а пригоди зі стрийком Зеньом на весіллі — це оповідання «Ще один гарний день» зі збірки «Груші в тісті». Звісно, то не великий гріх, бо й Рей Бредбері вдавався до такого методу, пишучи «Марсіанські хроніки», «Кульбабкове вино» та «Зелені тіні, білий кит». Проте постійні читачі Винничука можуть прогортувати цілі розділи «Лютеції» без жодних втрат для себе: купували новий роман, а отримали «Вибране» з бонусом у вигляді містичної повісті.

Роман справляє сильне, хоча й неоднозначне враження. Він чудово пасує для першого знайомства з творчістю Юрія Винничука, адже увібрав усе найкраще. А для постійних читачів це радше роман-центон, постмодерністська гра, літературна забавка. Нагода ще раз насолодитися смачною мовою автора та, діставши всі інші його романи з полиці, спробувати

віднайти першоджерела розказаних історій. Неофіти нехай шукають Лютецію, а досвідчені — самого Винничука.

Катерина Грицайчук та Анатолій Пітик, Київ

Антологія «Порода»: вибір письменників Донбасу

Порода: Антологія українських письменників Донбасу / упор. В. Білявського, М. Григорова ; перед. Івана Дзюби, Київ, Легенда, 2017, 384 с.

Непересічний проект: у видавництві «Легенда» вийшла друком антологія українських письменників Донбасу «Порода». Зрозуміло, що антологія має одночасно як естетичний, так і політичний виміри, чим і привертає додаткову увагу, надто на тлі війни за Донбас, що триває й триває.

Але й на суто літературному рівні антологія вийшла унікальною. Чи багато регіонів нашої культурно строкатої країни можуть похвалитися такими «літературними енциклопедіями»: обсягом у майже 400 сторінок і з творами майже шістдесяти авторів — як іменитих, так і не дуже знаних українському читачеві?

Грубий том, усупереч очікуванням багатьох (зокрема, й автора передмови Івана Дзюби), охоплює період від середини двадцятого століття до сьогодні. Першим автором «Породи», відтак, постає Василь Стус. Хоча є ще й епіграф — вірш Володимира Сосюри «Донеччина моя». А далі література Донбасу розбігається якнайрізноманітнішими напрямками — від пізньорадянської не-мейнстримної, але й не-андеграундної поезії, відомої під означенням «тиха лірика», до абсурдної прози та гумористичної п'єси.

Тобто в «Породі» представлено різні літературні жанри. На щастя, упорядники здогадалися так само презентувати й різні естетики. Очікуваною можна назвати й ще одну різноманітність — українсько-російську двомовність антології.

На сторінках антології ви зустрінете тексти культового самобутнього поета Василя Голобородька, маловідомого поза Донбасом Олексія Парщикова, який у поезії працює з місцевою міфологією та покладами специфічної лексики. Станіслав Цетляк у своїх новелах культивує побутовий абсурд. Поетка Ія Ківа плете тонку асоціативну гру. Звісно ж, тут є Сергій Жадан, а з імен, максимально актуалізованих від 2014 року, передусім потрібно назвати Володимира Рафєєнка, Любов Якимчук та Олену Стяжкіну. Хоч остання фігурує переважно як дослідниця історії Донбасу і лекторка, «Порода» знайомить з її літературною творчістю.

Це, звісно, лише невеличка частина авторів, перелічувати й навіть побіжно характеризувати їх можна дуже довго, але особливої потреби в цьому немає. Проте й наведені кілька позицій показують розмаїтість, а отже, й репрезентативність надрукованих у «Породі» українських письменників Донбасу.

Навряд чи когось здивує теза про різний рівень і різний вимір цих авторів. От Леонід Талалай і згаданий Василь Голобородько — це дві галактики, що не перетинаються. Те саме потрібно сказати про вельми розповсюджену в «Породі» побутову прозу та, наприклад, текст Володимира Рафєєнка. Не варто розраховувати, що всі твори антології виявляться шедеврами: серед них є і яскраві, і прохідні. Сила книги — в широті охоплення цих різних і залежних у сприйнятті головно від особистого смаку явищ.

Само собою, чимало текстів у «Породі» стосуються нинішньої війни — це теж важлива фіксація тенденцій часу, того, що доведеться осмислювати ще багато років. Того, що, як не прикро і як не боляче, стало сьогодні портретом Донбасу. Та доволі напруженим цей портрет вийшов і в значній частині творів, написаних іще до війни, часто навіть задовго до неї. В антології регулярно трапляються мотиви загострених соціальних проблем, комунікативного «дисконекту», українсько-російської напруженості. А нерідко можна натрапити й на такі собі передчуття війни: десь у вигляді несподівано насиченої мілітарної образності, десь — у відвертому художньому моделюванні майбутнього конфлікту.

Питання «статистичної» релевантності таких мотивів і настроїв, звісно, не просте, треба враховувати й смаки упорядників, а це літератори, переселенці Веніамін Білявський та Микита Григоров, і «керівник проекту» — більш відомий як громадський активіст Станіслав Федорчук. Та все ж за такої кількості авторів поява певних тенденцій — річ неминуча.

Десь на цьому етапі розмова про антологію «Порода» неминуче вихо-

дить на рівень політичний. Так от, політичне значення «Породи» чимале — хай це не відразу буде усвідомлено.

По-перше, антологія демонструє той серйозний внесок, який зробили Донеччина та Луганщина у власне українську літературу, а також — ширше — в українську культуру, і в російськомовну літературу України зокрема. Багато хто, напевно, здивується кількості визначних письменників, що мають стосунок до Донбасу. Як уявити експериментальну українську літературу без Емми Андієвської? А вона уродженка Донецька. Чи можливе шістдесятництво без Івана Світличного? Він народився на Луганщині. Так само з багатьма іншими згаданими й незгаданими іменами.

По-друге, живі автори «Породи» своєю в ній участю недвозначно маркують власну ідентичність. А ідентичність у час війни, як знаємо, дорівнює визначенню боку барикад, на якому ти знаходишся. Сама ідея цієї антології чітко передбачає саме такий вибір. Незалежно від мови творчості, від насиченості текстів патріотичними фразами, кожен письменник і кожна письменниця «Породи», метафорично кажучи, виставили по синьо-жовтому прапорцю. І вагу цього жесту не варто применшувати — надто, що деякі автори продовжують жити на окупованих територіях. На полях відзначимо показовий курйоз: за чутками, про можливість надрукуватися в цій антології розпитували й деякі з літераторів, що недвозначно обрали для себе проросійський бік конфлікту.

Усе це сукупно й засвідчує органічність і глибину інтегрованості Донбасу в простір української літератури, української культури. А отже, працює проти постійно інспірованих Росією антиукраїнських міфологем, пов'язаних із Донеччиною та Луганщиною. Чим не політична вага літературної антології?

Олег Коцарев, Київ

STOP
КОНТРОЛЬ